Самостійна Україна
INDEPENDENT UKRAINE

ЗМІСТ

Ч. 9-10 (301-302) Вересень — Жовтень 1973

"INDEPENDENT UKRAINE"
Published by Ukrainian American Publishing Co., Inc.
2315 West Chicago Avenue, Chicago, Ill., 60622 USA
Editor in Chief Denys Kwitkowsky

Видає Видавнича Спілка в Чікаґо, Ілл. ЗДА
Головний Редактор: Денис Квітковський
Відповідальний Редактор: Михайло Панасюк

Статті підписані автором не обов'язково збігаються з поглядами Редакції, а тому за їх зміст Редакція «Самостійної України» не відповідає.

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД «САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ» ЗЛОЖИЛИ:

Д. Галущак — 20 дол., Ю. Дзява — 10 дол., М. Андрейко — 3,50, М. Крищишин — 2 дол., М. Процай — 1 дол.

Щиро дякуемо!

Адреса Редакції:
DENYS KWITKOWSKY
7012 Michigan Avenue
Detroit, Michigan 48210, USA

Адреса Адміністрації:
INDEPENDENT UKRAINE
2315 W. CHIGAGO AVENUE
CHICAGO, ILL. 60622 USA

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Орган
Організації Державного Відродження України (ОДВУ)
та
Ідеологічно Споріднених Націоналістичних Організацій
(ІСНО)

Рік XXV Вересень — Жовтень 1973 Ч. 9-10 (301-302)

НАША ПОСТАВА ДО СКВУ

Широка дискусія, яка розгорнулась на сторінках української преси напередодні Другого Конґресу СКВУ, потверджує що ця установа здобуває собі належне місце в нашій організованій спільноті у вільному світі.

Багато в цій дискусії сказано як про працю Секретаріяту СКВУ в минулому, так і про те, як мав би виглядати черговий конґрес СКВУ. На жаль, ще й дотепер не всі дискутанти усвідомляють собі ОСНОВНЕ ПИТАННЯ в цій дискусії, а саме: ДЛЯ ЧОГО СТВОРЕНО СКВУ В 1967 РОЦІ І ЧОМУ ПОТРІБНО ПРОДОВЖУВАТИ ДІЯЛЬНІСТЬ СКВУ НА МАЙБУТНЄ.

Ідеологічно Споріднені Націоналістичні Організації внесли великий вклад як у творення, так і в діяльність СКВУ, і тому ми можемо виразно й ясно сказати, чим ми кермувались, вибравши той шлях.

Було б невірно твердити, що наша постава до СКВУ була продиктована тими чи іншими ситуаціями, що заіснували на відтинку української внутрішньої політики в останньому десятилітті.

Наша настанова до СКВУ була продовженням цієї праці, для якої наші організації поза межами України створювались майже 50 років тому. Так! Вже майже 50 років тому в Арґентіні, Бразілії, Франції, ЗСА, Канаді почали творитись з ініціятиви учасників визвольних змагань, а пізніше Головної Команди УВО і ПУН, різні установи чи організації, з яких виросли сьогоднішні «Відродження», «Хліборобсько - Освітній Союз», «Український Народний Союз — Українська Національна Єдність», ОДВУ й БО в ЗСА та УНО й БО в Канаді.

На початку завдань тих формацій стояли тоді виразно й недвозначно обов'язки ПРОДОВЖУВАТИ ВИЗВОЛЬНУ БОРОТЬБУ нашого народу проти всіх окупантів. З часом це гасло замінено кличем: НЕСІМО ВСЕСТОРОННЮ ДОПОМОГУ нашим рідним у боротьбі з окупантами! Після Другої Світової Війни цей клич доповнено додатковим завданням: ЗБЕРІГАЙМО УКРАЇНСЬКІ ОСЕРЕДКИ в країнах нашого поселення!

Кожний клич чи гасло треба виповнити конкретним змістом. «Збереження українських осередків в країнах нашого поселення» вимагало уточнення. Бо якщо зберігати, то для чого? Для колишнього вояка Армії УНР і уродженця Канади, який ніколи не бачив степів України, це

було поняття зовсім не однакового значення. Один з них уважав себе УКРАЇНЦЕМ В КАНАДІ, другий звав себе КАНАДСЬКИМ УКРАЇНЦЕМ. З роками прийшли нові окреслення: канадієць українського походження або й прямо уродженець Канади.

Можна б писати цілі студії для пояснення цілих процесів, які символізують окремі етапи в житті українських поселень поза Україною. Не збираємось цього робити, але мусимо ствердити, що ці етапи коштували нам дуже дорого. Відсоток асимільованих і денаціоналізованих українців зростав із застрашуючою швидкістю. Українцям поза Україною, у вільному світі, загрожувало досить швидке завмирання!

І саме на цьому відтинку названі нами організації в різних країнах повели колосальну працю. Вони стали носіями національної свідомості і ними є донині! Вони провадили довгими роками муравлину працю, ширили серед українських мас ВІРУ В ПЕРЕМОГУ української правди.

Завдяки цим зусиллям, зродились наші крайові надбудови, такі як УККА чи КУК, завдяки цим зусиллям затихали відкриті фронти на тлі конфесійних чи ідеологічно-політичних різниць. Ці зусилля довели до внутрішнього миру громадського життя. Очевидно, це не було самоціллю, це був лише засіб до скріплення сили українських поселень в різних країнах.

Немає сумніву, що ця сила зросла із допливом багатьох тисяч українців, які покинули Україну в часі Другої Світової війни. Не лише кількісно, але й своєю питомою вагою ця хвиля еміґрації скріпила нашу спільноту. Це забезпечило на декілька десятиліть наше існування, це створило передумови для плянування української дії поза Україною на довшу мету.

І саме тут є первопричина концепції СКВУ.

Коли в 1957 році покійний Голова ПУН, полк. Андрій Мельник закликав українців у вільному світі скликати Світовий Конґрес, то робив він це з глибоким переконанням, що цей Конґрес допоможе скріпити СИЛУ УКРАЇНСТВА у вільному світі. У своїй далекозорості, Андрій Мельник передбачував можливість довготривалого етапу поневолення України. Він зовсім правильно передбачував, що т. зв. «уряд УРСР» зовсім не турбуватиметься українськими людьми поза Україною і залишить їх під загрозою повного вмирання в несприятливім оточенні.

Полк. Андрій Мельник усвідомив собі, що майже 3,000,000 українців у країнах західнього світу СКООРДИНОВАНІ Й ОБ'ЄДНАНІ можуть створити силу, яка може допомогти в їхньому самозбереженню з одного боку, а з другого боку, сильна українська спільнота в вільному світі може більш успішно допомогти Україні.

Цю візію не легко реалізувати. Занадто довго жили наші еміґранти в ізоляції, занадто сильні між ними хуторянські навики, щоб так легко позбутися їх. Але в 1967 році на Першому СКВУ створено тривкі основи, на яких можна розвивати дію української спільноти у вільному світі.

Ставши на становищі громадських організацій, СКВУ одразу здобув багато ширшу базу, бо під сучасну пору, поза нашими Церквами, громадські формації об'єднують найбільшу частину українського масиву. Останних 6 років помітно зблизили наші Церкви й наші громадські організації. Очевидно, що в наслідку того зміцнення співпраці між Секретаріятом СКВУ й Українськими Церквами є єдино-логічним висновком.

Постання СКВУ збігається з проломом у залізній завісі, яка на всю ширину відкрила нашій спільноті відомості про події в Україні. «Лихо з розуму» В. Чорновола — це справді найкращий дарунок, який непоборна Україна могла передати учасникам І СКВУ в Нью-Йорку. І цей

дарунок закарбувався глибоко в серцях і душах нашої спільноти. Страждання України стали до певної міри бальзамом для розпорошених у світі українців. Зокрема, молодь на клич своїх ровесників відгукнулась нечуваним дотепер в умовах еміґрації виявом активности і то на відтинку політичної акції. Немає сумніву, що останніх п'ять літ більше сполітизували українську молодь у вільному світі, ніж що інше, від часу проголошення IV Універсалу.

В цьому щасливому збігові обставин завершення координації нашого громадського життя у формі СКВУ, зміцнення співпраці з українськими Церквами та посилення політичної акції в обороні переслідуваних в Україні стали тими наріжними каменями, на яких оперта будівля української спільноти в вільному світі.

Кому з піонерів наших організацій 50 років тому здавалось, що ними засіяне зерно принесе такі плоди?!

Чи відчуваємо ми, які перспективи перед нами на нашім шляху?

Правдоподібно, небагато з нас усвідомлює ті величезні перспективи, що стоять перед СКВУ. Він опирається на українську силу в вільному світі і в наступних роках напевно стане успішним інструментом, який ми використаємо для того, щоб наша спільнота була працездатною. Що це означає? Це означає, що на базі СКВУ ми можемо розв'язувати такі проблеми як скоординована акція за вживання української мови в зростаючих поколіннях, розбудова українського шкільництва, розвиток культурної дії, збереження українських наукових установ, розбудова українських кооператив і господарських установ, збереження української преси, видавництв, розбудова української інформаційної служби, організації мережі станиць суспільної служби, координація виміни студентів різних країн, активізація участи в політичному житті країн нашого поселення, координація міжнародних акцій, розбудова фінансової бази для нашої дії — щоб назвати лише деякі з тих справ, які ми можемо осягнути спільними силами.

Сильна українська спільнота забезпечить українськість наших Церков, забезпечить доплив нових кадрів до всіх ділянок нашого життя, включно з політичною.

Ось так ми розуміємо, для чого постав СКВУ в 1967 році.

Тому ми його підтримуємо й на майбутнє, бо в ньому ми вбачаємо ключ для збереження сильною й успішною українську спільноту в вільному світі.

Українська національна ідея вже не обмежується українським селом; — її основа розширилася й охоплює урбанізовані райони України; поряд із колгоспними працівниками та інтеліґентами її відстоюють робітники і професійні люди. Таким чином український національний рух, всупереч твердженням деяких українських і чужоземних спостерігачів, перестав бути «хуторянським рухом», і його вже ніяк не можна окреслювати як «провансальство».

Степан Олійник у передмові до студії Івана Дзюби: Інтернаціоналізм чи русифікація?

ІНТЕРВ'Ю З ПРЕОСВЯЩ. МИТРОПОЛИТОМ МСТИСЛАВОМ

Знаходимось напередодні ІІ-го Конгресу СКВУ. Саме тепер відбуваються дискусії над пройденим етапом 6-річного існування СКВУ. Відомо, що в українських церковних сферах існують різні погляди відносно репрезентації наших церков у керівних установах СКВУ, зокрема, в Секретаріяті СКВУ. У зв'язку з цим, наша редакція звернулася до Преосвящ. Митрополита Мстислава з проханням висловити його думку в цій справі.

Редакція «Самостійної України»

Я був і є за тим, щоб православні українці мали в керівних установах СКВУ свою авторитетну репрезентацію. Вважаю, що цю установу надрядного значення покликано не тільки для ствердження наявности у вільному світі великої української громади та для її репрезентації назовні, але й для координації всіх наших національних сил і засобів та скерування їх у напрямку збереження українцями в діяспорі національної ідентичності і, що головне, для праці над збагаченням української культури, нищення якої в Україні посилюється з року на рік, а вірніше, з дня на день. Тому участь у здійсненні цього почесного й відповідального завдання зобов'язані взяти не тільки світські, але й церковні організації. Останні може більшу ніж світські, хоч би з огляду на свою стабільність і засібність та приналежність до них абсолютної більшости наших людей поза Україною.

За дотеперішнім статутом СКВУ, до нього належать центральні організації, що виконують в основному функцію громадської репрезентації, та установи спеціяльного призначення й ширшої дії, покликані для обслуги різних галузів нашого життя — науки й освіти, добродійности, фінансів і кооперації, тощо. Українська Православна Церква належить безумовно до саме таких наших центральних установ у діяспорі, якій, до того, в нашому національному житті призначено від віків спеціяльну функцію, а саме: бути творчим опікуном і сторожем українських скарбів. Тому від віків Українська Православна Церква була і є не тільки церковною установою, що дбає лише й виключно про збереження й зміцнення релігійности українського народу, але й джерелом помноження загальнолюдських вартостей в усіх галузях життя української нації. Саме тому історія українського народу так тісно пов'язана з історією Української Православної Церкви.

Знаю, що повторюю відому істину. Роблю, одначе, це свідомо, щоб підтвердити цю істину фактом із сучасного життя. Маю в даному випадку на увазі громадську ролю Української Православної Церкви. Отож, щонайменше 75 відсотків православних українців, зокрема тих, що є активними членами Церкви, поза задоволенням у ній своїх релігійних потреб, користають з неї і її установ і для задоволення своїх національних, культурних і громадських потреб. І в цьому напрямку Українська Православна Церква дає їм багатогранну обслугу. З такої обслуги більшість православних українців у діяспорі охоче користає, а через це й не належить до інших громадських організацій, а в тому числі й партійних. Тому д е х т о обзиває

її «безхребетною безпартійною масою». Проте, не помилюсь, коли ствердджу, що саме ця «маса» найбільш патріотична й офірна та болюче сприймає всі неполадки в нашому житті поза Україною. Тому саме та «маса» була б дуже здивована або й обурена відсутністю її репрезентації в керуючих установах СКВУ, а в Секретаріяті зокрема.

Стати збоку від СКВУ й не бути присутнім у керуючих Конґресом установах — найлегше, але, водночас, таке наставлення могло б стати свідоцтвом байдужости Української Православної Церкви до тих процесів, що відбуваються в житті нашої спільноти поза Україною. Крім того, відсутність представництва православних українців у надрядній центральній установі, якою всі ми слушно хочемо вважати СКВУ, в установі, в якій повинні формуватися і здійснюватись ті процеси, в жодній мірі не звільнить нас — православних українців і, зокрема, нашу церкву від відповідальності за наслідки тих процесів, і то тим паче, що Українська Православна Церква є однією з дуже важливих частин українського національного організму і, в зв'язку з цим, вона не може бути байдужою до того, як той організм функціонує й чим живиться, бо ж саме від цього залежить і її життєздатність.

У світовій науковій і педагогічній думці вже давно утворився погляд, розвинений великими філософами, педагогами, лінґвістами, письменниками про те, що всяка культура починається із знання рідної мови, що зневага до рідної мови є формою обезличення і самозречення; по ставленню до рідної мови можна судити про моральний та інтелектуальний рівень людини; що мова — це живий символ збірної особистости народу; що занепад національної мови є безпосереднє свідчення занепаду нації і, отже, величезна втрата для духовної скарбниці людства; що для всякої духовно цілісної людини будь-яке ущемлення її мови є посяганням на її «я», на її народ, і вона неминуче буде такому посяганню протиставитися.

Іван Дзюба: Інтернаціоналізм чи русифікація?

Якщо ж ви розраховуєте, посадивши мене за ґрати, створити якийсь вакуум в українському відродженні, то це не серйозно. Зрозумійте нарешті: **вакууму більше не буде.** Густота духовного потенціялу України вже достатня для того, щоб заповнити будьякий вакуум і дати нових громадських діячів, як замість тих, що сидять у в'язниці, так замість тих, що відійшли від громадської діяльности.

60-ті роки принесли значне пожвавлення в українське життя, 70-ті роки теж не будуть вакуумом в українській історії. Ті золоті часи, коли все життя було втиснуте в офіційні рамки, минули безповоротньо. Вже існує культура поза Міністерством культури і філософія поза журналом «Вопросы философии». Тепер вже постійно існуватимуть явища, що з'явились на світ без офіційного дозволу і з кожним роком потік цей буде збільшуватись.

Валентин Мороз: Замість останнього слова.

О. Жданович

ЯКЕ НАШЕ МІСЦЕ У БОЮ. ЩО ПОЧАВСЯ?

Ми рішуче не маємо щастя в історичних переломових моментах, поминаючи наші традиційні слабості, про які ми так багато говорили, звернувши свою увагу на них під впливом слушних завваг Д. Донцова й цинічних висловів нашого ворога — Москви — про ролю, яку в нашій обороні перед її наступом грала фатальна «шаткость малоросійськая», тобто — брак витримки, відсутність погляду вперед і відчуття небезпеки окупації, проти якої треба було мобілізувати всі сили нації.

В одному з переломових моментів, помер той шведський король. який побачив, що основну небезпеку на Сході Европи являє Москва, і готувався до замирення з Польщею, щоб звернутися проти Московщини. В менті, коли була організована велика коаліція проти Москви, помер Богдан Хмельницький. Напередодні вирішального бою під Полтавою, що міг розгромити московську потугу, яка не мала резерв, був поранений Карло XII, а його генерали не мали його генія, щоб кермувати боєм. Напередодні Другої Світової війни, Москві вдалося вбити полк. Є. Коновальця. Ці приклади можна би множити, але досить і наведених.

А «птах щастя», як казав Ю. Яновський, сідає на землю раз на сто років. «Тоді лови його...» Але Ю. Яновський мав на увазі «великого птаха щастя», як ось той, що сів на нашу землю в 1917 р., коли окупантська імперія була розвалилась, і не було в ній організованої сили. Такі «птахи» сідають на землю справді раз на сто років. Та є менші птахи щастя, які сідають частіше, що їх також треба ловити. Нехай вони й не вирішують всіх проблем, але дають змогу зробити помітний крок вперед. Маємо враження, що сьогодні, дійсно сьогодні, сідає на «землю» нашої боротьби один із тих менших птахів щастя, що їх «зловлення» дає змогу зробити помітний крок уперед на важкому шляху боротьби проти нашого смертельного ворога.

Ще місяць тому повну об'єктивну рацію мали ті, що дбайливо збирали факти, які свідчили про чорну ніч, що залягає не лише над Україною, але над усією тюрмою народів, якій ім'я — СССР. У висліді тисячі потягнень, Брежневу вдалося дійти не лише до обіймів із президентом Р. Ніксоном, але й до створення загального враження, що ніби починається «нова» доба «замирення» із Заходом, що дає йому вільну руку не лише супроти червоного Китаю, але — в першу чергу — супроти всіх і всіляких вільнолюбних елементів в нутрі імперії, починаючи від поневолених народів і кінчаючи росіянами, які хочуть і свободи, і привернення престижу їхньої духовости.

ЗСА приобіцяли Брежневу закон про визнання СССР «найбільш упривілейованою нацією», що дало би можливості практично необмеженої підтримки режиму, який задихується (постійно, бо в його суті лежить неможливість нормального економічного розвитку, коли він душить людину, основного носія цього розвитку) від перманентної кризи. А при цьому Брежнев, як у свій час Хрущов, не ховався з думкою, що господарське «зближення» ніяк не означає будь-яких змін в нутрі СССР. Господарське проникання не буде сполучене з жодним прониканням ідей. Тобто, Брежнев не крив-

ся, що він купує лише технологію, за яку готовий платити золотом чи сировиною, але нема мови про будь-які політичні поступки.

Погоджуватись же на підтримку диктаторського режиму Кремля — це означало погоджуватись на його політику поневолювання вже завойованих народів і зміцнення мілітарної потужности імперії для підкорення дальших народів, поетапно, чи за одним помахом. Лише преса еміґрацій поневолених Москвою народів висловлювала застереження до цього, без надії, що її голосу буде слухати будь-хто. Прилюдна опінія державних народів, включно з американською, мовчала. Офіційна політика напр., Франції гордилась, що французи «найближчі у зносинах із СССР», хоч хтось там говорив, що урядові кола не мають симпатії до режиму комуністичного. Не бракувало й «оптимістичних голосів», які вважали, що з господарською виміною «мусить» прийти виміна ідеями, бо — мовляв — демократизація невідлучна від індустріялізації: думання починається вже при плянуванні господарського розвитку... Були це наївні розважання тих, що не знають історії Росії й забули тост Петра І після перемоги під Полтавою — який підносив чарку «За наших шведських учителів» (воєнного мистецтва).

Здавалось би, що цей процес підсилювання московської імперії невідвертальний, що шкурницький інтерес бизнесменів опанував не лише уряди, але й усі суспільства бездушного, бездумного, тваринного споживання, які, в якомусь незрозумілому запамороченні, летять стрімголов у прірву своєї згуби.

Затихли голоси симпатії до кілька місяців тому засуджених в Україні. Замовкли не лише в широкому світі, але й між нами. Боляче було згадувати останнє слово В. Мороза, в якому він висловлював упевненість, що після його повновного засуду знову почнуться кампанії в пресі й радіо... Ми тут і там подавали вістки про нові арешти, задоволені тим, що маємо вістки, хоч вони трагічні й болючі. Ми наче б задовольнилися тим, що, після розторощуючих ударів по Самвидаві, нам вдається довідуватись про нові жертви. А вже про їх оборону — нема коли говорити, бо й нема пощо. Адже надії на відгук — майже нема, бо світ пішов на коекзистенцію.

Аж раптом щось сталося... Раптом преса піднесла питання: чи слід підтримувати режим у СССР господарською допомогою без політичних передумов?

Важко сказати, хто це зробив. Чи не французька преса, беручи до уваги загрозу «народнього фронту», що може тут закінчитися такою трагедією, якою закінчився в Чіле. Ще лише відгукувались якісь там німецькі письменники, як раптом цю проблему піднесли політики Австрії, Швеції, Норвегії. Та що могли зробити ці держави, які не дають і не можуть давати допомоги Кремлеві?

Несподівано на весь світ пролунали голоси А. Сахарова й А. Солженіцина, які закричали: не помагайте нас душити, станьте в нашій обороні, а коли ваш виступ буде рішучий і масовий, наші опресори злякаються його. А цим ви рятуватимете не лише нас, але й себе, бо коли вільний світ підтримає режим диктатури, то завтра буде задушений людський дух скрізь — де диктатурою, а де схудобінням.

Цього виступа Москва сподівалась і наперед пробувала паралізувати його процесом П. Якіра й В. Красіна, які «признались» до аґентурности й «покаялись» по всіх правилах сталінських монстрпроцесів, навіть більше — дали інтерв'ю чужинній і совєтській пресі, де повторили свої «признання» і свої «покаяння».

Та сталося чергове чудо: світ у ці

«покояння» не повірив. Чи то часи змінилися, чи прийшло якесь прозріння... Розголосу набрали не заходи КҐБ, а голос Сахарова й Солженіцина. Такого розголосу, що навіть Брандт, який зробив так багато, щоб «наблизитися» до Москви, висловився за голосом розпачу, а не за покаяннями жертв зламаних катами КҐБ.

Авжеж, табір неволі почав контрнаступ. Комуністи всього світу закинули Сахарову й Солженіцину, що вони проти припинення «холодної війни», що вони кличуть «буржуазію» саботувати зближення, що вони проти «миру», а врешті-решт — мовляв — кого вони репрезентують в СССР? «Сотку тих самих прізвищ, які не являють ніякого відсотку на 250 мільйонів населення» (розуміється — «щасливого»), як казав ген. секретар французької компартії.

І почався великий бій за... прилюдну опінію. Постає питання: хто переможе — ті, що з аґентурних причин або зі сліпоти, або задля шкурних інтересів бажають «замирення за всяку ціну», чи ті, що бачать: підтримати без передумов режим неволі — це не лише заперечити ідеї свободи й християнської цивілізації, але самому кувати майбутні кайдани на свою шию, будуючи в СССР заводи, які ті кайдани приспішено вироблятимуть?

Але бій іде і в іншій, більш принциповій площині: чи прилюдна опінія, в якій людські думки й почування грають першу ролю, має вплив на уряди, які з природи речі мусять думати прагматично, а далі й матеріялістично?

Вислід цього бою залежатиме від різних моментів. Безперечно, вирішальну ролю гратиме перспектива успіху. Чи може прилюдна опінія цей бій виграти? В історії ми вже не раз бачили, як ідеї добра відступали перед добре чи зле зрозумілими «реалітетами». Мюнхен являє клясичний вже історією перевірений зразок такого рішення. Тобто: страх рішає багато й часто. Европа боїться московської імперії. ЗСА відчувають також страх, хочби перед рівновагою ядерного терору.

Але ці моменти не мусять рішати проблеми. Китай ще не має досить атомової зброї, але має мільярд населення й готується до розгорнення більшої політичної війни проти Москви, включно до піднесення національного, тобто — вирішального питання щодо існування СССР. Слабкі, але майже як Китай численні народи, що ось недавно зібралися були в Альжірі, дуже виразно заявили, що й вони проти московського імперіялізму. Авжеж, не всі. І саме тут повертаємося до питання прилюдної опінії, яка мусить вирішити, чи уряди цих народів, і якого числа між ними, виступлять проти московського імперіялізму, чи ні.

Словом: позиція Китаю і молодих та бідних держав, включно з арабськими, що їх нібито підтримує Москва проти Ізраїля, являє також, властиво опінію, а не реальну силу. Реальна сила лежить у Вашінґтоні. Що вона вирішить: підтримати кремлівських опресорів без передумов — чи зважиться на натиск на них? А казав не один із в'язнів московської тюрми народів: коли режим відступить раз, то це має велике значення, бо мільйонам заляканих це доводить, що «неможливе» є можливим.

Конкретно: прилюдна опінія ЗСА вирішить, чи пропонована резолюція Генрі Джексона про відмову Москві статусу «найбільш упривілейованої держави» буде складена й пройде — чи ні?

Розуміється, одна резолюція нічого не міняє по суті. Її зуміє обійти й Брежнєв, і уряд ЗСА. Але створиться прецедент урядових рішень під тиском прилюдної опінії. Створиться прецедент тиску опінії в справах людських

і національних, відкриються двері для можливости впливати на «людське обличчя» режимів поодиноких держав. Може й відкриється нова доба про яку так мріяли кращі уми тисячами років: щоб справедливість стала вище т. зв. національних чи державних інтересів.

Бій за це буде довгий і важкий, якщо схудобіння ситих суспільства вільного світу не пішло так далеко, що цього бою взагалі не буде. І яке ж наше місце в цьому бою?

Мало сказати — по боці правди й справедливости, по боці сили свободи й проти московського імперіялізму. Найперше, мусимо специфікувати, уточнити поняття правди й свободи, бо вона не завжди по боці того чи іншого режиму, що прикривається такими чи іншими ідеологіями. Нарешті, починаймо думати над проблемою, що «капіталізм» не завжди означає боротьбу за добро й свободу, як і «соціялізм» не завжди означає диктатуру, як знаємо, що «народня влада» зовсім не сполучується з комунізмом. В політиці далеко не завжди рішають ідеологічні критерії. Ми не були за здушення Альжірії французькою армією; не можемо бути проти, коли червоний Китай підносить питання евакуації московських армій із Чехословаччини.

Але на цьому не кінець визначування нашого місця в бою, що про нього тут мова. Ми мусимо зайняти одне з вирішальних місць у цьому бою, бо ми наставлені на ідею, а не на бизнес.

Певно, можливості наші дуже слабкі, в порівнянні з голосом Бумедієна в Альжірі, а ще менші в порівнянні з голосом Китаю, що сам поневолює різні меншості й завтра також піде на підбої. Але ми не можемо бути німі. Саме сьогодні мусимо піднести, що ряд думок А. Солженіцина перше висловив Є. Сверстюк чи Мороз, хоч вони не мали такого резонансу, бож лавреат Нобелівської нагороди має куди більше розголосу, як учитель з Луцького чи Івано-Франківська. Про це ніхто не скаже за нас чи без нас. Це ніби мала справа — видати чужими мовами твори українських борців за свободу, **що більше ризикують,** аніж А. Сахаров, але ми її досі не здійснили. Ми припинили демонстрації, а до нових методів не прийшли. Чому? — Заризикуємо висловити твердження, що з браку віри у більший успіх. З цього ж браку віри між нами помітне відчуження. Замикання вже не в «таборове» чи «українське ґетто», а в ґетто поодиноких, навіть найменших, середовищ, а за тим і в «ґетто» поодиноких людей. Кожен десь там всередині має «відчуття», що тільки він має «секрет успіху». Не хочемо бути неввічливі, але інакше як межею нерозсудности цього назвати не можна.

Годі сьогодні повторювати витерті гасла чи заклики до «єдности» й «об'єднання» націоналістів чи не-націоналістів. У світлі згаданих вище подій і потреб бою, що розгортається, потрібна спільна постава в деяких справах, бо тільки вона може принести успіх.

Стоїмо напередодні II СКВУ. Правда, СКВУ — це не політичний, а тільки громадський форум. Але ж ми пробували довести, що кардинальне питання стоїть так: переможе чи ні прилюдна, тобто, громадська опінія! Вона повинна зробити тиск на уряди, а коли мова про українську еміґрацію, то й на політичний світ...

Нижче підписаний сам належить до політичного світу, й Бог свідок, що жоден політичний діяч не хоче тиску на нього з боку будь-кого. Це зрозуміло з людських причин та з причин доцільности. А тому — пропоную, щоб політичний світ без тиску подав свій голос разом із громадським, з нагоди СКВУ.

При нагоді СКВУ, український еміґраційний політичний світ може вис-

тупити в ролі ініціятора й інтерпретатора, а не в ролі «запряженого тиском»; може знайти у якійсь декларації спільну плятформу для спільної організації нашої участи в великому бою, що проходитиме й уже почався на світовий вимір.

Я свідомо не пропоную ніякої форми цієї ініціятиви у преважливій і вітальній справі на загально - українському форумі, яким незабаром буде Другий СКВУ і який зібрати знов не буде можливо в ближчому часі. Не пропоную, щоб не виглядало, що хочемо зібрати якийсь капітал для себе. Справа тут не в капіталі для одного середовища чи для еміґрації. Справа в «капіталі» для тих, що у в'язницях, для всіх, що в тюрмі народів. А в обличчі цієї потреби, ніхто не сміє відмовлятись. Ніхто не сміє дивитись, чи і як його запросили. Організатори повинні відкинути всякі оглядання на дійсний чи уявний престиж поодиноких середовищ: разом з усією громадськістю на II СКВУ повинні бути репрезентовані **всі** політичні сили української еміґрації — від найбільших до найменших, якщо існує наявний критерій оцінки «величі».

Коли б ми зробили перший крок, прийшли б інші. Найперше дебати над порядковістю наших завдань, над нашими можливостями, над розподілом завдань. Світ бо не стоїть на місці, наше життя не стоїть на місці, ситуації міняються кардинально, ламаючи устійнені рами й драбину розміщень та реальности сил.

Здаю собі справу, що будь-які зміни в підготові II СКВУ дуже важко робити з уваги на короткий час до його початку. Але бувають ситуації, що вимагають рішучих змін. Участь ріжних політичних чинників у СКВУ не була несподіванкою шість років тому, не буде ніякою несподіванкою й тепер. А нові ситуації ставлять вимогу іншого підходу до форми цієї участи. Міняти ж форму можна швидко. Кожен із нас потрібен однаково, кожен має однаковий обов'язок. А коли хтось почувається сильнішим, то тим більший його обов'язок також обов'язок більше віддати, а менше шукати.

Ніякою логікою не пояснити нам наших відроджень після поразок і самого факту нашого національного існування: ми живемо в стихійно-іраціональному, в глибинах, самим корінням, що вічно пробивається паростками і рідко досягає нормального цвітіння. Лише в глибинних джерелах вільно народжується наша сила, яка на поверхні не має жодної видимостійкої форми існування. Наші перемоги нагадували нічний бенкет на руїнах чужого палацу. Зате наші поразки кожен раз здавалися остаточними — нас вирубували на пні, забуваючи в кривавому п'яному азарті, що в глибинах недосяжне коріння, а в нашій землі — проростає кинуте в бою зерно.

Вранці сходило нове сонце, на лоно падала свіжа роса, і усміхнено вискакували молоді памолоді, що за правом живого здобували собі простір. Праця, боротьба, муки — і в дужому тілі народжувався здоровий, голосний сміх.

Євген Сверстюк: Іван Котляреський **сміється.**

Я. Гайвас

НАШЕ МАЙБУТНЄ В КОНРЕТНІЙ ПРАЦІ

I

На поверхні нашого життя помітний застій. Не лише підупадає активність й поширюється дезорієнтація й непевність. Ясні й виразні напрямні в змінених умовах лише вимагають дискусії, нового насвітлення. Відчувається глибоку потребу не лише нових поштовхів вперед, але теж і нових точок, на які слід спрямувати свій зір і свої зусилля. У зв'язку з тим відчувається під поверхнею життя н е с п о к і й і хвилювання. Збільшене це ще тим фактом, що наші провідні діячі й наше друковане слово не аналізують цього стану, дуже часто промовчують його і проходять мимо. В нашому суспільстві, що розкинене по цілому світі поза Україною, по цьому боці залізної заслони зростає свідомість, що ми дійшли до якогось великого в нашому житті переломного пункту. І тут, у вільнім світі, і там — удома.

Не зважаючи на всі наші пересуди й недоговорення. в нашій громаді є глибоке відчуття чергової великої драми, яка розгортається на українській землі. Героєм цієї драми є цілий український нарід, а її вислід буде визначувати довгий етап його майбутнього розвитку. Ми часом за деревами не бачимо лісу. Діло зовсім не в тих героїчних одиницях, десятках і сотках, про яких ми знаємо. Їх судять і їх знищують, але це тільки поодинокі прояви великого наступу російського імперіялізму, який намагається повторити те, що йому вдавалося вже не раз в історії. Большевики, як і царська Росія, переводять розгром українського національного відродження в самих його початках і в самих основах. Вони хотіли б переконати світ, а навіть себе, що йдеться про одиниці, але навіть у їхніх енунціяціях проривається наверх правда, що небезпека для них полягає в загальній поставі народу. Як колись царат, так тепер большевики намагаються в першу чергу обезголовити нарід. З тією метою вони одну частину провідної верстви знищують фізично, а другу терором і золотом перетягають на свою службу. Коли б їм удалося добитися свого, тоді буде легше народ застрашити, збити з ніг, відібрати в нього віру й надію на краще, вбити переконання, що існуюче лихо пройде, якщо тільки зорганізувати власні сили й проявити потрібні зусилля.

Наше суспільство у вільнім світі це бачить, а ще більше відчуває. Це є одна з причин його глибокого схвилювання. І тільки одиниці та невеличкі гурти самі собі замилюють очі ілюзіями про можливість «добитися чогось», якщо тільки застосувати «відповідну тактику» супроти Москви. Москва хоче тільки одного й від цього ніколи не відступить: нашого зречення керуватися власною волею, власними прагненнями і власними потребами.

Ми були б наївними, коли б розраховували, що Москві не вдасться добитися деяких успіхів. В такій ситуації на українців у ідяспорі падає цілий ряд додаткових завдань. Ми бо тут поза засягом большевицької сили, ми в умовах, які сприяють не лише нашим побутовим, але теж і нашим політичним намірам. Одначе. тут і черговий спричинник неспокою нашої громади. Вона бо має поважні сумніви, чи ми, а в першу чергу наші організовані сили й керівні чинники, розуміємо це і чи доросли до цього. Дотеперішній досвід настроює радше песимістично.

Наші організовані сили дуже часто, зачасто звертають свою увагу на другорядні й дальшерядні завдання, з'їдаються у внутрішній конкуренційній боротьбі, залишаючи поза увагою ті фронти, де западають головні рішення. Наші керівні чинники зачасто поза дрібними справами не бачать великих і замість розібратися в положенні й тенденціях його розвитку та на цьому тлі перейти до далекосяжних плянів і заходів, реаґують емоційно на поодинокі події або заспокоюються тимчасовими, блискотливими успіхами.

В цей, такий критичний для нас час ми стали перед іще одним вагомим життєвим фактором: зміною варти, зміною поколінь. Ми бо ввійшли в етап переходу керівництва з рук одного в руки другого покоління. На жаль, цей перехід покищо неповний. Тобто, старше покоління, не зважаючи на всі заяви й маскування, випускає «владу», тобто, керування справами, зі своїх рук, а молодь не завжди його перебирає. Доказів цього не треба довго шукати, — вони самі кидаються в очі на кожному кроці. Величезна частина наших недотягнень походить саме з цього, що поколінння, яке «при владі» вже не має сил дати собі раду.

Перехід керування з рук одного покоління в друге органічний і довготривалий. Покоління фактично вростають одне в одне, і це облегчує потрясення. Це так в нормальній суспільності. В нас ці справи інакші. Ми живемо в діяспорі, й різниці між нашими поколіннями справді дуже глибокі, нераз аж, здається, непроходимі. Старше покоління, що «привело», тобто очолювало останню велику еміґраційну хвилю, вийшло в світ під кожним оглядом зформоване. Це формування відбувалося не лише в іншому часі, але й у зовсім інших умовах, в іншому світі, ніж той, в якому нам довелося жити та в якому росло й формувалося наше покоління. Таким чином, до звичайної, скажім органічної різниці між двома поколіннями в нас ще долучуються, об'єктивної, нераз непереможної вагомости розходження. Тому зовсім не є перебільшенням, коли поточно говориться про «два світи». Ці два покоління під багатьма оглядами такі різні, що їх життєві погляди й оцінки рідко перекликуються.

З того зовсім ясний, очевидний висновок: молоде покоління не перебере й не поведе загально-національні справи так, як вели їхні попередники. Вони бо різні, і на це немає ради. Одначе, зразу треба підкреслити, що це зовсім не значить, що молоде покоління поведе їх гірше. Навпаки, воно їх може повести значно успішніше й доцільніше. Тому сприяє хочби цей факт, що воно виросло в новому світі, знає його й розуміє краще від старшого покоління та є його частиною. Проте, це зовсім не полегшує самий процес «переходу влади з рук до рук», а, властиво, ускладнює його. І тут знов постає запит: чи ми дорослі — або в якій мірі ми дорослі до цього?

Цей запит кожен глибоко відчуває в собі. Тому не диво, що серед наших широких кіл мають місце неспокій і тривожні припущення. Тим більше, що ми вже не раз не складали іспиту і не вміли використати шанси, які нам підсунуло життя. Щоб не сягати далеко за прикладами, возьмім останній із недалекого минулого і з теренів, де ми живемо тепер. Велика хвиля нової іміґрації після Другої Світової війни відкрила для наших поселень нові величезні можливості. Особливо в Канаді та ЗСА. В цих країнах опинилися дослівно тисячі висококваліфікованих працівників, які могли використати свої знання й набуті вмілості для користі нових країн, для української громади та для себе особисто. Очевидно, що для цього треба було відповідного вивчення можливостей, орієнтації, ві-

дповідної загальної інформації, а потім перевишколу й достосування. Одначе, ніхто, дослівно ніхто про це не подумав. Тому кожен новоприбулий дбав про себе, як умів і міг. Кожен пробивався своїми силами, сам пізнавав нове оточення й нові життєві умови та починав з початку. Не диво, що тільки невеличка частина здобула позиції, на яких змогла використати свої знання й кваліфікації. Маса дипломованих правників, учителів, професорів, адміністраторів і т. п. залишилися при варстатах, де вони й почали свою кар'єру в нових країнах. Це так само відбилося на їхній творчості в українському житті. Бо хоч тих людей прибуло так багато, — де їхні творчі здобутки, нові почини, нові тривалі установи й вияви в нашому житті?! З малими вийнятками, ми будуємо й розбудовуємо на фундаментах, створених перед нами давнішою іміґрацією, яка була селянсько-робітничою з дуже нечисленними інтеліґентами й професіоналістами. Не можемо нарікати, що нагло не стало можливостей чи нагод; навпаки, їх, мабуть, більше, як було за наших попередників, але ми їх **не використали.**

Очевидно, не йдеться про знецінювання фізичної праці при варстаті. Але кожен погодиться з тим, що правник чи вчитель не досягне при варстаті ані для американського чи іншого суспільства, ані для своєї громади того, що він міг би дати, стоячи на відповідному пості. Сьогодні ті, що все це перейшли, мають змогу з перспективи двох десятків літ проаналізувати минуле й дійти до висновку, скільки ми втратили, скільки наявного людського потенціялу, того найважливішого чинника в житті, не використали!

Чи можна дивуватися тим сумнівам, що їх ми обсервуємо серед української громадськості?

Цих питань і фактів не сміємо прикривати. Навпаки, їх треба видвигнути на денне світло, передискутувати, вияснити й витягнути з них висновки — особливо, напередодні Другого Світового Конґресу Вільних Українців. Другий СКВУ, без сумніву, закінчує один етап у нашому житті в вільнім світі й починає черговий. Його завданням є не лише видати оцінки й настанови, але почати новий етап діяльности в світовому маштабі — діяльности наших краєвих організацій і товариств, наших установ у окремих країнах, а в першу чергу, діяльности самого СКВУ. Не в заявах і теоретичних узагальненнях, хоч вони можуть бути дуже актуальні й навіть блискучі, але в конкретній праці і в конкретних тривалих щоденних осягах і здобутках на ше майбутнє. Це може прийти тільки у висліді праці, плянової праці, наполегливих, безперебійних і цілеспрямованих зусиль.

Це зовсім не значить, що нам не треба широких, узагальнюючих стверджень. Їх конечно треба, бо вони даватимуть загальне насвітлення, атмосферу, вказуватимуть, куди нам треба йти, але вони не вичерпують наших сучасних потреб. Ми перейшли стадію вивчання й спроб і входимо в стадію застосування наших поглядів і плянів у життя. Ми маємо загальну концепцію, а тепер треба плян — що і як будувати і розбудовувати.

II

Першим питанням, на яке ми мусимо в свому плянуванні знайти обґрунтовану відповідь, є: чи послаблення нашої активности — це органічний занік, викликаний, породжений невідхильними процесами в нашому нутрі, від якого повороту немає, чи це вислід об'єктивних, поза нашою контролею і від нас зовсім не залежних умов, — чи наслідок різних занедбань з нашого боку, браку ініціятиви, передбачливости, відповідної уваги там, де вона конечне потрібна, і прямо лінив-

ства. Від відповіді на це питання повністю залежить наше майбутнє, а тим самим вона основно зумовляє наше плянування. Бо тільки на ній можна будувати реальні пляни дальшого поступу й праці. Інакше бо треба буде влаштовувати справи, коли один з двох перших чинників лежить в основі послаблення нашої діяльности, а зовсім інакше, коли причини в нашій настанові, в нашому підході, тобто, коли вони під нашою контролею. Тоді їх після виявлення можна усунути й розпочати новий етап, очевидно, вищий, для наших акцій.

Ціле наше життя поза Україною у всіх його проявах, його історичний перегляд, аналіза, як ми до сучасного стану в світі дійшли, вказують зовсім виразно й переконливо, що ми маємо справу з ситуацією, викликаною нами самими. Наш побут у вільному світі в своїй безперервній тяглості й у великій людській масі триває вже декілька поколінь, близько сто років. Протягом того часу ми не лише перетривали як окрема національно-культурна група, але й створили цілий ряд тривалих установ. Ми за той час зовсім виразно переросли з іміґрації в різних країнах у своєрідні суспільні групи, які, об'єднані разом у світовому маштабі, стоять на порозі створення тривалої національно - культурної спільноти. Наш людський склад, наші психічні вартості, наші духово - культурні надбання перетривали конфронтації з чужим, у деяких випадках дуже міцним, людським довкіллям та іншими духово - культурними формаціями. Наша духова культура втрималась, але в багатьох випадках вийшла домінуючим чинником, що передує іншим елементам. Вона наявно заманіфестувала, що ми маємо всі біопсихічні й духово-культурні дані тривати в світі як активний, творчий, інціятивний чинник поруч з іншими.

Умови, створені державними системами й суспільствами, які колись були дуже несприятливі для нас і нашого тривання, тепер змінилися або міняються. Але навіть у тих найбільше несприятливих умовах ми витримали й зберегли не лише свою національно - культурну субстанцію, але й значне число людей, даючи творчу відсіч всюдиприсутнім потужним асиміляційним, нівелюючим процесам. Між нами живуть ще численні представники попередніх поколінь, які жили в зовсім інших умовах. Ми тут не говоримо про побутові умови, хоч і ті були дуже важкі й несприятливі в порівнанні з сьогоднішними, але на настанову суспільства, політику державних чинників і пануючі соціяльно-культурні доктрини, які протиставилися й засуджували існування національно-культурних меншостей і намагались їх якнайскорше перетопити. Не зважаючи на це все, не зважаючи на те, що не раз неставало вже фізичних сил після вичерпних заробітчанських трудів, ми не лише втримались, але й створили форми для різних виявів свого окремого життя. Це тільки ще раз доводить, що зовнішні, об'єктивні умови можуть зупиняти, гамувати, ставити труднощі, але не можуть зламати міцної моральної постави людини й людської громади.

Сьогодні це змінилося. Довгий життєвий досвід, теоретичні розшуки й висновки та зовсім змінені світові умови, як між державами в світовому укладі сил, так і внутрі держав, зумовили зовсім нові теоретичні принципи, а також і зовсім нову ситуацію. Сьогодні національно - культурні меншості є чинником, який суспільства й держави зберігають, а не знищують, нівелюють. Життя показало, що такі меншості не тільки не послаблюють державної монолітности, а навпаки, не раз її зміцнюють. В культурі даної держави вони є чинником культурного ферменту, шукань, збагачування й зросту.

динаміки. Культурні надбання навіть найменшої ґрупи є цінністю самі в собі. Вони бо є наслідком творчости довгих поколінь певних людських груп і типів, які жили в різних умовах, і, як такі, вони є органічною частиною культурної мозаїки, створеної цілим людським родом. Виеліміновувати їх — це значить позбавляти краси цю мозаїку, виломлювати з неї її органічні частини. Поволі, не раз із чималим опором поступово суспільства й державні системи витягають з того позитивні висновки. Ми бачимо вже сьогодні в Канаді прямування до многокультурности, ми є свідками подібного процесу в ЗСА; навіть у країнах Південної Америки, де ще донедавна нівеляційний тиск офіційної асиміляції був дуже міцний, сьогодні є очевидний зворот в протилежному напрямку. Подібні течії є і в Европі, де поволі творяться форми і навіть постають формально - правні підстави для захисту і розбудови меншинних національно - культуьрних і суспільних груп.

В такій ситуації наголос переноситься в іншому напрямку. Коли донедавна ще треба було «виривати» для себе можливості існування й розбудови, сьогодні вони існують, і треба їх тільки використати. Щоб їх використати, треба себе проявити, треба своєю творчістю показати, що наша громада не лише існує силою інерції, але посувається вперед, що вона забезпечує собі місце в світі своїм постійним вкладом та своїми успіхами.

Завдання це не легкі. Не забуваймо, що довкілля, серед якого ми живемо, не стоїть на місці. Воно працює інтенсивно, шукає нового, творить, воно постійно просувається вперед. Щоб жити в довкіллі як своєрідна окрема громада, щоб бути на поверхні серед інших, треба безперервної напруги й творчости, треба постійних, очевидних здобутків. Такий уже на цьому світі чудесний моральний закон усього живого: своє місце під сонцем треба постійно закріплювати, своє право бути чимсь треба постійно вчинками афірмувати, здобуте, осягнене треба постійно розбудовувати й поширювати. Хто спочне на лаврах, задоволиться тим, чим він є і що він має, того життя, яке постійно рухається вперед, залишить позаду, а інші випередять. Хто не хоче працювати й творити та здобувати для себе, того заставлять інші робити це для них!

Це вимагає від нас теж зревізувати свою настанову до так званого збереження нашої ідентичности. Ідентичність зберегти не можна, стоячи на місці, обороняючи свої позиції й себе самих. Зберегти свою ідентичність можемо тільки постійною розбудовою й поширюванням, тільки ростом. Зберігання ідентичности — це рух вперед і вгору, ні в якому разі не стояння на місці, на тих самих позиціях!

В цих ствердженнях звичайних життєвих фактів міститься теж відповідь на турботливе, гнітуче питання: скільки поколінь перетриваємо ми в світі? Як знаємо зі щоденного досвіду, скільки людей — стільки поглядів. Одначе, малохто виходить поза три-чотири покоління. Тим часом, у дійсності воно зовсім інакше, зовсім не так. Бо ніхто й ніщо у світі не стоїть нам на перешкоді бути тривалою духово-культурною групою, єдністю, що обіймає різні країни світу, елементом, що з одного боку вріс у місцеві різні суспільства і є їх частиною, а з другого боку зберігає свої особливості понад кордонами й морями та свій духовий зв'язок із землею свого походження Значить, у дійсності для нашого тривання в світі немає об'єктивного часового обмеження, незалежного від нас і наших намагань. Наше тривання залежить тільки від нас, нашої енергії та нашої творчости. Наскільки нас стане, стільки триватимемо!

Світ бо розвинувся й далі посувається в сприятливому для нас напрямку. Сьогоднішній світ з одного боку інтеґрується в «один світ», а з другого боку — відбувається процес диференціяції націй і окремих духово - культурних груп. Як і в лоні кожної нації, з одного боку відбувається консолідаційний процес її як окремої духово-культурної й суспільно-політичної одиниці, а з другого боку, здібні до життя окремі культурні групи афірмують себе. Розвиток людського роду завжди відбувався між протилежними бігунами, силами та течіями. Многоформність і поліцентризм є законом природи і людського роду, який є її частиною.

Усвідомлення цього всього мусить привести до основного раціонального й психічного перенаставлення:

Поперше: ніхто в світі не здомінує нас, не заперечить і не знівелює, якщо в нас будуть людські сили, бажання витривати й виявити себе.

Подруге: наше тривання всвіті залежить не від зовнішних, об'єктивних, незалежних від людської волі й труду умов, а від нас самих.

Потретє: ми не збережемо себе, не захистимо своєї духово-культурної ідентичности, якщо не будемо постійно просуватися вперед від успіху до успіху, якщо не витримаємо життєвої конкуренції з іншими групами нашого довкілля.

III

На адресу вибраних І Конґресом органів СКВУ 1-ої каденції впало чимало критичних закидів. Як звичайно, одні з них були заслужені, інші ні. Немає сумніву, що тим органам не вдалося багато зробити. Але теж не вийшли вони з цього шестирічного періоду з порожніми руками. Дечого вони таки добилися, і це їм треба признати. Тим більше, що їхня праця була повністю піонерською. Не мали вони досвіду своїх попередників, бо таких не було, не мали випробуваних форм діяльности, не мали кадрових робітників і співробітників; щойно в часі самої праці мусіли вони перевіряти, що вийде, а що ні, що відповідає нашим силам і потребам, а що нам не під силу або не таке важливе сьогодні. Та ще один дуже важливий і важкий недолік: не мали вони взагалі, або мали дуже мало практичних порад, річевих пропозицій, суґестій з боку поодиноких громадян. Якщо не взагалі, то в великої частини громадян переважала настанова: почекаймо, подивимось, як з того нічого не вийде! Тим часом, така величезна, нова ідея мусить бути реалізована колективними зусиллями, «генієм роя», а не тільки поодинокими людьми. І це ми мусимо собі усвідомити та в майбутньому доосновно позбутися цього великого недоліку. На адресу майже всіх, навіть нечисленних доброзичливих критиків, треба висловити дуже критичну заввагу: вони поринали в загальниках, в теоретизування, в плянування, до реалізації якого зовсім не збиралися прикласти свої руки. Вони бачили недотягнення й незадоволені потреби нашої громади в світі, але не подавали реальних завваг, як ці потреби задовольнити, а недотягнення усунути.

В такій критиці і взагалі такому підході відбивається наша загальна недуга — теоретизувати й розглядати «засадничі проблеми», а конкретні життєві потреби залишати збоку. Навіть тепер, напередодні Другого Світового Конґресу, скільки то завваг і роздумувань «принципового характеру», частково, або таки зовсім відірваних від життя, думок, про які сл. п. генерал Капустянський звик висловлюватися: «Глибокі, аж заглибокі...»!

Це все треба мати на увазі на порозі нової каденції СКВУ. Критичний розгляд праці органів СКВУ, практичні ділові поради, конкретні завваги з

боку громадськости — це значною мірою запорука успіху праці цих органів. Критичні завваги й практичні поради не раз не лише вкажуть на занедбання, але й відкриють різні нові можливості та, що найважливіше створять атмосферу співпраці між чичниками СКВУ та громадськістю. А ніщо не дає такої міцної моральної підтримки, як заінтересування даною установою з боку громади. Без такого заінтересування, без відповідної загальної атмосфери новообраним людям важко буде пробиватися вперед і осягнути успіхи, які ми від них чекаємо.

Новообрані на Другому СКВУ керівні й виконні чинники Секретаріяту СКВУ стоять частково перед зовсім новими, а частково перед тими самими основними завданнями, що їх не стало сил або не стало часу виконати органам 1-ої каденції. Брак досвіду, непередбачені труднощі, може нераз хибна настанова до тих чи інших проблем — всі ми люди й усі помиляємось! — а головне, брак відповідних фондів, відіграли величезну негативну ролю. Коли згадати, що канцелярія Секретаріяту СКВУ була «переносною», мандрувала з генеральним секретарем і дуже часто вся містилася в його течці, а тільки на який час спромоглися ми (бо за це відповідаємо ми всі!) на одну платну особу — директора канцелярії, то тоді зрозуміємо, що великим успіхом є наше перетривання протягом шести років і здатність на черговий крок уперед, тобто, відбути Другий СКВУ. Це теж і подвійне свідоцтво: доказ, що ця установа нам вийнятково в дальшому житті потрібна та шо ми в потребі таки вміємо витривати.

Відразу на другий день після закриття Конґресу, після святкових церемоній і промов, для обраних органів СКВУ починається робота практичного порядку. Від їхнього наставлення залежить доля системи цілого СКВУ. Без них СКВУ не рушиться успішно вперед.

Тому мабуть першим практичним кроком було б відділити ділові органи від постійних дебатів «на засадничі теми», від таких популярних у нас «переговорів» (слово «переговори», мабуть, походить від «переговорювати ще раз і ще раз те саме, що вже було сказане»), а лишити для них конкретні завдання.

Серед тих завдань на першому місці встановлення ділового, оперативного осередку. Це ні в якому разі не може бути, як це було в часі першої каденції, канцелярія з однією людиною в ній. Система СКВУ з однією людиною в канцелярії не зрушить з місця. Це буде марнування нагоди й самообман. Завдання СКВУ і його органів, величезний обсяг, новаторський зміст все це вимагає відповідного апарату. І якщо цього апарату не буде, то ціла робота буде спартаченою. При добрій волі, ініціятиві, винахідливості, при вмілій постанові справи, навіть узгляднюючи наші хронічно вбогі фінансові засоби, його поставити можна буде. Інакше, хай на посаді керівника канцелярії буде геній, хай буде людина безмежної працездатности й продуктивности в праці — вона одна з завданнями не впорається. Цей факт треба собі дуже виразно усвідомити вже на самому початку, щоб стартувати правильно та щоб не пробувати робити речі, які зробити не вдасться. Тут не місце обговорювати, скільки людей буде потрібно. Очевидно, почнеться з одного, з першого, але їхнє число мусить зростати разом із завданнями й потребами.

Численні наші установи й організації, так само, як і чужі, показали на прикладах, як розв'язувати справу ширшого апарату при браку фондів. Треба притягнути добровільних співробітників. Такі люди в нашій громаді

знайдуться! Діло бо таке велике. з такими вагомими наслідками, що охочих прикласти добровільно до нього свої руки й свої таланти не повинно бракувати.

Основне завдання апарату Секретаріяту СКВУ — побудувати тривалий, постійний діловий зв'язок з поодинокими країнами, з краєвими репрезентативними централями і з тими чинниками, з якими зв'язок потрібний. Коли мова про зв'язок з краєвими репрезентаціями, то, очевидно, не йдеться про принагідні листи, в яких мова про все й про нічого та які нікого ні до чого не зобов'язують та не вимагають конкретних заходів. Зв'язок мусить містити в собі дані про всі акції та їхні наслідки і бути взаємним: іти від Секретаріяту до поодиноких країн, а від тих країн до Секретаріяту. Як кров в організмі, так обмін інформаціями, думками, суґестіями й порадами, вказівками та звітами мусить кружляти в системі СКВУ. Бо, власне, без цього не буде системи, а тим самим не буде фактично СКВУ.

Будуть ілюзії, буде самообман, буде декляматорство, будуть заяви й заклики, щодекілька років конґреси, буде може навіть гарно розмальована стіна, за якою ні будинку, ні праці не буде!

СКВУ покликаний не тільки для репрезентації нас усіх у вільному світі, він покликаний для виконання конкретних життєвих функцій нашої спільноти в світі. Це виконування мусять відчувати всі країни і всі наші громади в світі. Для них СКВУ не сміє обмежитися до святкових, хай навіть многолюдних щокількарічних конґресів і до неперіодичних загальникових листів; вони мусять відчувати допомогу з боку органів СКВУ. Вони мусять бачити, що існування СКВУ приносить їм у різних країнах конкретну користь, що це не святкова інституція, але тіло, яке їм в не одному допомагає, яке їм корисне. В цьому функція СКВУ. А ми знаємо, що ніякий орган в живому організмі не може тривало існувати без виконування конкретної, корисної і для того організму потрібної функції. Орган, що такої функції не виконує, скорше чи пізніше стане атрофуватися, заникати. Від цього життєвого закону не ухилиться і СКВУ. Наші організації й товариства на місцях, навіть наші поодинокі люди мусять у себе «на низах» відчувати існування СКВУ. Це не може бути установа «за сизими горами», про яку тільки часом говорять і пишуть, але якої «намацати»не можна. СКВУ мусить бути відчуте в житті, він мусить своїми впливами доторкатися низових клітин нашого життя.

Немає якоїсь тільки однієї ділянки громадської роботи, якою він має посуватися вперед. Мусить він це робити всіма дорогами та всіма засобами громадського життя. Одним із засобів міцного пов'язання СКВУ з низовими громадами та з поодинокими теренами є безпосередня матеріяльна й фінансова підтримка з їхнього боку для СКВУ.

СКВУ в своїй праці не може бути залежний від краєвих централь і репрезентацій.

Це повинно знайти свою живу відбитку в фінансуванні діяльности СКВУ. Хоч централі й репрезентації понесуть свої статутові тягарі, основний фонд повинен таки приходити безпосередньо від громади. Це не лише постійно пригадуватиме їй про існування СКВУ та про його функції, а тим самим зміцнюватиме зв'язки, але, з другого боку, ставитиме постійні вимоги до СКВУ завжди доходити до громадян із своєю працею, зі своїми плянами та намірами. Як бачимо, користь з цього обопільна та для обидвох чинників величезна.

Оце найбільш пекучі проблеми й завдання для СКВУ. З розвитком ді-

яльности на вказаних практичних підставах приходитимуть нові. Нові можливості і, очевидно, нові клопоти та труднощі. Бо таке вже життя.

Не можемо себе потішати, що це все прийде легко. Ні! Це все вимагатиме постійних заходів, зусиль і коштів. Але в тому власне полягає життєва творчість і поступ. Ми вийшли з фази деклярацій, заяв, теоретизування. Ми ввійшли в стадію дуже конкретних починів, які вирішать наше майбутнє й майбутнє СКВУ. Сьогодні вже тільки конкретні почини забезпечать нам тривалі успіхи. Ми мусимо знайти в себе сили — ті сили є, тільки їх треба змобілізувати й розділити корисну працю між ними — і впровадити в рух.

Сьогодні кладемо основи під це. Від цих основ залежить, як виглядатиме будова майбутнього. І ніхто за нас цієї праці не виконає. Вся відповідальність у наших руках. Коли буде неуспіх, ми не зможемо ні на кого зіпхнути причини нашої невдачі. Ми спроможні на багато більше, ніж ми дотепер зробили. Тільки ми ще не зуміли визволити всіх своїх енергій, плутаючися в дрібних справах і ще дрібніших сварках.

Напочатку мусить бути усвідомлення:

СКВУ — ДОБРО Й ДІЛО НАС УСІХ!

Д-р Володимир Комаринський

НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОГО СКВУ

Мої завваги не є вислідом жодних конференцій, не є висловом поглядів якоїсь організації, переданням лінії, яку вона має намір заступати на Другому Конґресі чи в його комісіях. Це виключно мої власні висновки чи погляди.

Зачну від ствердження, що Світовий Конґрес протягом шести років між першим і другим Конґресом не виправдав сподівань, які на нього покладав загал українського поселення в країнах вільного світу. Мабуть, першою й головною причиною є те, що ні загал, ні творці, ні Президія СКВУ не були вповні свідомі завдань та характеру СКВУ, тому одні сподівалися забагато, а другі вважали, що СКВУ втручається та пробує впорядкувати справи, які не належать до його компетенції.

Друга причина неуспіху СКВУ це — ротаційна система. Що два роки змінявся осідок, оточення, люди, що творили пляни та їх виконували. Для здійснення замислів треба не тільки плянів, але й ідейників, що їх переводять в життя. Щоб не було непорозуміння, зауважу, що я далекий від того, щоб закидувати новим людям з нового осідку СКВУ брак ідейности. Але така вже людська вдача, що свої пляни й ідеї розуміють ті, що їх породили, бо це їх ідеї, а ті, що перебирають їх запровадження в життя, при найліпшій волі не мають безпосереднього зрозуміння тих плянів і хоч як щиро продовжують чужу працю, та десь глибоко в душі мають певні сумніви щодо тих плянів та стараються їх реформувати.

Кожний відповідаючий за свою каденцію розбудовував на місці в своїм оточенні, з місцевих громадських діячів свій апарат. Коли така група остаточно зжилась і пожвавила співпрацю,

минали два роки — і треба було пакувати свої ідеї, розпочаті акції, акти, записки та кореспонденцію та пересилати їх в іншу країну. А ті що діставали ті пакунки, розпаковували, не знаючи, в значній мірі, що в тих пакунках найдуть; приходилося вживатися в переслані ідеї, знайомитися з розпочатими акціями і тільки по затраті більшого чи меншого часу продовжувати працю там, де її почали попередники. А за два роки це знову повторялося. Гадаю, що говорю в імені великої більшости, якщо скажу, що експеримент ротації не вдався і що з ним треба покінчити. На мою думку, Другий СКВУ повинен перевести відповідну зміну статуту, призначити місце сталого осідку Президії СКВУ, можна з рамени Президії СКВУ найменувати експозитури чи представників СКВУ для зв'язку з українським організованим поселенням даної країни.

Приходимо ще до третьої причини недостатнього осягу праці між двома Конґресами. Перед першим Конґресом зведено в підготовчих комісіях великий бій відносно членства в СКВ Українців, пороблено обіцянки, з яких частину здійснено, а частину не здійснено, і в загальному перемогла засада, що членами СКВУ можуть бути тільки краєві репрезентації українців країн поселення. У висліді тієї засади, СКВУ охопив тільки тих українців, що належали до тих краєвих організацій чи до т. зв. естаблішменту, а ті, що не належали до тих організацій, були позбавлені права членства СКВУ.

Гадаю що ця помилка тепер уже ясна. СКВУ мусить бути організацією всього українського поселення в країнах вільного світу, а не тільки меншої чи більшої частини того поселення. В СКВУ нема місця для гегемонії тієї чи іншої української партії; тому належить відкинути всякі зусилля «тримати СКВУ в своїх руках». А тепер перейду до обговорення того, що на мою думку, могло б бути кращою запорукою успіху Другого СКВУ та праці між другим і третім конґресами.

Заки перейду до практичних завдань СКВУ, хочу пригадати, що СКВУ та його органи не є «українською державою в вільному світі», як то собі люди, і то не тільки «звичайні» громадяни, але й науковці та політики, уявляють. СКВУ — це організація українського поселення в різних країнах Вільного Світу. Під поселенням належить розуміти тих українців, які з політичних чи соціяльних причин покинули (вони самі — чи їхні батьки, діди) Рідний Край і запустили коріння в країнах нового поселення. Отже, це вже не переходові політичні еміґранти чи скитальці, а люди, які країну, що в ній замешкали, вважають — з вибору чи в наслідок обставин — своєю прибраною батьківщиною. Мало хто з них вернувся б в Україну, навіть коли б змінені обставини це уможливили.

І тут першим і найважливішим завданням СКВУ, спільним для цілого українського поселення країн Вільного Світу, є втримання українського субстрату того поселення. Тут СКВУ повинен дбати про продукцію підручників українознавства для всіх країн поселення, про постачання книжками бібліотек в країнах поселення, про вишкіл диригентів, вчителів народних танків, про організування вистав українського мистецтва та української ноші, показів українських фільмів. У співпраці з молодечими організаціями, СКВУ має дбати про організацію таких молодечих організацій в усіх країнах поселення. СКВУ повинен може чи не найбільшу увагу присвятити включенню молоді в українське організоване життя.

Можу тут зустрітися з закидом, що ламаюся в відчинені двері, бо це все вже роблять молодечі організації. Але тільки минулого тижня принесла

«Свобода» звіт колишнього голови Головної Пластової Булави, який звернув увагу на те, що чисельний стан членства Пласту зменшився в роках 1969-1972 на 500 осіб, і то в Уладі новаків та юнаків.

Отже, втримання субстрату українського поселення — це основне завдання СКВУ. Без виконання цього завдання стало б нездійснимим і ілюзорним друге завдання: втримання духового контакту з рідним краєм і поневоленим українським народом. Це завдання складається з двох дій: точна інформація про положення українського народу під московською окупацією та несення допомоги тому народові в його боротьбі за визволення.

Окрема комісія при Секретаріяті СКВУ повинна займатися збиранням інформацій з українських і неукраїнських джерел та, по відповідній і відповідальній редакції, передаванням їх організаціям-членам у країнах поселення. Окрему увагу повинна та комісія присвячувати перевірці правдивости таких інформацій. Неправдиві чи викривлені інформації приносять завжди велику шкоду, вони підкопують і вартість правдивих інформацій.

Поширювання таких інформацій в країнах поселення є дуже важливою й далекосягаючою допомогою українському народові в окупованій ворогом Україні.

Дехто з свідомих чи несвідомих прихильників концепції СКВУ — української держави в країнах поселення» твердять, що для здійснення обов'язку нести допомогу українському народові в неволі, СКВУ мав би призначити свого сталого представника в Об'єднаних Націях, який на терені ОН старався би звертати уваги представників держав — членів ОН на положення в Україні, на русифікацію, переслідування українського населення і визвольницькі змагання українського народу на Рідних Землях та знаходити прихильників між тими представниками. Тому, що СКВУ не є державою і не може бути членом Об'єднаних Націй, такий репрезентант СКВУ міг би бути тільки «лоббіістом» та виконувати свою працю тільки в коридорах, вестибулях чи біля воріт будинку ОН.

Тому ту освідомну працю треба виконувати деінде: прямо в країнах українського поселення. СКВУ повинен впливати невпинно на місцеві українські організації в країнах нашого поселення, щоб ті організації вели інформативну працю в країнах свого поселення. Нема сумніву, що це нелегка праця. Її успіх залежить не тільки від пильности акції, але і в використанні всіх впливів, які українські поселенці здобули в політичному, суспільному та громадському житті країни свого поселення. Метою мусить бути здобути прихильну опінію тієї країни. Справа українська посунеться значно вперед, якщо представники країн українського поселення виступатимуть на терені ОН вже з доручення своїх урядів на користь української визвольної справи.

Такі можливості є реальні. Якого розголосу на терені ОН наробило питання виїзду підсовєтської жидівської еміґрації до Ізраїлю! Як совєтський уряд мусів тихенько відкликати запроваджений еміґраційний податок за освіту, яку кандидати на переселення набули в СССР! Причиною такого звороту є вмілість жидівських організацій у вільному світі перевести інформативну акцію, наслідком якої було обурення вільних народів світу. І саме така світова опінія примусила кремлівських володарів піти на далекосяжні поступки. Невиключено, що протести, які підняли організації вчених в різних країнах світу в справі загрози арешту й засуду Сахарова, приневолять совєтську владу втриматися від переслідування академіка Сахарова.

Навіть організовані декількома українцями протести вже досягли нечуваного успіху. Маю на думці справу мікробіолога Ніни Строкатої, яка відбуває кару чотирьох років тюрми. Два українські мікробіологи в вільному світі використали Світовий Конґрес Мікробіологів і спонукали майже всіх учасників з'їзду з вільних країн звернутися в обороні своєї колеґи по фаху Ніни Строкатої до Комісії для Охорони Прав Людини при ОН. Сталося чудо: комісія повідомила, що буде розглядати справу. Годі сподіватися, що це полегшить долю Ніни Строкатої, але вже сам факт, що комісія розглядатиме обвинувачення в порушенні советським урядом прав людини, примусить СССР бути обережнішим, бо навіть большевики починають боятися неприхильної світової опінії.

Це мабуть чи не найважливіше завдання СКВУ, хоч умовою його успішного виконання є виконання першого завдання: збереження національного субстрату українського поселення в країнах вільного світу.

Я не вважав своїм завданням повністю розглянути всю проблематику СКВУ, як наприклад, спосіб співпраці СКВУ з українськими Церквами, відношення та зв'язок СКВУ з українськими політичними партіями та Державним Центром УНР, Націоналістичними Організаціями, Гетьманським Рухом і т. д. Не заторкую теж способу організації фінансів, потрібних для успішної діяльности СКВУ та його органів. Сподіваюся, що тими питаннями займуться інші автори.

На закінчення повторюю те, що написав декілька разів у цій статті: СКВУ — це організація українського поселення в вільному світі. Якщо Другий Конґрес не забуде того твердження, це буде запорукою кращого успіху самого Другого Конґресу і років праці між ним і Третім Конґресом.

Асиміляція — це не просто викрадення з народу певної суми людей. Асиміляція є розбиттям **традиційних структур** — процес далеко не механічний. Скорше, це тонка хемічна реакція, в результаті якої з нації видаляють отой цемент, скріплюючи елемент, завдяки якому вона тримається в купі як нація. Хай від нації залишиться десята частина — але з повноцінною духовістю — це ще не фатально. Із шматочка повноцінної вербової гілочки виросте цілий вербовий гай. Так сталося давніше з вірменами, євреями, а в наші дні — з чеченцями. Їх не тільки виселили, але й спеціяльно розсіяли по всьому Казахстану — і все ж практично ніхто з чеченців не зрусифікувався.

Валентин Мороз: Хроніка опору.

Д. Андрієвський

НАЦІОНАЛІЗМ

Ідея і Чин

Націоналізм є духовим і суспільним явищем, в основі якого лежить доконаний чи потенціяльний факт існування певної нації. Націоналістичні рухи посідають устійнені на підставі природніх та історичних даних свої системи етичних вартостей, свої категорії думання, свої способи поступування. Тими даними звичайно бувають: географічне положення країн, засяг національної території, антропологічна природа людности, її ментальність, її соціяльна будова, історичні традиції, економічні інтереси і нарешті політична організація. Однак, в деяких випадках може бракувати деяких з вичислених прикмет нації. І так напр., ірляндська нація була майже стратила свою національну мову й засвоїла мову англійську. Знов же, жидівська нація впродовж тисячоліть розсіяна по цілому світі, відзискала свою територію щойно в XX ст.

Націоналізм ставить благо нації на найвищий щабель в ієрархії вартостей і змагається за збереження чи осягнення його. Націоналізм узмістовлює національну рацію моментами духової, соціяльної, матеріяльної й політичної натури як от ствердження й охорона самобутности нації, розвій її культури, забезпечення її добробуту, удосконалення соціяльних відносин, створення чи збереження незалежної держави. Націоналізм мобілізує сили нації в змаганнях за національну рацію і стоїть на сторожі буття і розвою національної спільноти. Отже, націоналізм є водночас ідея й чин, теорія і практика. Ці два моменти в нім пов'язані нерозривно й діють рівнобіжно.

Націоналізм зроджується й діє, інстинктовно чи свідомо, на різну скалю і в різних цілях в залежності від природніх умов, внутрішньої настанови та історичних обставин. Народи войовничі, підприємчиві змагаються до щораз більшого розросту, до захоплення чужих територій, які вони обертають в свої колонії і тим шляхом створюють імперії. У народів слабших і поневолених націоналізм зроджується в міру усвідомлення загрози з боку сильніших народів чи усвідомлення ними життєвих інтересів, в міру зросту в них волі до життя, гону до свободи. Тоді вони починають боротись за віднову чи створення своєї незалежної національної держави.

Націоналізм як ідеологія виникає у малорозвинених поневолених народів тоді, коли вони починають відчувати себе збірною особовістю, органічною спільнотою. Національна ідея підпорядковує собі стихійні гони до повнотного життя, до власновладности, до свободи, дає їм виразну цілеспрямованість і кермує ними в боротьбі за визволення. Націоналізм як політичний рух шукає й визначає шляхи до поставленої мети, устійнює стратегію і тактику боротьби за власновладність відповідно до наявних обставин. Націоналістична ідеологія служить дороговказом для людей чину, що стали в ряди націоналістичного руху чи включились в націоналістичну організацію.

Націоналізм як ідеологічний рух і як політична дія виростає на ґрунті вроджених духових прикмет народу, як рівно ж і на основі конкретних фізичних умов, в яких нарід живе. А ос-

кільки ті прикмети й умови, як правило різняться від однієї країни до другої, різняться між собою й націоналізми окремих народів. Тому годі говорити про якусь одну універсальну теорію, а тим паче практику окремих націоналізмів. Кожна національна спільнота реаґує й діє відповідно до її психологічної природи, а також політика й тактика націоналізмів зумовлені місцевими, а також часовими, переходовими обставинами, що міняються в наслідок природньої еволюції.

Тим не менше, можна помітити в націоналізмах нашої доби деякі сталі, основні моменти. І так, для цих націоналізмів нація уявляється як природня, органічна форма різних груп людства. В ній синтезуються різновидности людської особовости, культурних типів, суспільних прошарків. Нація є головним чинником історії, чи коли вона виступає в примітивній формі племені, чи етнічної групи - народу, чи завершеної національної спільноти, виробленої в тягу XIX-XX ст. Нації можуть народжуватись, завмирати, відроджуватись, як то бувало в минулому і як то можна спостерігати тепер, напр., в сучасній Африці. Тут, як і скрізь в житті, діє закон еволюції — диференціяції й інтеґрації, що відбуваються безнастанно й рівнобіжно.

Ідеологія націоналізму є системою ідей, засад, а також практичних завдань, укладена на основі певної ієрархії вартостей. На відміну від доктрини демократії, де добро механічної більшости є законом, від соціялізму, де кляса вважається головним суспільним чинником, від лібералізму, для якого особа є найвищою суспільною вартістю, для націоналізму благо нації, як цілості, є найвищим законом. Законом є засада спільноти інтересів всіх складників нації та засада солідрности всіх її членів. В рамах національної спільноти людська особа, вільна в її творчих змаганнях, є основною клітиною національного організму, джерелом його сили й здоров'я. Тут вона синтезується на основі не отарности, а соціяльности, у велику цілість.

Дія націоналізму має свою цілеспрямованість. Вона прагне насамперед удосконалення внутрішнього єства нації, удосконалення природніх гонів, викорінення хиб і направи браків. Вона плекає внутрішню спайку між складовими частинами й клітинами національного організму. Чинність націоналізму оформлює волю нації до життя, до розросту, до самоздійснення в усіх ділянках — культурній, соціяльній, політичній. Вона визначує історичні завдання нації й торує шляхи до цілей. Та чинність має форму творчости з одного боку і боротьби з другого боку, боротьби з перешкодами й боротьби з ворогом. Керуючи стихійними гонами спільноти, націоналізм надає їм зміст і форму, відповідно до вимог часу й обставин.

В тому полягає, на нашу думку, єство ідеології й дії націоналізмів нашого часу. Наколи ідеологія опирається на природних даних і традиції, то одночасно вона дає видиво майбутности нації. Натомість, чинність виростає з сучасности, достосовуючись до наявних обставин і вимог життя. Тож щоб ідеологія й чин ішли в парі, конечним є здійснювати кожночасно гармонію, узгідненість між минулим, сучасним і майбутнім. Всяке порушення рівноваги між тими трьома етапами життя наражає справу, якій служить націоналізм, на звихнення. Це буває, коли ідеологія живиться лиш минулим і костеніє або коли впадає в догматизм чи в містицизм, задивляючись в майбутнє. Тоді чинність розминається з життям і сходить на манівці. Знов же, коли чин, не дотримуючись дороговказів ідеології, забуває про досвід минулого та губить з обиду майбутнє, він сходить на хибні сте-

жки опортунізму й коньюнктурности в трактуванні сучасности.

Для прикладу вкажемо на два націоналізми. в яких таке порушення гармонії та внутрішньої рівноваги мало місце на наших очах. В одному з них, ірляндськім, ідеологія, в силу несприятливих історичних обставин, лишилась недорозвиненою, а в другім, німецькім, гіпертрофія ідеології, яка набрала рис містики, завела чин в безодню.

Охрищена в VI ст. Ірляндія почала творити свою культуру, яка ще в IX-X ст. стояла високо. Ірляндія успішно відбивала наїзників з материка, аж доки в XII ст. на неї не пішла походом сусідня Англія. Оволодівши Ірляндією, Брітанія встановила в ній свої закони. Пізніше вона стала відбирати землю в ірляндських селян і передавати її англійським ленд-лордам, зубоживши тим ірляндський народ до краю. Відійшовши від католицької церкви, Англія хотіла навернути на реформу й Ірляндію, але це їй не вдалось. Також рішила Англія відняти ірляндцям їхню кельтську мову, заборонивши її вживання в XVII ст., ба навіть встановила кару за називання себе ірляндцями. Ірляндський народ боронився шляхом повстань, які були жорстоко здушувані англійцями. Гасла Великої Французької революції кінця XVIII ст. збудили надію в ірляндців. але не на довго. «Акт Злуки» 21 травня 1800 р. припечатав долю Ірляндії. пов'язавши її з Англією.

Політична боротьба Ірляндії в XIX ст. йшла під гаслом «Гом-рул» себто, автономії. Тоді на чолі її стали такі славні політики як О'Коннел. Весна народів, що принесла в 1848 р. свободу не одному народові Европи, не зважаючи на поновне повстання, не принесла волі Ірляндії. Тоді. стали виникати підпільно - революційні організації ірляндців, які взялись до збройного змагу з наїзником, як от «Молода Ірляндія» а потім «Феніон». Нарешті, в 1880 р. Донован заснував терористичну організацію «Непоборні». А тим часом, Парнел далі провадить боротьбу за автономію на парляментарній арені. Ірляндія вилюднюється, і протягом 25 років XIX ст. число населення її спадає з 8 на 5,5 мільйонів. Ірляндську мову вживає лише десята частина її мешканців. Що ж тут говорити про розвій ірляндської культури. Її витіснила культура англійська. Ірляндія стала на краєчку прірви, національної смерти. І тоді, власне, на сцену вийшов ірляндський націоналізм у формі організації «Сін Фейн», що значить по-ірляндськи «Самі Собі».

Ця організація поставила наголос на власні сили, звідки й її назва. Будучи по суті націоналістичною, вона однак не виробила ясної й глибшої ідеології, мабуть тому, що народ не мав сильних державницьких традицій, був так занглійщений, що майже втратив свою мову, цю підставу національної культури. Сінфейнери відкинули проект Гом-рула, запропонований Гледстоном, і стали домагатись самостійности, застосувавши методи збройного повстання. Напередодні Першої Світової війни вони створили підпільну Ірляндську Республіканську Армію. На Великдень 23 квітня 1916 в Дубліні вибухло повстання, яке було здушене англійцями. «Вони знали, що програють, — казала опісля мати одного з повстанців, — але їх бій врятував душу Ірляндії». І так зродився між ірляндцями міт героїзму, який стимулював їх до дальшої боротьби. Але між провідниками ірляндських націоналістів постали розходження. Дійшло навіть в 1921 до внутрішньої громадянської війни. Вкінці, все ж таки 1923 р. Ірляндія дістала самостійність. хоч і не повну. Недоліки ідеології ірляндського націоналізму відбились на перебігу визвольної боротьби.

Зовсім інакше представляється спра-

ва збочень німецького націоналізму. Німецький нарід на протязі історії все був поділений між кількома державами, як от Німеччиною, Австрією, не говорячи вже про Швайцарію та Францію, до яких належать також території заселені німцями. Коли на протязі XIX ст. стала оформлюватись ідея нації й висунено концепцію національної держави, німці відчули ненормальність свого положення. І в часи Бісмарка зродилась ідея об'єднання всіх німців в одній державі. Тоді то постала «Пангерманська Ліґа», яка стала пропаґувати засаду расової й культурної єдности. Вона поширилась між німцями, особливо по дошкульній поразці Німеччини в Першій Світовій війні. Запала вона в душу й Гітлерові, який походив з Австрії, але чувся німецьким патріотом. Він взяв Німеччину за базу німецького націоналізму і за терен своєї політичної чинности.

В Німеччині Гітлер створив націонал-соціялістичну партію, яка в 1920 р. оформила свої позиції в двадцяти п'яти пунктах. В них устійнено ідеологію німецького націоналізму, і вони стали вихідною позицією його чинности. Тут висунено тезу об'єднання всіх німців у кордонах однієї Великої Германії, високо піднесено прикмети германської раси й поставлено цілий ряд обмежень для чужорасових груп, заселених на німецьких територіях. Особливо гостро поставився Гітлер до жидів, уважаючи їх за паразитів і вбачаючи в них загрозу для німецького народу. Змагаючи до переведення суспільних реформ в дусі модерного соціялізму, він рішуче виступив проти марксизму та комунізму, які опанували колишню Російську імперію. Для поборювання шкідливих, на його думку, явищ в лоні німецької нації він не вагався перед обмеженням громадських прав і свободи людини. Ціла ідеологія Гітлерова стояла під знаком расизму. В тім виявився питомий фюрерові, а почасти й усім німцям, містицизм, який в значній мірі спричинив збочення німецького націоналізму й сильно утруднив здійснення й без того нелегких завдань його політики.

Гітлер допустив великі помилки як в ділянці внутрішньої, так і зовнішньої політики. Він запровадив тоталітарний режим, який не раз ішов у розріз із вимогами життя, з ідеями й звичаями, які вже набрали права громадянства в культурних, а особливо в европейських країнах. Досить того, що табори ув'язнених без суду німців, чужинців,а особливо жидів, обернулись у мордівні, де сотки тисяч, ба навіть мільйони в'язнів нищились фізично. Таке нелюдське поводження кинуло чорну пляму на гітлерівський режим, а почасти й на німецький націоналізм, який зачинався ще далеко перед Гітлером, за часів Фіхте. Не менш ганебною була й зовнішня політика Гітлера. Він бо повів наступ не лише проти держав, що посідали німецькі території, але завзявся підкорити собі й здобути для Німеччини країни й народи, далекі й чужі німецькій сфері впливу, як от Україну, Білорусь, намагаючись в той спосіб поширити «життєвий простір» німецького народу, обернувши здобуті території в колонії, а їх населення в робочу худобу. Така його політика викликала сильний, ба навіть збройний спротив, як то було в Україні з її Повстанчою Армією, і немало сприяла поразці німців у війні, як також компромітації німецького націоналізму і його ідеології.

На цім місці буде доречно навести ще один приклад спотворення націоналізму, коли він виступає під облудними назвами, так би мовити, «в чужім пір'ї». Тут маємо на увазі насамперед московський націоналізм. В основі його лежать старі традиції месіянізму, що зродились на початку XVI ст. в формі так званої Теорії третього

Риму. Тоді московський чернець Тимотей проголосив: «Два Рима (себто Рим і Візантія) падоша, а третій (себто Москва) стоїть, а четвертому не бити». Тим він проголосив ідею про світове значення Московії, що надхнуло московських царів, а відтак російських імператорів в їх загарбницькій політиці супроти народів Сходу Европи та Азії. Та ідея діяла в наступних століттях, а в XIX ст. прибрала форму панславізму (щоб усі слов'янські ріки злились в російському морі) і намірялась зробити з балканських країн «Балканську губернію». Російський централізм обернув Україну, Білорусь, Польщу, Естонію, Латвію, Литву, Грузію, Вірменію тощо в провінції «единої і неподільної» Росії.

Той московський месіянізм, надхнений імперіялізмом і колоніялізмом, виявився пізніше і в СССР. Він висунув устами Леніна ідею світової комуністичної революції, на чолі якої мала би стояти Москва. Однак, ряд національних революцій і визвольна боротьба поневолених Москвою народів стали тому на перешкоді в 1917-20 рр. Застосовуючи тактику Леніна «крок назад, а два вперед», російські большевики пішли на поступи поневоленим народам, визнавши на словах їх право на самостійне державне існування, щоб пізніше включити їх насильно в СССР, як союзні республіки, а насправді обернувши їх у колонії. По Другій Світовій війні большевики підгорнули собі ще шість східно-европейських країн, накинувши їм комуністичний режим і пов'язавши народні демократії до СССР Варшавським договором та економічним пактом КОМЕКОН. Політика русифікації в СССР спрямована фактично на знищення поневолених народів і до злиття їх в один «совєтський народ».

Пригляньмося тепер до українського націоналізму новітньої доби. В часах між двома світовими війнами, коли Україна була поділенна між СССР, Польщею, Румунією й Мадярщиною, на Західно - Українських Землях, як і серед української еміґрації в Европі, виник націоналістичний рух. Головним поштовхом до того були писання Д. Донцова, який видав в 1926 р. свою книгу «Націоналізм», шо знайшла великий відгук особливо серед молодшої ґенерації українців. Вже наступного року почались заходи для створення націоналістичної організації і для того покликано до життя Провід Українських Націоналістів, на чолі якого став полковник Є. Коновалець. Було засновано журнал «Розбудова Нації» (1927-34 рр.). В 1929 р. Перший Конґрес, скликаний Проводом, створив Організацію Українських Націоналістів. Провід перевів ревізію тез і позицій Донцова, відкинувши його догматизм, іраціоналізм, неґативізм, надолуживши його брак історизму, але затримавши багато з його здорових і правильних ідей.

Оскільки націоналізм Донцова від самого початку зазнав немалих впливів чужинних націоналізмів, що діяли в Европі, а головно, італійського фашизму й німецького нацизму, довелося дещо усунути з його думок і концепцій, чужих і невідповідних до української дійсности, а між тим і перенаголошення Донцовим ідеологізму. Бувши за своїм складом ума й темпераменту скорше теоретиком, як практиком, Донцов не вчувався в наявні обставини й часто розминався з дійсністю. Зрештою, за винятком часів перед і підчас Другої Світової війни, він ніколи не належав до якоїсь політичної організації. Тож не дивно, що він, не зважаючи на всі намагання полковника Коновальця притягнути його до ОУН, не пішов на це. Вже тому члени ОУН на еміґрації ставились скептично до виголошення Донцовим клича «Чин для чину». Дещо інакше

було в краю. Там молоді націоналісти, не маючи досвіду, поставились до писань його доволі некритично. І вже тому серед них могли зродитись такі дивогляди, як «Декалог», в якім українському націоналізмові надано характер догми. Таке збочення ніколи не знайшло схвалення Проводу.

Подібні розходження між Проводом і краєвими націоналістами помітні і в ділянці революційних практик. Тяжко повірити, що так звана саботажева акція 1930 р. та вбивство Голувки сталися з наказу Проводу чи його Голови Коновальця. Більш правдоподібно, що вони були виконані з ініціятиви краєвих організаційних чинників. І наколи полковник Коновалець був раз висловився перед автором цих рядків в той спосіб, що «його або благословлятимуть, або виклинатимуть за саботажі», які потягнули за собою жорстоку «пацифікацію», вчинену поляками над українським населенням Галичини, то ці слова були сказані вже по саботажах і з огляду на те, що відповідальність за них автоматично падала на Голову Проводу, і йому не випадало відпекуватись від цього й виявляти брак узгідненности між комендантом і підвладними. Зрештою, такі розбіжності в умовах відірваности Проводу від краю були неминучі, але вони не були численні, і з ними можна було давати собі раду.

На жаль, в практиці українського організованого націоналізму мали і мають місце явища багато важливіші й трагічніші, аніж наведені вище випадки. Вони заіснували вже по смерті сл. п. Е. Коновальця і за часів головування в ОУН сл. п. А. Мельника. Таким явищем є насамперед розкол в ОУНаціоналістів, який стався в 1940 р., коли від організації відійшла група С. Бандери, яка пізніше 1954 р. розкололась на дві частини. І так заіснувало аж три окремих організації українських націоналістів під тою самою назвою ОУН, що внесло велике замішання й плутанину в націоналістичний рух. Про обставини розколу та його шкідливі наслідки для визвольної боротьби вже досить написано, і дещо оприлюднено з документів. Для прикладу вкажемо на праці Книша, як також на книгу Скорупського про УПА. Виглядає, що спричинники розколу не мають ані фактів, ані документів, щоб виправдати свій вчинок. Під цим оглядом є знаменною праця Климишина «Спомини про Бандеру». В ній автор не має нічого додати до фактажу Книша й обмежується довільною інтерпретацією окремих уступів з книги цього останнього, не спиняючись перед такими дивоглядами, як те, що ніби не Бандера і його люди вийшли з ОУН, але Провід і Голова її залишили організацію, що не відповідає фактам і перечить здоровому глуздові.

Та ще сумнішим є факт знищення в Житомирі 1941 р. Сціборського й Сеника-Грибівського. Виглядає, що спричинники їх смерті не мають мужности ані признатися до свого вчинку, ані відпекатись відповідальности за нього. Те саме з замордованням Барановського та полк. Сушка у Львові в 1943 р., а також інших «мельниківців» у Галичині. Не менш трагічним є взаємопоборювання українських націоналістів у рядах Української Повстанчої Армії перед лицем ворога, що нагадує нам громадянську війну між націоналістами в Ірляндії, з тією однак різницею, що наколи ірляндці нищили себе відкрито, то українці робили це часто «з-за плота». Того рода випадки не лише порушували моральні закони, але водночас перечили національній рації. Вони тяжать зморою над усім українським націоналістичним рухом, бо свідчать про брак у його членів суспільної етеки, організаційної карности й політичного глузду.

Нам здається, що з вищенаведених

фактів з чужинних практик, як і з української дійсности, ми можемо витягнути певну науку й певні вказівки для україннського націоналізму.

Приклад Ірляндії свідчить, що брак деяких моментів, потрібних для створення повноцінної ідеології націоналізму, як от державницьких традицій, національної мови й культури, сильно утруднюють справу, позбавляючи динаміки рух і дію його. Тоді доводиться перенаголошувати соціяльні моменти, як то було в часи революції і на Україні, шо не виходить на користь національно - державним постулятам, або культивувати клич «чин для чину», що позбавляє дію цілеспрямованости й дозволяє їй сходити на манівці. Тож шануймо традиції України-Руси з її імперією, яка не гнобила, але причащала свої посілости на півночі і сході до візантійської культури. А також шануймо нашу козаччину, яка, зліквідувавши феодалізм в Україні, включилась за Хмельницького і за Орлика в процес вироблення нової системи парляментаризму. Натомість, остерігаймося повторення роздорів князів і отаманів, але плекаймо національну солідарність в наших міжпартійних відносинах і співдії. Це нам дозволить зробити з українського націоналізму конструктивний чинник українського політичного життя.

З другого боку, приклад Німеччини вказує, як то небезпечно перенаголошувати ідеологізм в політичних рухах. Це бо сприяє тому, що на перший плян висуваються цілі привабні, але тяжкі до осягнення, які робляться блудними вогниками і зводять дію на хибні шляхи. Чи не так було з Гітлером, який, намагаючись піднести почуття національної гідности у німців, став на позиції расизму й обернув його в догму? Не інакше є і з большевиками, які потрапили обернути в містику марксівський матеріялізм. Наколи перший заломився на спробі підкорити німцям всю Европу, то другі крахують в їх намаганнях викликати світову комуністичну революцію. Українські націоналісти повинні остерігатись подібних звихнень, але триматись ґрунту, узгляднювати закон природньої еволюції ідей і життя. І так наприклад, борючись за українську суверенну державу, ми мусимо числитись із тим, що в наші часи творяться нові форми співжиття націй. І коли постає Об'єднана Европа, що є сприятливим явищем для України, ми не повинні вагатись перед включенням в неї української держави, нарівні з іншими. без огляду на форму об'єднання.

Але першою нашою журбою повинна бути направа відносин серед націоналістів і віднова єдности між ними, себто, лікування боляка, який виник в націоналістичнім русі в формі розколу ОУН. Треба бути вдячним **сл. п.** полковникові А. Мельникові за те, що він в 1940 р. дав наказ членам Організації не відплачуватись кров'ю за кров. Якби не це, розкол обернувся би в смертельний пістряк, який би ще більш затроїв українське життя на еміґрації й угробив український націоналізм. І то тим більш, що в краю й дотепер не забулись насильства, чинені під час і по Другій Світовій війні націоналістами, які називали себе «бандерівцями». Роздмухані большевицькою пропаґандою, ті сумні факти дещо здискредитували український націоналізм серед українського народу. Тож треба бути обережними, коли би знов довелося «йти на Схід», як то було в 1941 р. Треба уважати, щоб знов не принести до краю, замість помочі, наші еміґраційні роздори.

Для того треба не лише не поглиблювати існуючого розколу й розбиття серед націоналістів. але вживати всіх заходів, щоби їх чимскорше усунути. Це є далеко не легкою справою, і то тим більше, що й тепер далеко не всі націоналісти вповні свідомі

шкідливих наслідків їхнього вчинку. З другого боку, за роки окремого існування й дії трьох груп націоналістів в кожній із них виробились свої особливості, часом позитивні, часом неґативні, які треба узгіднювати і зводити до одного знаменника, і то так в площині ідеології, як політики, тактики й організації. Лише тим шляхом можна дійти до єдности й віднови однієї спільної організації. На все те потрібно часу й доброї волі з боку всіх заінтересованих, а головно з боку проводів трьох груп, і само собою розуміється, треба взаємних поступів. Спонукою до того повинна послужити свідомість нашої відповідальности перед історією, свідомість того, що об'єднання націоналістів на еміґрації матиме неабиякий психологічний ефект на українських патріотів у краю і що наша спільна дія піднесе престиж української нації в очах чужинців.

Не чекаючи на остаточну розв'язку болючого питання єдности українських націоналістів, треба вже відтепер перекидати містки між трьома групами, шукати способів і можливостей співпраці між ними в ділянках внутрішньої політики, зовнішньої пропаґанди, визвольних змагань, а також виховання молоді. Чи не в цій останній ділянці, наші завдання є найбільш наглі. Аджеж сварня між націоналістами деморалізує нашу молодь і нераз відштовхує її від української справи. Не бракує прикладів, коли члени молодечих організацій, що стоять в тій чи іншій мірі під опікою однієї з націоналістичних організацій, нехтують розмежування й протиставлення їх опікунів і шукають контактів між собою. І можна думати, що наколи ми, старші націоналісти, не відновили б єдности, тоді це зробить молодь понад наші голови або по тому, як ми зійдемо з кону життя. Чим скорше ми досягнемо єдности, тим більше буде користи для справи України.

Забувають, що націоналізм пригнобленої нації завжди є відповіддю на шовінізм нації імперіялістичної, рекцією на ті утиски, які нація пригноблена зазнає з боку нації панучої.

Михайло Брайчевський: При єднання чи возз'єднання?

Д-р Денис Квітковський

ЗА ПРАВИЛЬНУ ОЦІНКУ ПОДІЙ В СССР

В останніх місяцях світова преса присвятила дуже багато місця й часу подіям в СССР в ділянці опозиції до режиму. Мало присвятила вона уваги проблемі відосередніх **національних** рухів у сфері московсько - большевицької імперії. Події в Україні, наприклад, трактуються тільки на марґінесі і до того — в комплексі **загально руського** спротиву проти диктатури режиму з домаганням його демократизації. Іншими словами, **національна проблема** в СССР займає в пресових повідомленнях з СССР другорядне чи навіть відрядне місце. Україна, в очах і в оцінці цієї чужинної преси, є «нероздільною» частиною Росії, а Київ, столиця України, є звичайним «російським містом».

Дуже можливо, що сумлінні кореспонденти світових пресових органів у Москві (відомо, що цим кореспондентам не вільно подорожувати поза мемежі столиці Росії — Москви без спеціяльного дозволу, який дуже тяжко дістати) реферують і про сепаратистично-націоналістичні рухи в СССР, але світова преса іґнорує й не друкує такі репортажі як «нецікаві й маловажливі». Ось один такий репортаж із Москви, датований 17 серпня і висланий до Лондонського Обсервера» та до інших світових пресових органів, який дістався до моїх рук за посередництвом одного американського журналіста. Дав мені цей репортаж мій американський приятель очевидно тому, що газета, в якій він працює, кинула цей репортаж у кіш як «нецікавий» і негідний місця в одній великій американській газеті. Не знаю, чи «Лондон Обсервер» надрукував його.

Текст репортажу дослівно такий:

«Москва. В СССР постає дивний зразок пропаганди, підкреслюючи братерство всіх совєтських національностей.

Звичайно, Москва обурюється навіть на натяк про сутичку націоналізмів у Совєтському Союзі: існування (націоналізмів) сильно заперечується, а маніфестації націоналізму пояснюється й відкидається як діяльність кримінальних елементів.

Але, якщо цього потрібно для політичних цілей, совєтський естаблішмент не вагається обвинувачити в націоналізмі політичних діячів. Такий був випадок із Петром Шелестом, колишнім першим секретарем Української Комуністичної Партії, перед тим, як його викинули з Політбюро. В горезвісній, відомій статті, його наслідник Владімір Щербіцкій обвинувачував Шелеста в злочині тайного плекання націоналістичних сантиментів.

Якщо високу ранґою урядову особу можливо оскаржувати за націоналістичні нахили, то з цього виходить, що націоналізм у республіці не є в дійсності такою маловажною проблемою.

Теперішній посилений наголос на братерство совєтських національностей суґерує, що він був наказаний згори як частина техніки поборювання націоналізму. Недавно, наприклад, всі союзні республіки, ба навіть і автономні республіки, були нагороджені Орденом Дружби Народів. В Києві, столиці України, совєтський лідер партії Леонід Брежнєв особисто очолював церемонії. В Москві, столиці Російської Соціялістичної Федеративної Республіки, та в цілому СССР церемонії переводив президент Ніколай Подґорний. В інших республіках подібні церемонії або відбуватимуться, або вже відбулися. Цими орденами нагороджувано республіки з нагоди 50-річного ювілею (в дійсності, це мало би бути в 1972 р) з дня створення «старшим братом» російської федерації, яка була першою республікою СССР. Прилюдне нагороджування відтягалося так довго з наміром роздути це до великих розмірів. Ці церемонії мали за мету показати загалові (народів СС-

СР), що найбільша гармонія між різними національностями є необхідним елементом у справі існування СССР і що така гармонія вже завершена. Але якщо так, пощо стільки галасу?!

Критичною проблемою в цьому контексті є встановити, як росіяни розглядають їх зв'язки з іншими національностями в Союзі і як інші національності оцінюють чи дивляться на росіян.

Величезна кількісна перевага росіян «приблизно 130 мільйонів з загального 250 - мільйонового населення СССР) становить не таку легку проблему до розв'язання. Російська федерація стоїть на позиції, що росіяни є старшими братами інших національностей і, що російська федерація є першою між рівними. Це є дослівно фрази, що їх уживає Подгорний у своїх похвалах на адресу російського народу й федерації.

У промові Брежнєва в Києві не було таких згадок про росіян як про перших між рівними. Як і слід було чекати в Києві фокусом хвали був український нарід і Україна, а провідна роля росіян не наголошувалась, щоб не вразити українську гордість.

Москва не може заперечити переваги Росії й росіян у національних (державних) справах, але вона виказує більшу чутливість до обвинувачень, що росіяни панують над іншими, і тому робить певні поступки (на словах), щоб оминути вчинки або ситуації, які потверджували б такі обвинувачення. Якщо самі націоналісти ставлять такі обвинувачення, — (що вони дійсно роблять час-до-часу), то проти цього Москва не може багато зробити — крім намагань пропаґувати братерство, якщо не рівність, як загальну ідею або поняття.

До речі, Москва не має наміру допустити до будь-яких сепаратистських тенденцій, які вкорінилися б у будь-якій частині країни, і має силу здушити всяку таку тенденцію.

Ясно, що Москва не хоче цього робити, але пустомельство про те, що в країні немає проблеми націоналізму, потверджує тільки факт, що там є така проблема, і що за 50 років росіяни не були в силі її розв'язати.

Орден Дружби Народів показує, що росіяни й далі намагаються осягнути це (розв'язати національну проблему), і вони свідомі того, що потрібно більш чутливого підходу до почувань їх меншостей».

От вам репортаж англійського кореспондента з Москви, який не побачив світла Божого щонайменше на сторінках однієї великої американської газети. Проблема національностей, чи ліпше національна проблема в СССР, не цікава для так званого західнього світу, не говорячи вже про її важливість.

Недавно в Детройті виступив московський Большой Театр, і з цієї нагоди деякі групи влаштували демонстрації. Демонстрували американські й жидівські організації. Вся метрополітальна преса осудила ці демонстрації за виїмком жидівських демонстрацій. Великий денник «Детройт Фрі Прес» присвятив навіть передову статтю на цю тему, пишучи, що тільки жиди мали право демонструвати, бо совєти переслідують їх і не дозволяють еміґрувати до Ізраїлю, але всі інші демонстранти — це звичайні «параноїки» (вислів газети), бо, мовляв, в ім'я чого і проти чого вони демонструють? Кожна країна має право на свій власний внутрішній устрій; в додатку, СССР, мовляв, розпочав політику миру й співжиття, тому всякі демонстрації тільки шкодять політиці мирного співжиття в світових маштабах.

Становище однієї газети можна би вважати відокремленим голосом лівонастроєних її редакторів. Але справа зміняється, коли слово в справі політики ЗСА до СССР забирає Генрі Кіссінґер, перший дорадник президента ЗСА в справі безпеки, а тепер — міністер закордонних справ. Генрі Кіссінґер є сьогодні найбільш авторитетна й найбільш впливова особа в справах закордонної політики ЗСА. Він побудував мости до червоного Китаю й Москви. Він розбудовує ці мости й бачить у цьому своє призначення як керівника долі ЗСА в її міжнародних зв'язках.

Під час переслухань у Сенаті, перед затвердженням його на пост Державного Секретаря, Г. Кіссінґер виразно заявив, що в зовнішній політиці не буде зміни. Він сказав, що основною метою американської закордонної по-

літики не може бути намагання перетворити суспільні структури народів (держав), з якими ЗСА підримують стосунки. Метою мусить бути зміна їх закордонної політики. Якщо б ми пробували змінити їх «домашнє життя», дослівно сказав Кіссінґер, — «ми заанґажувалися б масивно у внутрішні справи кожної країни».

Запити й відповіді Кіссінґера в американському Сенаті зосереджувались на подіях в СССР. особливо навколо виступів Андрея Сахарова й Александра Солженіцина з критикою «диктатури пролетаріяту» й браку елементарних демократичних свобід в СССР. Коментуючи події в СССР, особливо переслідування й жорстоке здушування там дисидентів, деяка американська преса не погоджується з позицією Кіссінґера.

Це може й правда, що ЗСА не повинні втручатись у внутрішні справи інших країн і що не вільно змішувати внутрішньої політики з закордонною, але, твердить ця преса, навіть і Кіссінґер признає, що є деякий зв'язок між внутрішньою й закордонною політикою. Доказом цього є навіть факт зміни закордонної політики Москви. Мотивом шукання відпруження Москви є її тяжке **внутрішнє** економічне й соціяльне положення.

***

«І це є причиною, чому Великий Брат говорить до нас», — читаємо в американській газеті («Детройт Ньюс», 15 вересня 1973 р.). Але якщо так, пише далі згадана газета, то ми мусимо бути мудрими ґрачами. Є різниця між внутрішньою й зовнішньою політикою, але якщо внутрішнє критичне становище СССР примусило Москву змінити свою зовнішню політику, то ми в нашій дипломатії, використовуючи дійсний стан СССР, мусимо виходити із принципу, що внутрішня й зовнішня політика не виключають себе взаємно. І тому, — закінчує згадана газета, — не встряваючи безпосередньо у внутрішні справи СССР, ми все ж таки могли б доказати, що відпруження має певне значення.

Позиція Г. Кіссінґера тим дивніша, що його теорія й практика американської закордонної політики йде в розріз з дотеперішньою політикою цієї держави. особливо в відношенні до московсько - большевицької диктатури й до тоталітарно - диктаторських режимів у різних державах світу. Америка, наприклад, не визнавала большевицької Росії, а потім СССР, аж до 1933 р., і то якраз з причин **внутрішньої** політики «диктатури пропролетаріяту». Америка провадила майже 10-літню війну у В'єтнамі (а перед тим у Кореї) з метою не допустити там до влади комуністичних наїзників з півночі, що йшли «звільнити» країну від «капіталістичних визискувачів - імперіялістів» і запровадити «диктатуру пролетаріяту». Іншими словами, американська закордонна політика в цих випадках була мотивована внутрішньою політикою чи загрозою нової **внутрішньої політики** в Кореї і в В'єтнамі, яку несли туди комуністичні «визволителі». Те саме можна сказати про американську присутність в цілому Індо-Китаї — в Камбоджії, Тайленді, Лаосі, тощо.

А чи остання світова війна ЗСА в **Европі** не була мотивована, в певній мірі, **внутрішньою** політикою Гітлера? Щоправда, внутрішня політика Гітлера носила в собі зародки аґресивної **зовнішньої** політики. Але це тільки доказує, що існує дуже тісний, природній зв'язок, між внутрішньою й зовнішньою політикою. Я сказав би, що зовнішня політика поодиноких держав є природним продовженням їх внутрішньої політики. Це твердження має особливе значення в відношенні до московсько - большевицького СССР. Москва ясно й недвозначно твер-

дить, що внутрішня розбудова сили СССР спрямована на завоювання цілого світу й перетворення його в світове «інтернаціональне суспільство» під «диктатурою пролетаріяту», з центром у Москві як третім — і останнім — «Римом».

В цьому пляні Москви ЗСА також повинні стати однією з «суверенних республік» СССР, а американський нарід удостоїться стати складовою частиною «радянського» — чи краще — «совєтського народу». І де в цій «ідеологічній політиці» Москви можливо провести лінію між внутрішньою й зовнішньою політикою? Скаже Г. Кіссінґер: це теорія. Так, це теорія, але й расистська політика Гітлера була теорією. І якраз з причини цієї гітлерівської «теорії» Кіссінгер є сьогодні американським професором і дипломатом, а не німецьким. «Теорія» Гітлера післала на той світ шість мільйонів жидів, а «теорія» Леніна-Сталіна-Хрущова-Брежнєва зліквідувала мільйони українських «буржуазних націоналістів», пошматувала Німеччину, розділила муром ганьби Берлін, «визволила» балтійські держави, перетворивши їх у «суверенні совєтські республіки» і, за словами Черчіла, кинула залізну заслону в Европі від Гельсінкі до Трієсту. І все це вислідй московсько - большевицької **внутрішньої політики**.

II

В останньому часі світового розголосу набрали протирежимні виступи відомих російських інтелектуалістів, фізика Андрея Сахарова й письменника Александра Солженіцина. Їх виступи в обороні прав людини з домаганням демократизації режиму в СССР набрали в світовій пресі, в радіо й на телевізорах такого ж розголосу, як і горезвісний американський «Вотерґейт». Ці мужні голоси Сахарова й Солженіцина напевно мають посередній добрий вплив і на українську проблему в СССР. Всяка критика московсько - большевицької системи, всякі удари по ній ідуть на руку визвольним змаганням поневолених Москвою народів, бо вони виводять в правдиве світло «диктатуру пролетаріяту» й допомагають розхитувати й нищити новітню тюрму народів.

Але для нас мусить бути важливим у першу чергу факт, як ставляться ці нові прометеї до національної проблеми в СССР. Мусимо ствердити, на жаль, що для них ця проблема майже не існує. Бо хоч Сахаров, наприклад, і згадує про переслідування й репресії в Україні, то Україна для нього є, мабуть, частиною Росії або СССР. Ніґде ми не чули й не читали, щоб він або Солженіцин або котрийсь інший російський «бунтар» поставив проблему українського націоналізму як одну з проблем, що існує в СССР і яка повинна бути розв'язана в дусі хартії прав людини й навіть Конституції СССР про право на виступ із Союзу. Це тим дивніше, що цілий СССР стоїть сьогодні під знаком 50-річчя СССР і під знаком створення нового типу народу — «совєтського народу». Цю тезу створення «радянського народу» — схвалив 24-ий З'їзд комуністичної партії Совєтського Союзу; цю тезу проголосив у своїй «історичній промові» совєтський диктатор Л. Брежнєв; ця теза не сходить зі сторінок «союзної преси». Але ані Сахаров, ані Солженіцин не згадують цієї брехні — брехні про заіснування «радянського народу» — а старі римляни казали, що ті, що мовчать — згоджуються. Отож, Сахаров і Солженіцин не мають нічого проти постання в СССР «нового типу народу» — «радянського народу». Вони або нне бачать, або не хочуть бачити, або переконані в тому, що в СССР остаточно розв'язано національне питання і що «совєтський народ» є новою історичною дійсністю. Сахаров і Солженіцин не бачать того в СССР,

що бачив цитований вище англійський журналіст.

Тому, маючи на увазі популярні протирежимні виступи Сахарова й Солженіцина та теорію Г. Кіссінґера про «невтручання у внутрішні справи» інших держав, добре буде спинитися на ще одному злочинові Москви, назва якому — «совєтський народ».

В числі «Самостійної України» за травень - червень 1973 р. ми надрукували майже повністю статтю В. М. Гончарової з журналу «Філософська Думка» п. н. «аРдянський народ — нова історична спільність людей». Якщо б д-р Г. Кіссінґер прочитав цю статтю або подібні статті в совєтській пресі на ту саму тему, він зрозумів би, що внутрішня й зовнішня політика, принаймні в СССР, є майже тотожні поняття.

У згаданій статті Гончарова «філософствує», що «термін народ» вживається в двоякому значенні: 1) як синонім слова «нація» (скажімо, в висловах «російський народ», «український народ», «французський народ» та ін.); 2) у власному (?) розумінні, для означення трудящих. Безперечно, категорія «радянський народ» подається не в тому ж розумінні, що й поняття «російський народ» або «французький народ». Вона характеризує трудящих СССР незалежно від їхньої національної приналежности. Категорія «радянський народ» означає не стільки спільність мови або етнічного складу, скільки єдність трудящих СССР, незалежно від усіх їхніх відмінностей за особливостями побуту, психічного складу, культури, тощо, тобто, єдність інтернаціонального ґатунку. Але «інтернаціональне» характеризує не тільки відносини між націями а й, насамперед, відносини між трудящими різних націй. «Інтернаціональне» — продукт міжнародної діяльности робітничої кляси й тому є соціяльно - клясовим процесом насамперед. Щоправда, враховуючи, що в країнах соціялізму робітнича кляса та її партії керують націями, відносини між останніми обов'язково підпорядковуються принципам інтернаціоналізму».

Іншими словами, нація чи народ в етнічно-культурному й політично - історичному значенні є другорядною категорією й підпорядковується «радянському народові», який є результатом «практичного здійснення клясової солідарности пролетаріяту й керованого ним селянства усіх націй Росії (!) наслідком найпослідовнішого застосування льозунґу «Пролетарі усіх країн, єднайтеся». (На марґінесі варто зазначити, що хоч філософ Гончаренко говорить в одному місці про «український народ» або «українську націю» та «російськй народ», то в дальшому ході її «філософських» думок про «радянський народ» вона вже говорить про «всі нації Росії». Виходить, що нібито і є «український народ — і немає його, бо, логічно, якщо є «українська нація», то не може вона бути в той самий час однією з «націй Росії»... Але така то вже марксо - ленінська діялектика — або звичайна політична забріханість.

«З позиції В. І. Геніна, — пише далі наш філософ, — партія має відстоювати не тільки зближення націй, але злиття робітників усіх національностей даної держави в єдиних пролетарських організаціях». І далі Гончаренко цитує таку філософію Леніна: «Ми — міжнародники, інтернаціоналісти. Ми прагнемо до тісного об'єднання й **повного злиття робітників і селян всіх націй світу»** (підкреслення моє — Д. К.). **А якщо так, то потенціяльно в категорію** «радянського народу» треба включити й народ ЗСА, бо американський народ напевно належить до «націй світу». Чи розуміє Кіссінґер цю «внутрішню, домашню» політику Москви?

Так виглядає, в теорії і в практиці,

внутрішня політика московського СС-СР, структуру якого не хоче змінити д-р Г. Кіссінґер, бо це означало б «масивне вмішування у внутрішні справи кожної країни світу». Але це не так. Не кожна країна світу має «внутрішню політику», мета якої є підкорення своїй владі цілого світу. Тільки большевицька Москва уважає, що «доля» й «історія» наклали на неї «місію» перетворити ввесь світ у «радянський народ»... Доля московських «сателітів», особливо Чехо-Словаччини, не навчила нічого першого, після президента, державного мужа ЗСА. А може?

Але й ми мусимо дечого навчитися.

III

У своїй промові в Києві під час вручення УССР Ордену Дружби Народів (див. «Комуніст України» за серпень 1973) Л. І. Брежнєв не тільки вживав термінів «Україна», «український народ», «Українська Радянська Соціялістична Республіка», але й заявив, що він «багато років працював на Україні, бився на її землі в дні війни і, як і інші російські люди (!), добре знає чудові якості українського народу і полюбив його щирою, синівською любов'ю». Зворушливе твердження! За цю «синівську любов» Брежнєва до українського народу московський губернатор і виконавець волі «старшого брата »в Україні, В. В. Щербицький віддячився заявою, мовляв, «Орден Дружби Народів — це символ нової епохи», «епохи, коли... народи нашої багатонаціональної Батьківщини рішуче й безповоротно покінчили з споконвічною національною ворожнечою і гнобленням і створили державу нового типу — Союз Радянських Соціялістичних Республік». А «небачений розквіт Радянської України, її чудові досягнення в усіх галузях економіки, науки й культури — це переконливий результат єдиної дії трудящих нашої республіки з братніми народами Країни Рад і насамперед — з великим російським народом». Так «менший брат» подякував чолобитною «старшому братові» — «великому російському народові» за «небачений розквіт України».

В обох промовах згадується принагідно і про «радянський народ», особливо при кінці промови Брежнєва, коли він вигукував: «Хай живе Радянська Україна! Хай живе й міцніє Союз Радянських Соціялістичних Республік! Хай живе великий радянський народ!»

Важливо відмітити факт, що Орденом Дружби Народів нагороджено 15 республік, створених за **національно-етнічним** принципом, **але не нагороджено** таким орденом «радянський народ — нову історичну спільність людей»... Брежнєв у вищецитованій промові говорить навіть про «радянські народи». «Наша партія», — говорив Брежнєв, — «завжди приділяла й приділяє величезну увагу розвиткові соціялістичної змістом, національної формою й інтернаціоналістською духом культури кожного з радянських народів». І тут знов виринає питання: існує «нова історична спільність людей — радянський народ» чи не існує; або: чи існує, за словами Брежнєва, ціла серія радянських народів? Щоправда, Брежнєв говорить про «радянські народи» — «соціялістичні змістом, національні формою й інтернаціоналістські духом культури», **але він не говорить про один** такий «радянський народ».

***

Але без огляду на гру слів, на різниці в дефініції термінів і цілих понять, ми мусимо ствердити, що Москва плянує й прямує до русифікації т. зв. СССР всіми доступними їй засобами: псевдонаукою, пропаґандою, підступами, підкуплюванням слабодухів, застрашуваннями й суворими репресіями проти найкращих українців. Втакому аспекті треба розглядати й

псевдонаукову статтю В. М. Гончарової та демагогічно - пропаґандивну дефініцію «радянських народів» Брежнєва. Колись говорила Москва, що культура «народів СССР» є «національна формою й соціялістична змістом». Тепер Брежнєв додає ще один термін до цієї дефініції: культура «радянських народів» є в додатку «інтернаціоналістська духом». Що це таке — «інтернаціоналістський дух», Брежнєв не пояснює. Не пояснює, бо це новий пустий пропаґандивний термін, який має єдину мету: баламутити і так збаламучених «радянських людей» і в той самий час просувати в життя російську мову, російську культуру, російську духовість.

Робить Москва цю огидну, брехливу й злочинну роботу не тільки всередині своєї колоніяльної імперії, але обманює вона цими звичайними брехнями й чужий, часто наївний науковий світ поза межами СССР. Мабуть, і д-р Генрі Кіссінґер черпає своє знання про СССР з цих московських «наукових» книжок. Один приклад:

1971 р. вийшла в Москві англійською мовою книжка Л. Ґріґоряна і Я. Долґополова п. н. «Основа совєтського державного права». Книжка має 328 сторінок, включно з поважною бібліографією. Продається вона в усіх країнах світу, й напевно нею користується велике число західних науковців. Ми не будемо рецензувати тут цієї книжки, але наведемо тільки дві цитати: одну про «совєтську республіку — суверенну державу», а другу — про «особисті права й свободи совєтських громадян».

Дефініція совєтської республіки: «Совєтська Республіка є совєтською соціялістичною державою, яка добровільно об'дналася з іншими совєтськими соціялістичними республіками на рівних правах; основним аспектом її леґальної позиції всередині Союзу є затримання за нею своїх прав як суверенної держави, навіть якщо вона делеґувала деякі із своїх прав СССР». (Стор. 204). Далі в книжці вичислюється, між іншими, такі «суверенні права» совєтських республік: «суверенність совєтської республіки виявляється ще і в тому, що вона має необмежене право сецесії (виходу) з Союзу» (стор. 204); «має право удержувати дипломатичні стосунки з чужинними державами» (стор. 205); «має право удержувати свої власні військові формації» (стор. 206) і т. д.

В розділі про «Особисті права і свободи совєтських громадян» читаємо: як особи і як громадяни, «совєтські люди» мають, м. ін., такі права: «право на особисте майно», «імунітет особи й недоторкальність дому громадянина», «таємниця кореспонденції», «свобода совісти» і т. д. (стор. 169 - 176).

Очевидно, що начитавшися такої «наукової» літератури, і то «з першого джерела», наївний науковець поза межами СССР мусить дійти до висновку, що «українські буржуазні націоналісти» є або божевільні, або з кримінальними нахилами, якщо вони критикують і не годяться з таким «вищого типу» демократичним ладом. Мовляв, Українська Совєтська Соціялістична Республіка існує в дуже вільній конфедерації з СССР, з беззастережним кожночасним правом виходу з цього союзу, а український «радянський» громадянин має якнайширші особисті права й основні свободи... Так написано в конституції СССР, так коментують її навіть совєтські науковці -правники.

Але що всі ці «конституційні права й свободи» в большевицько - московській імперії є звичайною брехнею й обманом, в це надзвичайно тяжко повірити людині чи людям, що виросли й жили та живуть в країнах, де дійсно закон і правові норми мали й мають свою повну силу. Є також дуже бага-

то й таких, як, наприклад, Генрі Кіс-сінґер, які знають дійсний стан в СССР, але для них ближча сорочка від кожуха, і хоч, в теорії, вони згідні, що свобода є неподільна, то все ж таки ця неподільність свободи має границі й кінчається там, де починається їх т. зв. національний інтерес.

І ми з цим твердим законом політики повинні не те що погодитись, але ввести його в наші визвольні розрахунки. Кожна нація має, мабуть, таку долю, на яку заслужила собі. А тому ми й далі повинні лупати тверду скалу вирозуміння й симпатії чужинного світу до нашої визвольної боротьби (так, боротьби!), але, в той самий час, ми мусимо, за Шевченком, **громадою, спільно, єдиним фронтом** сталити власний обух, власну силу. України нам ніхто не визволить.

Не здобудемо України й ми, якщо не усвідомимо собі, що в світі живуть у свободі тільки сильні, що панами власного життя є тільки ті, для яких національна й особиста свобода є дорожча від їх власного життя.

Ми можемо годитись або не годитись із поглядами, з концепцією Сахарова про «демократизацію» московсько-совєтського режиму. Але ми не можемо не висловити подиву з приводу його драматичної мужности ставити чоло проти могутньої ще поліційної імперії. В цьому будуть, мабуть, згідні з нами й ті наші українські критики, які безмилосердно осуджують нас за публікацію «захалявної» літератури з України, подаючи рівночасно імена українських борців за право української нації й української людини на повний вияв їх національно - політичних ідеалів, за право бути творчою українською людиною у вільній українській сім'ї.

І на кінець: Пам'ятаймо, що світова опінія, в тому може й деякі держави, готові стати в обороні поодиноких **українців** на рідних землях, як жертв московсько - большевицької тиранії, але, мабуть, ніхто, буквально **ніхто не видвигне офіційно й публічно домагання за національно - державну незалежність України.** Це не означає, що ми не маємо добиватися й шукати таких союзників, але не кладімо основного наголосу на цей відтинок нашої визвольної боротьби. Здобудемо собі симпатиків і прихильників нашої визвольної боротьби тільки тоді, коли будемо представляти собою певну силу, силу в повному розумінні цього слова, — силу моральну й фізичну, силу економічну й умово-духову. Тому — не залишаючи інших ділянок праці, в тому числі й шукання добрих приятелів у вільному світі — **будуймо українську силу!** Цього вимагає від нас правильна оцінка подій в СССР, а в Україні зокрема.

Москва сльозам не вірить, а світ викидає немічних слабодухів на смітник історії. Докажімо нашими ділами, що нам суджено і що ми хочемо та будемо **творцями** нашої власної долі й тим самим гідними послідовниками історії великої української нації в її боротьбі за свободу. Тільки з позиції сили переконаємо і теперішнього Державного Секретаря ЗСА й сенатора Фулбрайта, що в Україні бореться за свободу не «горстка» дисидентів, як це заявив недавно Добринін, московський амбасадор у Вашінґтоні, але що там змагається за повну свободу у власній державі одна з найбільших і найбагатших націй Европи — **українська нація.** Це бачив на власні очі цитований на початку цієї статті англійський журналіст, але цьо **не хоче** бачити Генрі Кіссінґер.

Євген Ґут-Кульчицький

ЕВРОПЕЙСЬКА СПІЛЬНОТА — ВЕЛИКА НЕСПОДІВАНКА

Економічний і політичний вплив Европейської Спільноти на світове положення. Головні причини драматичних змін у світовій політиці нашої доби.

Закінчення *)

Революція у світовій економіці

Щоб правильно зрозуміти й оцінити величезні пересунення у світовій економіці, а особливо в світовій торгівлі, подивімся на декілька чисел: у Середноземноморському басейні ЗСА мали колись у своїх руках 40-60 відсотків закордонної торгівлі. Тепер Европейська Спільнота перебрала у свої руки 60-80 відсотків закордонної торгівлі держав того басейну, а Америці осталось не більше ніж 5 відсотків. Подібні зміни є теж у закордонній торгівлі і з іншими тут згаданими краями.

З 300 мільярдів дол. світової торгівлі (яка зростає 10 відсотків щорічно) Европейська Спільнота має у своїх руках тепер 43 відсотки. Це є втричі більше, ніж має Америка, а вдвічі більше, ніж мають разом Америка, СССР і Японія. Але з тих 43 відсотків ціла третина — це внутрішня торгівля поміж членами тієї Европейської Спільноти.

Порівнюймо дальше: Европейська Спільнота має сьогодні найбільшу в світі продукцію автомобілів; найбільшу продукцію сталі, яка вирішує розвиток промислової продукції; має найбільшу в світі торговельну фльоту; має вдвічі більші резерви золота, ніж Америка; має втричі більше фармерів і вдвічі більше промислових робітників. Вільна конкуренція збільшила продуктивність і ощадність виробництва, бо допровадила до злиття - фузії підприємств, масової продукції й стандартизації. Це все піднесло якість виробів та знизило їхню ціну, збільшуючи можливості конкуренції на світових торговельних ринках.

Так виросла Европейська Спільнота на світового господарського колоса.

Сутінки американської господарської гегемонії

Після величезних активів у закордонних платіжних балянсах по Другій Світовій війні, ЗСА нараз перейшли від 60-их років до пасивних балянсів. До 1972 р. дефіцити того балянсу досягли загальної суми аж 55 мільярдів дол., досягаючи в деяких місяцях аж двох мільярдів дол. До тих дефіцитів у закордонному платіжному балянсі немало причинилася війна у В'єтнамі, що коштувала Америці понад 100 мільярдів дол., а також «холодна війна», що коштувала десятки мільярдів дол., а дальше: утримування військових баз у світі, інвестиції закордоном, туристика, закордонна допомога, тощо.

В 60-их роках починається в ЗСА також зріст інфляції спочатку тільки 1 відсоток, щоб врешті дійти до 6 відсотків річно. У великій мірі причинилися до неї професійні спілки, які почали вимагати аж 10 відсотків підвищення платні, хоч зріст продуктивности робітників був удвічі нижчий. Так почала спинатися вгору спіраля «платні — ціни», що автоматично

---

*) *Диви: «СУ» ч. 6-8, Липень-Серпень, 73.*

збільшувала інфляцію. Особливо швидко почали зростати витрати на медичну опіку, направи й утримання (напр., автомобілів, домів і т. п.), асекураційні оплати, різні служби, тощо, які зростали вдвічі швидше, ніж загальні ціни.

Припинення воєнних акцій у В'єтнамі відбилося на зменшенню продукції воєнної промисловости, а відкликання військових сил збільшило ряди безробітних. Зменшення промислової продукції веде до зменшення інвестицій, що у висліді теж збільшує безробіття.

До збільшення інфляції причинюється також і дефіцитний державний бюджет (в останньому році понад 10 мільярдів дол.).

Штучно втримувана вартість доляра (у відношенні до золота) почала все більш некорисно відбиватися на закордонній торгівлі ЗСА, збільшуючи дефіцити закордоної торгівлі (в р. 1970 — 10,7 мільярдів дол., в р. 1971 вже 27 мільярдів дол.). Прямим вислідом того був дальший упадок промислової продукції і зріст безробіття, що переступив був 5 відсотків усієї робочої сили (понад 5 мільйонів робітників).

Щоб зменшити ті дефіцити та рятувати загрожену економіку, Америка рішилася на драстичні кроки: зменшила вартість доляра, а опісля взагалі відв'язала його від золотого покриття (тоді як Швайцарія мала 200 відсотків покриття золотом своєї валюти, ЗСА мали тільки 5 відсотків покриття), наклала додаткових 10 відсотків мита на імпортовані товари (це вдарило особливо Японію, і це додаткове мито прийшлося швидко знести), наложила нові квоти (обмеження імпорту) на 60 товарів (тоді як Японія в тому ж часі усунула квоти на 71, а Европейська Спільнота на 11 товарів), рішилася на субсидії для експортів, тощо.

Тому, що ЗСА мали тільки 10 мільярдів долярів у золоті для покриття 50 мільярдів дол., які курсують закордоном, довір'я до доляра у світі сильно захиталося, і доляр почав підлягати спекуляціям на світових біржах. Величезні закупи доляра західньо-німецьким і японським урядами (понад 10 мільярдів дол.!) не врятували доляра, і його вартість почала сильно хитатися, виказуючи тенденції зниження.

1/3 японського експорту йде до ЗСА і приносить Японії понад 3 мільярди дол. надвишки річно, але Америка не може усунути тієї дуже болючої японської конкуренції щоб не починати митної війни, яка могла б мати необчислені наслідки. Тому Америка тільки апелює до японського уряду, щоб той обмежив свій експорт до ЗСА добровільно. Америка також не може обмежити драстично свого імпорту, бо не може обійтися без імпортованої нафти, природнього газу й деяких сирівців, необхідних для промисловости. А девальвація доляра — це, як каже дехто, те саме, що аспірина в медицині: діє тільки хвилево, але не лікує.

Ударом по американській торговельній політиці є тепер також намагання Мехіко відв'язатися від невигідних умов з ЗСА та нав'язати тісний контакт з Японією.

Так поволі доляр перестає бути міжнародньою розрахунковою валютою (особливо в міжнародній торгівлі), а його місце починають займати німецька марка, японська єна і швайцарський франк.

Цим теж можна собі пояснити, чому Америка так скваппливо прийняла можливість продати збіжжя для СССР (400 мільйонів бушлів) і для Китаю (20 мільйонів бушлів), а також підписати торговельно - промислову умову на 8 мільярдів дол. з СССР, хоч ті умови не тільки невигідні (продаж на

кредит; зріст цін на внутрішньому ринку), але й небезпечні (критичне вичерпання збіжевих резерв).

Американський шантаж

У такій господарській ситуації Америка не мала ніякої можливости вести перегони з СССР у розбудові мілітарної сили, особливо ядерної, яка вимагає величезних коштів. Щоб набрати трохи віддиху. Америці треба було якось договоритися з СССР про стримання перегонів бодай на деякий час.

Але кремлівські володарі зовсім не збиралися вести переговори про стримання перегонів в озброєнні. Здобувши мілітарну перевагу над ЗСА, вони вважали зовсім нелогічним обмежувати чи стримувати розбудову своєї мілітарної потуги, особливо в обличчі гльобальних задумів Кремля.

Сьогодні ми ще не знаємо, чи це був сам през. Ніксон, чи його дорадник Г. Кіссінґер, чи може ще хтось інший, — кому впало на думку зашахувати Кремль китайською картою. Але здійснив цю ідею Г. Кіссінґер, і плян повністю вдався. СССР, затривожений можливістю об'єднання американських і китайських сил (тут — техніка, там — маса), хоч-не-хоч погодився на запропоновані договори, що заморожували перегони в зброєнні на п'ять років. Кремлівським володарям тим легше було підписати ті договори, бо вони виразно зафіксовували перевагу СССР над ЗСА. І так ці договори встановлюали перевагу СССР над ЗСА, напр., щодо ракет у відношенню 3:2, а щодо ІСВМ — 2,350: 1,710. А крім того, технологічні досліди не були обмежені договорами, і СССР був певний, що в тій ділянці він зможе перегнати ЗСА за кілька років.

Використовуючи нагоду, ЗСА старалися настільки зв'язати СССР різними договорами (промислово - торговельними, науковими, про здоров'я й екологію, культ-обміну, дослідів простору, комунікації і т. п.), щоб йому було важко розірвати всі ті договори нараз і перервати співпрацю з ЗСА.

Почалася дуже складна й делікатна міжнародня гра. Америка допомогла Китаєві увійти до ООН і так вийти на світову політичну арену. Крім того, запевнила Китай, що може дати йому допомогу в розбудові його промисловости.

Щоб відтягнути Японію від Америки й Китаю і так ще більше обкрутити Китай, СССР почав залицятися до Японії, даючи приманливі пропозиції щодо розбудови сибірських родовищ і використання енерґетичних ресурсів (Якутське вугілля, нафта й нафтовід з Іркутська до порту Находка, природній газ та інші сирівці). Японія дуже потребує тих сирівців для своєї промисловости і, напр., мусить аж 90 відсотків потрібної нафти довозити з арабських країн. Але, мабуть за порадою Америки, Японія відкинула ті пропозиці, висуваючи зі свого боку несприятливі для СССР територіяльні вимоги (Курильські острови, тощо). Кремль не міг погодитися на японські територіяльні домагання, щоб не створювати небезпечного прецеденту для Китаю — з його домаганнями звороту колись загарбаних московськими царями територій.

Отож, Японія звернулася до Китаю з пропозиціями господарської співпраці. Америка показала Японії дорогу й тихцем сприяє цій співпраці. Так — за благословенням Америки — Японія вийшла також на світову політичну арену та почала більш самостійну політику.

Справді, Китай все ще з деяким недовір'ям ставиться до Японії (історія не забувається так швидко, а тепер Японія збільшила дещо свою символічну армію до 260,000 та ухвалила новий військовий бюджет — 15 мільярдів дол., на п'ять років), але небез-

пека зі сторони СССР є все таки більша, і старі травми приходиться тимчасово забути. Не забуваймо, що Японія, працюючи науково і в дослідно-технологічній і промисловій ділянці над атомовою енерґією для мирних цілей, може за пару років мати свою власну ядерну зброю величезної потужности. Не даром науковці-фахівці називають тепер Японію «Н-2», тобто це значить, що Японія може за два роки стати нуклеарною потугою. Отож, на світовій політичній арені появилось аж п'ять сильних партнерів: крім ЗСА і СССР, тепер ще й Европейська Спільнота, Японія і Китай. Президент Ніксон ще в 1971 р. в одній своїй промові сказав: «... Подивившись п'ять, десять а може п'ятнадцять років вперед, ми бачимо п'ять великих економічних надпотуг: ЗСА, Західню Европу, СССР, Китай і, очевидно, Японію. Це ті п'ять, що рішатимуть економічну майбутність, а тому, що економічна сила буде ключем до іншого роду влади, — і загальну майбутність світу».

Це дещо нагадує ситуацію з Віденського Конґресу 1815 р., П'ятикутний балянс сил (Англія, Франція, Росія, Австрія й Прусія), що його тоді змайстрував Меттерніх, діяв повних сто років. Тоді стимулом такого балянсу сил були Наполеонівські імперіялістичні завоювання, а тепер такою спонукою стала Европейська Спільнота та її господарська експансія. Бо тепер не рішає вже тільки дипломатія, але, передусім, економіка. Як каже гарвардський професор Гофман, «Сьогодні держави виступають вже не тільки на клясичній сцені дипломатії й стратегії, але й на сцені економічній, монетарній і технологічній».

Попередні договори, ідеологічні різниці чи подібності й такий чи інший підхід у минулому до поодиноких сил тепер не грають ніякої ролі. Тепер закордонна політика мусить основуватися на реалістичному, прагматичному й несантиментальному підході, який спирається на реальних, головно економічних силах і потенціялах.

Різниця поміж Віденським балянсом сил і теперішнім є в тому, що тоді цей балянс заторкував тільки европейських сусідів, а тепер він має ґльобальний засяг.

Перспективи нової світової політики

Вплив Европейської Спільноти на світову економіку й політику все ще оснований головно на її господарському потенціялі й експансії. Але, маючи біля 300,000,000 населення, Европейська Спільнота не може довше обмежуватись у своїх діях тільки до господарських проблем. Сьогодні в Европі вже всім стало ясно, що економічна експансія потребує дуже сильного політичного запліччя і що поодинці ні одна держава Европейської Спільноти не може поставити опір агресії СССР чи геґемонії ЗСА. Найбільшим нещастям для Европейської Спільноти була б тепер воєнна авантура. Якщо б СССР здобув контролю над Західньою Европою, це було б ґльобнльною трагедією. Всі вже зрозуміли, що безпека Европи не може постійно спочивати тільки в руках Америки. Досвід недавнього минулого (Мадярщина, Східна Німеччина, Польща, Чехословаччина) викликає недовір'я в спроможність чи інтенції Америки. Тільки повна інтеґрація всіх політичних і мілітарних сил держав Европейської Спільноти може розв'язати ці трудні проблеми.

А тим часом, кремлівським володарям відбирають сон можливості мілітарного об'єднання европейських держав. Об'єднання нуклеарних сил Англії й Франції не було б тільки їхньою простою сумою, бо така об'єднана сила була б куди більшою. Тоді об'єдналась би й їхня нуклеарна промисловість, дослідництво й технологія (Англія має всі нуклеарні таємниці від

ЗСА!), створюючи величезний потенціял. Також Німеччина, що сильно заанґажована в працях «атому для миру», має високо розвинуто нуклеарну технологію, дослідництво та промисловість. Німеччина не може продукувати ядерної зброї, але вона може продукувати допоміжні для тієї зброї вироби. Акт Макмегона в ЗСА, що забороняв розкривати нуклеарні таємниці всім, крім Англії, вигасає цього року, і ЗСА будуть мати можливість продавати свої нуклеарні патенти та сировину і так допомагати в розбудові нуклеарної промисловости інших країн. Напр., ЗСА плянують тепер разом з Японією розбудувати спільну промисловість для збагачування урану, і Японія погодилась інвестувати в таку промисловість 500 мільйонів долярів.

Але Англія й Франція мають також дуже поважні сухопутні, морські й повітряні сили, а Німеччина й інші країни Европейської Спільноти посідають дуже високий промисловий потенціял, необхідний для розбудови великої мілітарної сили. Отже, об'єднані мілітарні сили Европейської Спільноти можуть стати дуже небезпечними для СССР, перекреслюючи всі задуми Кремля здобути контролю над цілою Европою.

Але й у економічній площині Европейська Спільнота витискає тепер з міжнародніх торговельних ринків не тільки Америку, а навіть і СССР. Викинення совєтських дорадників й інструкторів з Єгипту не було виявом незвичайної відваги чи рішучости Садата; це опщралося на підписаний уже договір з Европейською Спільнотою в Садатовій кишені. Афера зі Суданом і невдалий комуністичний переворот в липні 1971 чи лібійське виразно протикомуністичне наставлення — теж, мабуть, якось пов'язані з Европейською Спільнотою та її економічною активністю.

А тепер і Румунія робить старання, щоб і собі нав'язати господарські взаємини з Европейською Спільнотою. Західня Німеччина, як представник Европейської Спільноти, робить досить успішні спроби встановити нормальні політичні й економічні взаємини з Чехословаччиною, Польщею і Мадярщиною. Також і в обширі арабських країн експансія Европейської Спільноти проявляється щораз виразніше.

Реакція СССР

Хоч і дуже неохоче, СССР мусів врешті визнати дипломатично Европейську Спільноту; однак, рівночасно він робить усе можливе, щоб розбити чи бодай послабити ту Спільноту. Він робив дуже сильний натиск на невтральні держави, щоб не дозволити їм вступити до Европейської Спільноти на правах дійсних членів. Він гостро чинив опір вступові Англії до тієї Спільноти. І, мабуть, успіхи Европейської Спільноти та перспективи повної інтеґрації її держав були головною причиною того, що СССР так запопадливо старався довести до Европейської Конференції Безпеки та Співпраці. СССР має потрійні цілі, пов'язані з цією конференцією: забезпечити собі й надалі повну контролю над Східньою Европою і загарбаними там краями, здобути вирішний вплив на країни Західньої Европи та їхню політику й забезпечити собі запліччя у випадку війни з Китаєм. Як приману СССР висуває тепер пропозицію великої Пан-Европи від Атлянтика по Урал (чи не є це відкопана ідея Шарля де Ґоля?), що була б дуже тісно пов'язана промислово-торговельними зв'язками, виміною досягнень на полі дослідництва й технологічного розвитку та культурними впливами. СССР підсуває думку, що відомий пакт НАТО міг би бути скасований у заміну за скасування Варшавського пакту, а Европейська Спільнота — в заміну за ліквідацію совєтського КОМЕКОН-у. Головна ідея Москви: в Европі вже не

треба більше присутности ЗСА. і вони можуть вже забратися за океан.

Щоб увести розкол у спільний европейський фронт, СССР почав окремі переговори з поодинокими державами: Німеччиною, Францією. Німеччину шантажує СССР Берліном та поділом Німеччини на дві окремі держави. Але західньо - европейські держави свідомі підступности тих «доброзичливих» пропозицій та незменшеної загрози аґресії зі сторони СССР і як передумову до будь-якого договору з Кремлем висувають домагання вільної виміни людей й ідей. Ясно кожному, що СССР не може тепер погодитися на ті домагання.

Якщо пляни СССР з тією конференцією не здійсняться (а це дуже правдоподібно!), то він готується вжити ще інших засобів, щоб приборкати Европу. Одним з таких засобів мала б бути нафта. Ні для кого не є тамницею, що европейська енерґетична політика спирається головно на нафту. Потреби промислових країн Европи в нафті постійно збільшуються й витискають вугілля. В останніх роках значення вугілля, як джерела енерґії, впало з 50 на 27 відсотків, а значення нафти зросло з 32 до 60 відсотків. Европа не має власних родовищ нафти або має дуже незначні, і більшість своїх потреб покриває довозом з арабських країн. І так, Англія довозить 70 відсотків нафти, Західня Німеччина — 90, Італія — 95. (Америка довозить тільки 3-4 відсотки нафти, але цей відсоток постійно зростає; в тому полягає важливість нафтоводу з північної Аляски!).

Здобувши контролю над арабськими краями, СССР міг би шантажувати Европейську Спільноту загрозою стримати довіз нафти (що спаралізувало б европейську промисловість). Тому то СССР робить такі великі зусилля, щоб опанувати невральгічний пункт — вузол трьох континентів — Єгипет, а далі Ірак, Сирію, Афганістан та здобути повну контролю над арабськими краями — продуцентами нафти.

Европейська Спільнота добре розуміє цю загрозу і вже почала переговори з тими арабськими краями (Савдська Арабія, Кувайт, Катар, Абу Джабі, Ірак). Арабські країни вимагають, щоб їм передати 51 відсотків контролі над нафтовими компаніями Заходу до 1983 р. інакше загрожують націоналізацією. І Захід, буде змушений поступитися.

Проте, великий неврожай у СССР може спаралізувати його експансію на кілька років. Американські економісти обраховують совєтські втрати на кругло 24 мільярди дол. Це не тільки витрати на купівлю збіжжя для прохарчування населення (а може й війська!). СССР має також зобов'язання супроти інших країн (Куба) і мусить їм поставити умовлену кількість збіжжя. А далі прийде закупівля нового поголів'я домашної худоби, птиці, зовсім винищених через брак паші й годівельних продуктів, зменшення податків від колхозів, зменшення заробітків на різниці цін на внутрішньому ринку, тощо.

Американські вигляди на майбутнє

Страх перед віссю Токіо-Пекін-Вашінґтон, економічні труднощі та китайська небезпека змусили СССР кинутися в обійми Америки. А ЗСА з другого боку, опинившись у прикрій економічній ситуації, без виразних виглядів на покращання тієї ситуації, теж з радістю впали в обійми СССР. За ціну поширення торговельних взаємин, ЗСА готові піти на найдальші поступки і в політичній, і ідеологічній площині.

СССР, коли йому не вдалося притягнути Японію до співпраці, пропонує тепер Америці використовування сибірських природніх скарбів. Чи Амери-

ка зловиться на ту примaну, — покаже недалеке вже майбутнє.

Все ж Америка, не маючи іншого виходу, буде змушена розв'язувати свої господарські проблеми в дуже драстичний і найбільш н е п о п у л я рний спосіб. Не прийдеться, мабуть, дуже довго чекати, як ЗСА — як свою останню дошку рятунку — будуть змушені знизити інфляційний життєвий стандарт свого населення. Прийдеться збільшити продуктивність промислового виробництва і знизити виробничі кошти, щоб так знизити ціни експортованих товарів. А це буде означати «приборкання» професійних спілок, запровадження реальних платень для робітників і зміну цілого способу думання. Велика ощадність, наполегливість у праці, докладність і прецизність знову стануть кличами дня.

Можливо, прийдеться Америці забрати військові сили не тільки з Европи, але й з усіх закутків світу, обтяти інвестиції й допомогу для закордону. Америка буде врешті змушена примиритися з фактом, що вона поволі перестає бути єдиною провідною силою в світі, що і їй прийдеться шукати опертя в союзі з іншими сильними державами, що світову політику треба буде вести не з позиції сили, але як рівний з рівними.

Щоб не подратувати свого нового партнера — СССР, Америка буде остерігатися не тільки якнебудь допомагати визвольним змаганням поневолених націй (вона й досі не багато робила в тім напрямі!), але навіть критикувати внутрішні віднюсини в СССР чи деклямувати про свободу людини, міжнародню справедливість або право на самовизначення. Це й буде торкатися життєвих інтересів України та інших поневолених націй. І цей факт прийдеться нам взяти під увагу.

Пляни Европейської Спільноти

Паризька конференція дев'яти держав Европейської Спільноти 19-20 жовтня 1972 р. винесла далекосяжні рішення. Як це вже стало звичаєм, і ця конференція мала далекий приціл. Вона вирішила, що повна інтеграція Европейської Спільноти повинна наступити до 1980 р. Усталено етапи й часовий «календарець», щоб був час усім державам-учасникам повільно пристосуватися до змін. Отож, на тій конференції, між іншим, усталено такі дати:

Квітень 1973. Створення европейського фонду монетарної співпраці як перший крок до запровадження спільної валюти.

Червень 1973. Звіт закордонних міністрів держав Европейської Спільноти про методи координації у справах закордонної політики.

Липень 1973. Умова про спільну позицію у міжнародніх торговельних переговорах.

Серпень 1973. Програма й часовий розподіл щодо довкілля.

Жовтень 1973. Заходи для короткореченцевої монетарної підтримки для держав Европейської Спільноти.

Кінець 1973. Пропозиції для ступневого об'єднання валютних резерв.

Тоді ж. Створення Фонду реґіонального розвитку.

Тоді ж. Спільна політика на науковому й технологічному полі і створення єдиної промислової бази Европейської Спільноти.

Тоді ж. Пов'язання світу праці й керівництва з економікою й соціяльними справами Европейської Спільноти.

Січень 1974. Другий етап економічного й валютного об'єднання.

Кінець 1975. Пропозиції, як перейти від Европейської Спільноти до повного Европейського Об'єднання. Вершинна конференція у цій справі.

1980 р. Створення повного Европейського Об'єднання, включно з повною економічною й валютною інтеґрацією.

Отож, Европейська Спільнота плянує запровадити:

В економічні ділянці: одну спільну еворпейську (а може й світову) валюту, спільні умови з іншими країнами, об'єднання резерв, заснування фонду розвитку, усунення реґіональних різниць у господарському розвитку, допомога потребуючим країнам, тощо.

В соціяльній політиці: запровадити рівність платень (і для жінок), однакові закони допомоги безробітним, промислової безпеки й здоров'я робітників, вишкіл безробітних, переміщення безробітних, колективні договори, виміна робітників, соціяльне забезпечення й пенсійне забезпечення — все це важливе у всіх країнах і для всіх робітників.

В аґрарній політиці: зцілення дрібних сільсько-господарських одиниць. підтримка й вирівнювання цін, модернізація й механізація праці, збільшення продуктивности, експортові премії, тощо.

А далі: закладати дослідні інститути й школи, запевнити поступ у навій праці та технологічному розвитку. Запровадити спільну податкову політику. Досягнути повної координації закородонної політики. Створити спільний державний бюджет. Злібералізувати політику супроти інших країн. Перевести вибори для одного Европейського Об'єднання. Як казав колишній французький міністер закордонних справ Мішель Дебре — «Щоб дальше жити й просперувати, Европейська Спільнота мусить стати «наддержавою» та об'єднати також свої оборонні зусилля».

Висновки

Згідно з плянами Европейської Спільноти, на повну інтеґрацію держав тієї Спільноти треба ще досить довго почекати. Але практично така інтеграція поступає швидко вперед (будується тунель попід канал Ля-Манш, міст через Босфор, густа сітка вигідних автострад, які мають зв'язати Европейську Спільноту в одне ціле, і можуть настати неочікувані події, що здатні приспішити інтеграцію Европейської Спільноти.

Вже договір поміж СССР і ЗСА наповнює тривогою европейські держави. Якщо ж Европейська Конференція Безпеки й Співпраці не дасть сподіваних вислідів, Европейська Спільнота може, шукаючи виходу з непевної ситуації, прискорити свою інтеґрацію.

Інша можливість — це те, що Америка, в торговельних чи валютних відношеннях, могла б розпочати з Европейською Спільнотою «торговельну війну». Але ця можливість найменш правдоподібна, бо вона загрожувала б Америці націоналізацією її інвестицій в Европі. Америка так тісно пов'язана з Европою і все ще так відчуває небезпеку зі сторони СССР, що про ворожнечу поміж ЗСА й Европейською Спільнотою не може бути мови. А до того, Америка має дуже жваві торговельні взаємини з Европейською Спільнотою, і ті взаємини постійно зростають. Европейська Спільнота завжди готова на кронструктивний діялог з Америкою, і президент Ніксон саме збирається до Европи на розмови.

Але ЗСА, під тиском економічних труднощів, можуть нараз відкликати свої дивізії з Европи (хоч Китай виразно висловився проти такої можливости!). Без американської «атомової парасолі», Европа була б ще тепер під повним тиском аґресії СССР. Насправді, Німеччина старається компенсувати великі видатки Америки на її військо в Европі своїми замовленнями в ЗСА; все ж таки, така можливість не виключена.

А що, коли б СССР здобув повну контролю над арабськими краями та мав можливість шантажувати Европу, перериваючи довіз необхідної для европейського промислу нафту? Справ-

ді, в цей час «успіхи» СССР на Близькому Сході не загрожують такою можливістю, але що буде в недалекому майбутньому, — годі передбачити. Просування СССР в тому напрямі вже протягом кількох років наповнює Европейську Спільноту тривогою.

Розвиток Европейської Спільноти має дуже цікавий і важливий аспект. Успіх відродження Европи в її давній економічній, культурній, політичній і мілітарній силі завдає рішучого удару всім очікуванням і цілям кремлівських володарів. Тут не йде тільки про відродження небезпечної для СССР европейської сили; Тут в гру входять багато важливіші ідеологічні й політичні наслідки европейського відродження: успіхи Европейської Спільноти — це цілковите й для всіх очевидне заперечення проголошених Кремлем ідей про «гнилий Захід», про неминучий упадок капіталістичних країн, про бездискусійну вищість комуністичної господарської й соціяльної системи. Московський месіянізм, що мав би йти на Захід, щоб його «оздоровити» від декадентського паралічу, «врятувати» від повного матеріяльного й духовного упадку та «ласкаво» взяти під опіку Москви, показується тепер нараз таким же голослівним, нічим не виправданим й нереальним, як і ціла комуністична пропаґанда, сьогодні вже виразно відстала ідеологія. Об'єднана Европа нараз виростає понад голову тієї Москви під кожним оглядом. Повні права малих націй (Бельгія, Голляндія, Люксембурґ, Данія, Ірляндія), а не майоризація їх більшими націями, а також забезпечення малим націям належного їм впливу на европейську політику діяметрально протилежні до московської русифікаційної і колоніяльної політики. Це мусить мати вже в недалекому майбутньому революційний вплив на всі поневолені нації в СССР. подібно як мала колись французька революція вплив на зродження націоналізму европейських народів.

Щойно найближчі роки покажуть нам, які величезні наслідки для укладу світових сил матиме Европейська Спільнота. Одне є певне: вже сьогодні Европейська Спільнота змінила відношення тих сил у некористь СССР.

Коли ж мова про місце Европейської Спільноти в світі, то Вальтер Гальштайн, колишній президент Економічно-Соціяльної Комісії Европейської Спільноти і великий ентузіяст її, виразно заявив: «Ми належимо без ніяких застережень до вільного світу, і нашим завданням є зміцнення демократичного ладу західньої цивілізації».

Вплив на світову політику

Вплив Европейської Спільноти сягає всіх закутків світу. **Африка,** завдяки Европеській Спільноті, випрямила свій хребет і поволі пробує стати на свої власні ноги, відкидаючи всі намагання СССР запустити коріння на тому континенті.

Південна Америка, що постійно бунтувалася проти гегемонії її північного сусіда-велетня (ЗСА), тепер знаходить у Европейській Спільноті пункт опори і може пробувати вповні усамостійнитися та провадити зовсім незалежну політику. З тією метою вже ведуться переговори з Европейською Спільнотою. Арґентіна має вже торговельний договір з Европейською Спільнотою. Вступ Англії до Европейської Спільноти прискорить ті зв'язки, бо Англія завжди була в добрих взаєминах з державами Південної Америки, подібно як і Німеччина та Італія.

Японська економіка дуже тісно пов'язана з Европою. Можна сподіватися, що **Китай і Японія** у співпраці з Европою й Америкою зможуть витворити на Азійському континенті могутню силу з величезним економічним, політичним і мілітарним потенціялом.

Колишні колонії европейських дер-

жав та держави Брітанської Спільноти Народів (Коммонвелт) увійшовши в тісні зв'язки з Европейською Спільнотою, будуть разом творити могутній господарський бльок, що матиме також величезну політичну силу та духовий вплив і зможе спільно змагатися до стабілізації відносин у світі, до закріплення демократичних форм правління (із забезпеченням особистої свободи кожної людини) та до лібералізації людських взаємин. Це, в кінцевому ефекті, додасть сили й заохоти всім поневоленим націям боротися і врешті здобути собі належні права.

Це також вкінці, завдасть остаточний удар останній великій імперії на землі — СССР і допровадить його до розвалу.

Українські перспективи

Постання й розвиток Европейської Спільноти матиме вплив і на внутрішньо-українські відносини. Як бачимо, світ іде в напрямі обмеження обмеженої суверенности націй, іде до заперечення виключности та повної автаркії. Від історії поодиноких народів переходимо до історії ґльобальної, історії цілого світу.

Політичною ідеєю майбутнього мусить стати **солідарність усіх вільних націй світу,** яку ми вже давно пропаґуємо. Матеріяли VII-го Великого Збору Українських Націоналістів так говорять про те:

«Духовий процес людства не йде в напрямі одноманітности й повного приглушення різних культур однією, а навпаки, — в напрямку вільного й повного розквіту всіх культур, які своїми досягненнями творять мозаїку краси й досконалости. У взаємному змаганні до більшої краси, до більших осягів культури, різні народи взаємно впливають один на одного й збагачують одні одних. Нераз малі народи видавали найбільших геніїв і творців людства, а в мовах, якими говорять зовсім малочисельні народи, поставали загальнолюдські шедеври.

Ми, українські націоналісти, видвигаємо візію такого ладу, в якому кожен народ матиме свою державу, свою національну будівлю, буде в ній творити й розвиватися без тиску й диктату ззовні, буде обмінюватися своїми здобутками з іншими, співпрацювати з ними й об'єднуватися по своїй уподобі і згідно із своїми інтересами.

Ми рішуче відкидаємо насильство народу над народом, в ім'я якої би не було мети!

Політиці поневолення націй і людини український націоналізм протиставить принцип рівноправности суверенних національних держав, народоправ'я й міжнародній солідаризм.

Деякі політики-науковці твердять, що щойно тепер надходить доба справжнього ґльобального націоналізму, як провідної ідеї взаємин поміж націями світу. Але як можна погодити ідею націоналізму з вимогами солідарности й обмеженої суверенности? Це нам стане ясним, коли зрозуміємо, що націоналізм майбутнього мусить бути зревідований, ушляхетнений, змодернізований. Ідеї, як кожний витвір людського духа, мусять іти також з духом часу, із загальним поступом людства. Давній, ексклюзивний і нетолерантний націоналізм — це вже справа минулого. Такий первісний, або як дехто називає «тваринний» націоналізм, мусить поступитись місцем націоналізмові гуманному, поступовому, здемократизованому, — націоналізмові з людяним обличчям, який не буде відділяти поодинокі народи й робити з них ворогів, а буде їх зближувати й буде робити з них приятелів.

... В ідеологію українського націоналізму треба вносити зміни, яких вимагає саме життя... ОУН стоїть на засадах демократичного ладу, політичного плюралізму та правопорядку, основаного на пошані до прав людини

й меншостей... Український націоналізм відкидає ідеологічний догматизм, **який** базується на претенсії непомильности, які не лише паралізують творчу ініціятиву, але й неухильно ведуть до тоталітаризму й застосування терору супроти критиків та опонентів у лоні власної національної спільноти».

(З матеріялів VII-го ВЗУН)

Якщо уважно слідкуємо за подіями в Україні, за кличами й ідеями, які там виринають, то побачимо, що молода українська ґенерація на рідних землях перейнята саме тими традиційними ідеями українського гуманізму й глибокої шляхетної любови до свого народу.

І, якщо хочемо **з ними там** знайти спільну мову, **то ми тут** мусимо зревідувати свої політичні погляди й свою дію. Особливо, супроти наших, найближчих нам по крові братів.

Виправлення помилки: В першій частині цієї статті, ст. 25 вгорі, пропущено кілька слів, що міняє зміст. Треба читати: «запровадження демократії на американський зразок (фатальне для багатьох новостворених держав!), підтримування т. зв. західнього табору (**читай ЗСА**)...». Редакція просить Шановного автора вибачити цей недогляд.

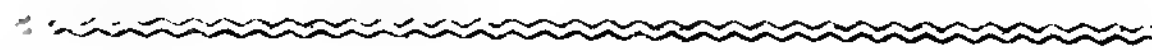

То що ж: будете і на п'ятдесятому, і сімдесять п'ятому, і на сотому році радянської влади знімати з роботи людей за літературні вечори; підсовувати потаємні магнетофони туди, де збираються товариські компанії; розганяти публічні дискусії за допомогою роти КДБ і самбістів; арештувати за читання книжок; компонувати в застінках КДБ «націоналістичні організації», вилучати з приватного користування друкарські машинки; провіряти й «проріджувати» особисті бібліотеки будинків комунізму; «тягати» по інстанціях; «ломать хребтів», оббріхувати, творити все те, що творите зараз...

Сьогоднішній день — не останній день світової історії. Рано чи пізніше все стає на своє місце. І як не завтра, то післязавтра самим доведеться гірко розплачуватися за кожну несправедливість і кожен прорахунок, допущений сьогодні, за кожне замовчування і кожен обман, за кожну спробу «перехитрити» природу, історію, народ...

Іван Дзюба: Інтернаціоналізм чи русифікація?

РЕЛІГІЯ І ЦЕРКВА

МИТРОПОЛИТ ВАСИЛЬ ЛИПКІВСЬКИЙ

Доповідь проф. д-ра Ю. Бойка на Надзвичайному Соборі УАПЦ в Парижі 30. VI. 1973

Світлий Соборе,

Прийшла година, коли нам годилось би відірватися від речей практичних і перенестися нашим духовим зором до справ вічно актуальних, тих, що в розважуванні їх ми, вірні сини нашої церкви, формуємо наші душі, гартуємо серця, навчаємося. Бож і справді, чи задума над питанням: як перемагати безбожництво, як нам для наших вірних окреслити суть, істоту нашої Святої Української Автокефальної Православної Церкви, які завдання її під нинішню пору слід вважати епохальними, вирішальними для її майбуття, — хіба — питаю Вас — не є це для нас основні проблеми, якими ми живемо, які найглибше торкають нашу свідомість?

І коли ми в духовій своєрідності УАПЦ шукаємо її єство та її живучість, то наші думки найперше звертаються до невмирущої у прийдешніх віках постаті Митрополита Київського і всієї України, Василя Липківського.

Його наука про нашу святу церкву струменіє з усіх його писань — та не можна охопити неохопного — і я спробую дати лише загальний шкіц того, що Владика-Мученик висловив у своїх проповідях; візьмуся до короткої систематизації всього того в його казаннях, що розкриває нам, як у единому за змістом божественної науки християнстві виділюється національна своєрідність нашого православія.

Проповіді Василя Липківського мають не лише національне, а й універсальне значення бо вони дають багату арґументацію для боротьби проти сучасної духової кризи людства, кризи, ознакою якої є занепад, а то й знищення віри в Бога, сумніви й заперечення основних істин християнства. Митрополитові доводилось жити в умовах, коли навколо нього шаліла не тільки антирелігійна пропаґанда, але попросту антирелігійне біснування. Найвищий Ієрарх УАПЦеркви говорив, що коли найбільше безчестять Христа, то саме тоді він найвище підноситься, бож так було і в Єрусалимі під час розп'яття.

На науковоподібні арґументи Владика відповідав ґрунтовно, цікаво й дуже дошкульно для атеїстів. У цій доповіді немає змоги подати його блискучої різнородної арґументації, і я обмежуся тільки окремими штихами.

Розум пробує втрутитись у сфери йому непідвладні. Віра має свої об'єкти, де науці немає чого робити. «Бог, що вічно творить, є вічний; те, що ним твориться, є дочасне. Для дослідів розуму приступне лише творіння Боже, а самого Бога, вічного й незмінного, людині відкриє лише віра». Розум нічого не відкрив у таких людських уявленнях як вічність, незмінність, безмежність, душа, безсмертя, — ці уявлення для розуму недоступні, тому

він, розум, не може цього ні заперечувати, ні приймати. Одначе, дослід встановив, що людство з примітивних етапів історії і донині вірило в Бога. Тож віра в Бога є властивістю людської душі. Безбожники намагаються спростувати християнство тим, що знаходять у християнстві елементи попередніх релігій, алеж це нічого не доводить. Людство завжди шукало Бога, в різних передхристиянських релігіях є елементи правдивого наближення людини до Бога, і Бог як Ісус Христос з'явився серед людей тоді, коли вони в своїх релігійних шуканнях вперше всилі були збагнути безмежну глибину його вчення. Різні релігії є спробами наблизитися до Бога; у християнстві Бог перебуває повнотно.

Нарешті, атеїсти кажуть: Так, Христос, апостоли навчали доброго. Але чи роблять християни так, як вони навчали?». От цей закид ми приймаємо, — каже Митрополит, — і закінчимо свою бесіду щирим закликом до всіх християн: Браття! Будемо жити по вірі, і це буде найпереконливіший доказ необхідности віри».

Віра в суті не потребує наукових доказів, бо вона є вірою, а не розумуванням. Одначе, інтелігентна віруюча людина, натурально, хоче і в розумовій арґументації знайти докази правдивости віри. І це Митрополит визнає за природний потяг. «Вірте, як діти», — закликає він, слідом за священим писанням, але визнає, що в багатьох випадках релігійно чудесне можна довести й суворою логікою мислення. Так він блискуче купчить арґументи, які доводять істинність Воскресіння Христового. Проти цих арґументів безсильний буде й найбільший скептик, який покладається тільки на свій розум. На жаль, час не дозволяє мені спинитися на цій блискучій арґументації.

В боротьбі проти комуністичного ідеалу Митрополит виявив себе непримиренним. «Браття, — каже він — сучасні керівники життя завзято беруться творити свій рай на землі без Христа, без Бога, без душі, в авреолі матеріяльного добра. І які страшні гекатомби людей гинуть на жертівникові цього бога — мамони! Мільйони згинули й гинуть в морі хвиль після війн. А скільки жертв забрала зміна ладу капіталістичного на соціялістичний! Які гекатомби розстрілів, жертв голоду, заслання, тяжких пригод. Який моральний занепад пригнітив людність!»

Православне вчення нашого Владики войовниче. Це войовничість не збройна, а духова. Христова віра дістане перемогу, бо вона бореться. Бореться вона так, що нікого своєю зброєю не убиває, але відроджує людські душі. Комуністична революція в 20-х роках оперувала лівими гаслами, заперечувала приватну власність, мораль, Бога й обіцяла своїм адептам рай на землі. Все це звучало викликом церкві, і цей виклик до боротьби митрополит прийняв. Він каже: «З погляду Христового і взагалі християнського і навіть загальнолюдського, ця втрата власного майна не щось незвичайне. якась поверхова заслуга, а річ найбільш звичайна і незначна. Бо що таке земне майно. як не «земля й попіл», що на мент чоловікові дістається. Що трудного. як каже Христос, коли ти продаси ці скарби. що їх і міль псує, і злодій краде, а здобудеш собі безмірно вартісніші на небі, що за них, коли підеш за мною, матимеш вічне життя? Та й ти лише про власне життя дбаєш. А вбогі, а бідні? Тільки в братерстві всіх, за спільною допомогою в цьому житті ти можеш досягнути життя вічного... В сучасних термінах це можна висловити так: утворюй, скільки це від тебе залежить, соціяльну правду на землі, дбай про правду Божу, про правдивий розподіл земного прожитку тут, щоб досяг-

ти царства Божого й вічного життя. Тут зовсім немає якоїсь особистої заслуги, а, грубо висловлюючись, лише вигідна комерція. Від усіх своїх послідовників Христос безмежно більше вимагає, вимагає цілковитого самовідречення: «Хто хоче йти за мною. — каже Він, — нехай відречеться від себе й візьме хреста свого та й іде за Мною, бо хто хоче зберегти душу свою, той погубить її, а хто погубить душу свою заради Мене, той придбає її». (Мат. 16,2р).

Отже, як бачимо, поступлення матеріяльними добрами, це, за Митрополитом, згідно з Христовою наукою, дуже мінімальний обов'язок. Треба взагалі в цілому вміти стати на службу Богові. І ця жертва є легкою, якщо вона робиться з переконання. І Митрополит цитує за Св. Матвієм: «Ярмо моє приємне і тягота легка». Іншої, марної й нищівної жертви вимагає від людини безбожництво. «Тепер кажуть: продай церкву, продай вітчизну, продай душу — от усе це продай, тоді тільки будеш мати надію на товариство з нами в новому життю». Наш Владика констатує, що цей продаж вищих нетлінних цінноців відбувається щодня. «Навіть духовництво, панотці, що десятки років священствували, і вони безсоромно оголошують в часописах: «Я ніколи не вірив в Бога, а обдурював нарід за паляниці, а зараз хочу стати чесним,... щоб одержати хлібний пайок»... Продає наш землячок і себе, й рідного брата, й батька, і гуртом і вроздріб, як кажуть. Продає, а що здобуває? Вічні цінності захитано антиприродно і ґвалтовно. Це веде до катастрофи, до душевної пустки. Недарма совєтська дійсність рясніє самогубствами. Молоді люди, що мріють про ідеал і не знаходять його, пускають собі кулю в лоб. Рятунок від цього є єдиний — поворот до єдиного благого учителя Христа.

Як бачимо, характеристичним для Митрополита є те, що він не відриває вірних від конструктивних соціяльних завдань на землі, лише він не вважає їх вичерпуючим ідеалом.

Царство Христа і земне і небесне. Здійснювання соціяльної справедливости на землі веде до вищого, до щасливого небесного життя. Милосердя є для Митрополита християнською соціяльною чеснотою, відповідно з якою в кожну історичну епоху можна творити соціяльний справедливий устрій. Соціяльні ідеали Христа утопійні, вони нездійсненні — твердять атеїсти. А Владика їм відповідає: «Які ж існували дотепер людські соціяльні концепції, які не збанкрутували б, не обернулися б у свою протилежність? Витривалість Христових соціяльних ідеалів тим і велика, що ці ідеали не обертаються в мертвотну концепцію, а завжди будять душу людську до соціяльної справедливости. Людство завжди п'є з цього джерела».

Одвертий ворог матеріялізму, Владика, одначе, не легковажив матеріяльними й соціяльними інтересами народу. Він розумів, що соціяльно-економічне упослідження українців за царату було дуже велике, і тільки революційним шляхом можна було подолати безмежний егоїзм владущих, тих, що зреклися заповіту милосердя й запечатали свої душі перед істинами Святого Письма. Із Пресвятої Трійці постійно дієвим, рушійним є Святий Дух. «Дух Святий не дає йому (світові) захолонути у своїй неправді, скидає престоли царів, руйнує палати багатіїв, визволяє пригноблених, підносить убогих. Це Дух Святий творить суд світові з засудженим князем світу цього. і суд цей часом надто суворий, хитає всім світом і є в житті світу «вічний революціонер», як називає його Іван Франко в своїм вірші. Це він завжди докоряє світові за гріх безвірства й не дає йому заспокоїтися в

своїй впертості й сліпоті. Це Дух Святий докоряє світові за правду Христову, бентежить його до краю, як те бачимо і в наші дні».

Людська душа входить у тихе пристановище зі смертю. У житті вона перебуває серед житейського моря, серед плачу й зідхань. Спокій у житті — це заплісніявіння. «Мертвим спокоєм, майже 300 літ, лежало життя наше на поверхні нашого житейського моря під твердою рукою царя самодержця... І от послав Господь в наші дні величезну бурю; розхвилювалась до дна наша Україна, змела, зтерла з неї буря всі ті наслідки довгої тишини... При тяжких труднощах, при великих стражданнях, але вона оцілює нас; це безперечно так — ми робимось здоровшими. Тепер уже й спіла людина мусить відкрити очі та подивитися, що це діється, тепер уже годі відмовлятись: «Ми, мовляв, люди темні»... Всі сліпі, глухі, криві, розслаблені, що роками спокійно лежали та постогнували, чекали смерти, тепер примушені заметушитись, скочити в воду схвильваного моря, щоб у ньому зцілитись, — і зцілюються».

Постання УАПЦ розглядає Митрополит як велику революцію, але революцію духового характеру. Революція в сфері релігійній є визволення душі людської, визволення народу від неправди віку цього, тільки в спосіб слова й братерського єднання. Найвищим виразом єднання був Перший Всеукраїнський Собор у Києві в 1921 році. Єднання виявилось на Соборі в ревних безперестанних молитвах, що тривали дні і ночі. У спільному благанні до Бога благословити почин відродження національної Церкви сталося таїнство висвяченн нашої ієрархії. Українська церква знайшла шлях до найчистіших традицій перших християн. Це ж саме так, як у Св. Софії в Києві, відбулося освячення ієрархії на 1-му Соборі єрусалимської церкви з участю апостолів. Наслідком їхньої молитви сталася Тайна наділення благодаттю перших єпископів.

Спільність у молитві та спільність у братерстві промінюють із первісної церкви Христової у віки; соборність молитви, соборність волі до добра й доброї дії були властиві первісному християнству, і нам належиться, перемагаючи нашу недосконалість, прагнути до відродження цієї соборности, цього братерства в Христі. Соборна традиція сьогодні найповніше виявляється в українській православній церкві, і цю соборність треба скріпляти, відкриваючи для неї нові форми, сприйнятливі для нашого часу. «Хіба, — питає Митрополит, — не через те церкви християнські по всім світі такі кволі, не дають життя й самі ледве дихають, що в них пригасло спільне братерське життя?»

«Храм — це є осередок життя кожної віри, кожної релігії; без храму як місця зібрання вірних неможлива ніяка віра. І це є нерозуміння, чи навмисне перекручення справи, коли кажуть, що віра є приватне діло кожної людини, що кожний може вірити, як собі хоче, і в цьому нібито її головна відміна від інших справ громадянських. Так, взагалі кожний може думати, що собі хоче. Але віра — це не лише внутрішнє душевне переконання кожної людини, віра — це неодмінно є і єднання людей на ґрунті того чи іншого переконання. Без цього єднання людей на підставі тієї чи іншої віри сама по собі віра прямо не може існувати... Але для чого власне християни мусять збиратися разом? Поперше, для єднання з Богом, подруге, для єднання поміж собою. Єднання з Богом у храмі здійснюється молитвою, богослуженням; єднання поміж собою виявляється в любові, в щирім братерстві, в однодушності, в близькості поміж собою».

... «Отже, християнський храм му-

сить бути не тільки місцем зібрання випадкових відвідувачів, а осередком життя громади, організованої в єдине братство. Тільки тоді він буде завжди повний, хочби в ньому часом і нікого не було».

«... Всенароднясоборноправність церкви перш за все повинна відзначатися підвищенням погляду на святі таїнства в ній. З простої формальности, залежної лише від волі священика, таїнства повинні стати в нас знову всецерковними подіями, в яких найбільше виявилась би повнота церковного життя. В давній церкві таїнствами називали і великі свята, і взагалі всецерковні молитви, що в них виявилось таємне єднання Христа з церквою».

Надзвичайно високо підносила й підносить УАПЦ Тайну Сповіді. Що являє собою сповідь, наш Митрополит вияснював багато разів у своїх проповідях. Він наголошував, що первісні християни один перед одним сповідали свої гріхи привселюдно, у церкві. То були часи повної братерської доброзичливости, і кожний вважав за можливе своєю сповіддю перекладати свої особисті гріхи на цілу громаду, яка й благала у Господа прощення. Однак, ці щасливі часи минулися, і дуже довго треба буде працювати на полі церковному, щоб відзискалася первісна братерська доброзичливість, довір'я щодо сповіді гріхів. Натомість прийшла нова практика, таємна сповідь одного перед священиком. Оглядаючись на практику цієї сповіді, Митрополит приходить до переконання, що вона себе не виправдує, бо цьому перешкоджає часто недовір'я між священиком і вірними, а в такому разі сповідь перетворюється в пусту, отже, шкідливу для душі священика й вірного формальність. «Духівники звичайно говорили сповідникові, що він гріхи свої сповідає перед Христом, а вони лише свідки. Але Бог з ними, з такими свідками. Нехай лучче свідком перед Христом, за наші гріхи і за щирість нашого каяття, буде наша совість, а Христос і сам їх бачить у нас. Ось через що наша Українська Церква знову відновляє загальну сповідь всім братерством перед Христом, поки не відновиться та близькість і чистота почувань братерства, яка б дала змогу знов, як у часи апостолів, сповідати гріхи один перед одним». І далі Митрополит докладно відтворює процедуру спільної сповіді. Вона заповнена молитвами, коліносхиленням, а на запит священика про гріхи, всі голосно кажуть, що каються. Далі священик промовляє загальне розгрішення молитвою, благословляє всіх, покриває кожного епітрахилем і повторює одну з належних до цього формул, як приміром: «По вірі твоїй нехай буде тобі». Сповідь має бути приготована цілим рядом молитов, слуханих на колінах, і доречною проповіддю. Коли хто чує на собі особливо важкий гріх, має все таки йти на особисту сповідь до священика. **Мені здається, що у нас на еміґрації доцільно також практикувати спільну сповідь.** У нас є випадки, коли між священиком та вірними існують не надто ідеальні стосунки. За таких обставин і для священика, і для вірних приємнішою буде колективна сповідь, яка не вимагає інтимно-душевної єдности між пастирем і вірним.

Все таки якнайбільша близькість нашого духівництва до вірних є високим ідеалом і практичним завданням церкви. Запорукою цієї близькости є те, що наші ієрархи відкинули принцип автократії. Як прекрасно, надхненно звучать слова Митрополита з приводу цього: «... Священство нашої Автокефальної Церкви має право сказати, що в нього добра совість, бо воно єдиним своїм ґрунтом має волю й обрання своєї церкви, а не пануванням над нею... Ми ж, браття, визнаємо непогрішимою лише всю церкву, як єди-

не тіло Христове на чолі з Головою Христом, що, як каже ап. Павло, «є стовп і твердиня істини».

Богато зусиль Митрополит віддає, щоб насвітлити небезпеки католицької автократії. Митрополит вважає, що великим завданням є з'єднання церков, але він думає, що католицтво дбає не про з'єднання во Христі, а про приєднання православних до католиків. Таку настанову він вважає за незгідну з Христовими заповітами.

На думку Владики, сама національна природа наших предків ставала всупереч католіцизмові. Місіонерство, що оберталося в насильство, суперечило вільнолюбивій природі українських князів, абсолютизм папи не міг викликати симпатій, зобов'язливість вживання латинської мови не могла породжувати симпатії до Риму.

Митрополит Василь розвіює легенду про прийняття українською церквою в X столітті католицтва. Цитую: «Хоч Церква Христова тоді ще була офіційно єдина, католицька, себто всесвітня, але римською, папською всесвітня церква тоді й ніколи не була... Ми вдячно й побожно повинні прийняти сумління св. Кирила й Методія — просвітителів слов'янських, що вони, перекладаючи на слов'янську мову з грецької символ віри, слово «католицьку» церкву в 9-му члені переклали не буквально «всесвітню», а «соборну», цебто, з усіх народів зібрану, надаючи православній церкві не зовнішньої величности, а внутрішньої єдности, соборноправности. Отже, до цієї соборної церкви приєднався наш український народ хрищенням в 988 році, а не до римської, «папської», що засвоїла собі лише назву католицької-всесвітньої. Але хоч офіційно поділу між східньо - грецькою церквою й західньо - римською ще не було — він стався лише в 1051 році, — гострі суперечки між ними давно вже тривали; якраз в добу хрищення українського народу вони досягнули вже такої гостроти, що офіційний поділ 1051 року був лише неминучим наслідком. Уже за років 100 до хрищення киян між царгородським патріярхом Фотієм і римським папою Миколаєм постали такі суперечки, що вони один на одного кидали анатеми. Прихильникам папи патріярх Фотій різко докоряв і тому, що вони змінили символ віри в 8-му члені «і від Сина», що вони заборонили шлюб духівництву, що позбавили мирян причастя св. Крови, що службу Божу правлять на опрісниках і т. п.

Ці суперечки між греками й латинцями виразно відбились і в найдавнішій київській церкві св. Софії, що збудована теж ще до офіційного поділу церков. Там на східній стіні, за престолом, викладений мозаїкою величний образ причащання Христом св. апостолів, що зберігся й до наших часів; він є виразний докір папістам за позбавлення вірних св. Крови. Щоб найяскравіше виявити потребу в Причасті вірних не тільки св. Тіла, а й Крови Христової, там викладено дві окремих постаті Христа: з правого боку престолу Христос дає апостолам св. Хліб, а з лівого боку він же — друга його постать — дає св. Чашу. Отже, ці суперечки, такі гострі ще до поділу церков, не могли не звернути на себе увагу українців, і свідомий вибір між грецькою й римською церквою неминуче ставав перед ними, коли ставало питання, від якої церкви прийняти хрищення».

Митрополит Липківський знає, що в католицькій версії історії церкви звернено увагу на св. княгиню Ольгу. І тому він вияснює: «Баба св. кн. Володимира... коли замислила прийняти Христову віру, теж христилась у віру грецьку й сама подорожувала для цього до Царгороду. Ольга була незадоволена прийняттям у Царгороді і, повернувшись із нього, послала посланниц

тво до німецького короля Оттона. Цей був дуже захоплений наверненням слов'ян на папську віру і, скориставшись цим післанництвом, послав з ним до Києва римо-католицького єпископа з місіонерською метою, але він в Києві ні в народі, ні в самої Ольги ніякого нахилу до себе не знайшов і ні з чим повернувся назад».

Ніякою мірою не ідеалізує Митрополит обставини, які привели до унії 1596 року. Навпаки про обставини й людей, що до унії допровадили, говорить він такими різкими, не раз гнівними словами, що ми не вважаємо за доцільне сьогодні його вислови повторювати. Однак, із глибокою об'єктивністю визнає він, що з часом у Галичині уніятська церква стала позитивним національним фактором.

Митрополит виділяє момент церковної соборности, як такий, що може стати підставою до об'єднання церков. Владика робить, таким чином, крок у напрямі з'єднання. Ми знаємо, що католицька церква на останньому консилі розгорнула широку самокритику, заторкнула навіть проблему ролі Папи в церкві. Якщо Боже Провидіння схилить католицьку церкву на дальшу ревізію, то може постати на ввесь зріст питання і взаємного церковного збратання. УАПЦ довела, що вона далека від заскорузлости, закостеніння. Шляхи наближення для нас з нашого боку відкриті. **Але в справі церковного зближення ми можемо рішати лише соборно, індивідуальні спроби щодо наближення не можуть принести церкві нічого, крім розбрату й духового маразму.**

Митрополит спроможний був глянути на історію церкви в цілому, від її початків після Вознесіння Христа до наших часів. Високо підносить він мученицьку церкву перших християн, схиляється перед пустельницькими ідеалами пізніших подвижників Церкви, а далі бачить довгі століття у значній мірі занепаду християнської сконцентрованости, змертвіння церкви, панування в ній не духу, а букви. «Всяка жива творчість в розумінні християнського посту й молитви припиняється, а разом з тим мертвіє й християнське життя. А те, що мертвіє, втрачає інтерес для людей, вимагає лише похорону й відроження нового».

Відродження має бути глибоким, воно має перекинути місток в ті християнські традиції, які створили християни в глибоку давнину.

Церква має ураховувати зміни епох, ні в чому не порушувати істоти віри, але враховувати можливості вірних згідно з добою. «От починається Великий Піст, але навіть в цей піст багато вже не постить... Чого це так? Мусимо зазначити, що винувата в тому перш за все мати-церква, її керівники. Колись то — літ тисячу чи й більше тому, встановлені ці пости, складені церковні служби, утворено це все для монахів-пустинників на Далекому Сході, і от з того часу все це церква вимагає від усіх вірних у всіх країнах... Настав може час, коли церква повинна стати нашою рідною матір'ю й підійти до нас — своїх дітей з любов'ю й чулістю матері, а не суворістю старовинних монахів... Настане час, коли вона перегляне й церковні відправи та пости і з любов'ю й чулістю пристосує їх до потреб і умов нашого рідного життя. Може Богослуження вона зробить більш вільним і зрозумілим, **пости значно скоротить** і полегшить, бо краще вже утворити легші закони, та щоб їх усі виконували, аніж трудні й суворі, що їх майже ніхто не дотримує. Може запитаєте, коли ж наша Церква це зробить? Відповідаю: тоді, коли збереться **Всеукраїнський Церковний Собор,** бо ніхто, крім собору всієї церкви не має права й авторитету зміняти церковні устави».

Оці завдання — зробити Службу Бо-

жу зрозумілішою, скоротити частинно пости — здаються мені слушними. А що вони й досі не сповнені, то може й доцільно було б до наступного собору нашої церкви ґрунтовно простудіювати можливість змін, щоб потім на соборі схвалити найконечніші зміни.

У проповідях наголошено, що над усіми вартостями, що виявляються на землі, підноситься душа людська. Чого варте придбання всіх скарбів земних, якщо людина при тому душу свою загубить? В душі полягає персональне існування людини в потойбічному світі; людина забезпечує вічне існування своєї душі способом свого життя на землі. Однак, спираючись на святе письмо, Проповідник говорить про нашу подвійну відповідальність. Крім особистої душі, ми маємо ще й збірну душу, душу народу. В цій душі наше земне тривання довгочасніше, аніж тривання персонально-тілесне. З Євангелії знаємо, що Бог судитиме не лише душі людей, але й душі народів, і відповідальність кожного перед Богом є подвійна. «Що це таке — душа народу? Душа народу є перш за все його віра, його церква, потім його мова, його освіта, його творчість, взагалі, всі ті його духові здібності якими він себе виявляє, всі ті його духові скарби, які він собі набуває і вкладає їх у скарбницю духового життя всього людства».

Твердо сперта на Святому Письмі, ця проповідь є найвищим виправданням патріотизму, включенням патріотичного обов'язку в наш релігійний обов'язок. У цих надхненних словах нашого релігійного Подвижника звучать справжні янгольські хорали оптимізму для патріотичної ідеї. Багато втратила українська нація на землі, є вона гнаною й упослідженою. Але: «Не збирайте собі скарбів на землі, де міль і ржа їсть і де злодії підкопують і крадуть, збирайте собі скарби на небі» (Мт. 6,10). Є народи, які втратили вже і землю, і волю, в яких злодії вже до всього докопались і все забрали, але душі своєї вони не занапастили і тільки своїми духовими скарбами здобувають собі і силу і повагу між народами».

Патос українського церковного відродження полягає в тому, що воно, це відродження, піднесло занедбану, осміяну, зневажену українську мову на височінь мови нашої церкви.

Світлий Соборе! Ми вже звикли чути нашу рідну мову в церкві. Це вже стало для нас буденщиною. Але зовсім інакше сприймалась українська мова в перших роках революції. Звучання українського слова з амвону було блюзнірством для ворогів українства, занечишенням церкви, а в національно свідомих людей, ба й серед простолюддя, по-українськи вимовлена молитва витискала сльози радости. Для простої людини це було откровеніє, бо ж молитва ставала цілковито, до кінця зрозумілою, мистецькі засоби рідного вислову хапали за серце. В українізації церкви Митрополит бачив вияв містичного таїнства. «Споконвіку було слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог... Словом тут називається син Божий й Господь наш Ісус Христос... Коли сам Єдинородний Син Божий як найбільш достойне для себе ім'я приймає Слово», коли Слово є найбільш величне й появне виявлення життя Божественного, то яке ж велике значення має слово в житті людей, в житті народів. Слово, цебто рідна мова кожного народу — це є життя і світло його, це є найбільш повне й виразне виявлення розуму народнього, його волі, його почуття, його любови до Бога й поміж собою. Отже й ми, український народ, у ці величні дні воскресіння Божого Слова вшануймо своє слово, свою рідну мову, бо інакше чи не буде це зневаженням того

одвічного Божого Слова, воскресіння якого ми святкуємо».

Світлий Соборе! Так високо піднесену пошану до рідної мови мусимо ми прийняти як найцінніший заповіт. Нашим завданням є плекати культуру рідної мови, дбати про те, що її краса гармонійно зливалася з красою Богослужби. Сьогодні, коли на українську мову з новою силою знялися гоніння в Україні, коли вона стає зневажана і чужими посіпаками, і своїми блюдолизами, а коли наша молодь у Києві містичною любов'ю огортає рідне слово, церква повинна стати в аванґарді культу мови.

Проповідь Митрополита насичена демократизмом. Дорікаючи вищим верствам українським за їхнє служіння чужинцям, бачить Владика український народ в образі старця-лірика або й бандуриста.

«Коли московська неволя вигнала з наших церков нашу рідну побожну пісню, нашу рідну мову, наші канти, де вони збереглися? У лірників, у кобзарів, у жебраків на базарах. І коли високі представники російської церкви й нації називають нашу мову, наші співи, канти базарними, то це дійсно так. Лише на базарах у лірників збереглися, заховались до наших часів крихти з того величезного історичного скарбу, який являли собою українські давні народні оповідання, думи, канти, співи... І ввесь наш народ український в цілому — це в великій мірі народ-лірників, народ-кобзар, бандурист. Споконвіку народ бідує й горює, сидить при битій дорозі, як той жебрак. Повз нього й через нього завжди проходить натовп людей, проходять ріжні народи, топчуть його, товчуться по його землі, завжди в нього, як на базарі, гомін народів, а він сидить на лоні своєї Матері, на нашій — не своїй землі, сидить і просить хліба, і всю його працю й його самого нищать, забирають, калічать, в сліпоті тримають».

Ці прекрасні надхненні образи показують нам Митрополита як протестанта проти колоніялізму, але цей протест органічно врослий в церковний ґрунт.

«... Віра є властивість не поодиноких людей чи клясів, як наука; вона є природна властивість усіх людей; віра є не лише думка чи досвід, а є саме життя, і тому вона приймає певні форми, утворює певні звичаї, обростає, так сказати, корою побуту».

Поновне українщення церкви довгий і складний процес, який треба свідомо плекати. Треба пильно дивитися вперед, на мету народню, національну, але й із великою упертістю, настирливістю очищати замулені національно-церковні традиції. І це Митрополит робить повсякчасно і всебічно. Він звертається до історії нашої церкви, відзначає діяльність митрополита Петра Могили, розказує про трагічну смерть від татарської шаблі Митрополита Київського Макарія. із сумом згадує про те. як москалі заслали до Мгарського монастиря останнього українського незалежного митрополита Йосипа Тукальського, що був вірним дорадником гетьмана Дмитра Дорошенка в його боротьбі за державну самостійність; звертає увагу на типово національне, українське зображення Ісуса Христа в облямівці виноградних китиць, що мають містичне значення; вияснює символ клечання на Зелені Свята, що є виразом надії на вічне життя; настоює на конечності канонізації українських подвижників у святі, тих мучеників, страждання яких були байдужі для Москви або й викликані нею; заперечує доцільність перенасичення наших святців московськими та грецькими святими, наказує святкувати «десяту п'ятницю», свято, що його немає в церковному уставі, але яке з давніх-давен зберіг

наш народ, імовірно в пам'ять тих козаків, що загинули в битві Богдана Хмельницького з поляками під Берестечком у 1651 році; високо підносить українські колядки, возвеличує не тільки те в них, що постало під впливом побожної традиції українського барокко, але радіє з того, що сива поганська поетична давнина наповнилася в них релігійним змістом, гостро виступає проти наклепів, — немов би Шевченкова поема «Марія» є антирелігійним твором — і скрізь, куди не зверне свою увагу Митрополит — очищається й блищить вічним золотом правди наше українське минуле і стає воно знов фундаментом для нашого церковного, культурного й державного майбутнього. Так, і державного. Хоч про державу українську не мав змоги говорити Митрополит Липківський з амвону, одначе його мова про українську культуру, опромінену новим духом і оповиту відвагою, надихану Святим Духом, проклала шлях не куди інде, а лише до української державної самостійности.

Закінчуючи, хочу звернутися до всіх із сердечним закликом: вивчаймо спадщину нашого страстотерпця Митрополита Василя, вчімось у нього глибини відчування й мислення. Знайдім в собі сили так захищати Церкву Христову, як це робив він.

Створювати традиції так само безглуздо, як робити культурну революцію. «Культура» і «революція» поняття несумісні, протилежні. Культура передбачає багатовікове **визрівання** чогось — процес, який прискорити неможливо. Традиції **створюються самі** протягом віків. Можна зігнати людей до клюбу і проголосити якесь ідеотичне Свято Свинарів чи Доярів замість Великодня — але ж воно не буде святом. Будуть ще одні колгоспні збори і ще одна пиятика після них. Для свята бракуватиме духовного **змісту, атмосфери** — а вона настоюється не **один вік.**

Валентин Мороз: Хроніка Опору.

РЕЦЕНЗІЇ

В. Чапленко

ВІРШОВАНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Це, власне кажучи, не енциклопедія як така, а збірка віршів. Та й написано ці вірші тоді, як в Европі енциклопедій ще не видавано, дарма що такого характеру збірники були ще в стародавніх Греції та Римі (а ще давніше в Єгипті), бо перша енциклопедія нових часів, французька, була видана 1751-1780 роками. Але ці вірші не такі, як ми звикли уявляти, коли мова йде про поезію, це, сказати б, ділова інформація про українське життя кінця XVII — початку XVIII ст. ст. (доба гетьмана І. Мазепи) у віршованій формі. Це «Вірші (ї) приповісті посполиті» Климентія Зиновієва, що їх видало 1971 року київське видавництво «Наукова думка». З цієї нагоди не буде зайвим звернути увагу нашого громадянства на ці ориґінальні твори. Хоч це не перша публікація цих текстів, але ширші кола українських читачів їх довго не знали, та й тепер ще не знють. Причина була в тому, що єдиний збережений примірник (ориґінал) цієї збірки протягом майже 150 років був нікому не відомий. Знайшов цей збірник у середині XIX ст. любитель української старовини О. Шишацький-Ілльович у манастирі на Чернігівщині, а Панько Куліш надрукував тоді ж у одному російському журналі та в «Основі» про цей твір статтю і оприлюднив частину цих віршів. Але він (Куліш би то) неґативно поцінував ці твори, керуючись поглядами на поезію свого часу, і тим «припечатав» долю цих творів на довгий час. Не спростувало цього хибного погляду й повне видання цієї збірки за редакцією акад. В. Перетца в 1912 р., бо, поперше, це видання вийшло в Галичині (у в-ві Товариства ім. Т. Шевченка) і через те не було приступне читачам усієї України, а подруге — авторитетний критик того часу С. Єфремов назвав Климентія «постаттю звичайнісінького собі пиворіза», а його творчість — «графоманією без познаки навіть іскри літературного хисту» («Історія українського письменства», т. І, Ляйпціґ, 1924 р., ст. 229). І П. Куліш, і С. Єфремов виходили з поромантичного розуміння поезії, не взявши на увагу того, що Климентій писав у добу клясицизму, коли у віршованій формі писали про речі, які з погляду романтиків не надавалися для «опоетизовування». Адже сучасник Климентія француз Н. Буальо, наслідуючи ще римського поета Горація, його «Послання до Пісонів», свою теорію поезії — «Мистецтво поетичне» написав у віршованій формі, російський письменник М. Ломоносов, що жив пізніше за Буальо й Климентія, написав віршем «Про користь від скла». Можливо, що цей останній наслідував Климентія, ознайомившися з його творами тоді, як учився в Київ-

ській академії, бож Климентій у своїх численних віршах про різні ремісництва писав з погляду їх корисности.

У всякому разі, можна сміливо твердити, що твори Климентія Зиновієва — для його доби були «нормальною» поезією; так писали тоді, ба й пізніше у XVIII ст. й інші українські поети, як от А. Сливинський, І. Некрашевич. Поети так писали, а читачі ті писання читали, як про це свідчать численні нотатки читачів на збірникові Климентієвих віршів. Та й призначав він їх для читачів, написавши в одному вірші: «А за тим наздравіє себі читайте»!

Тим то Іван Франко мав рацію, коли оцінив твори Климентія позитивно. Та й тепер, з огляду на їхню унікальну історичну правдивість та змістовність, їх цікаво читати. Можна навіть сказати, що ні в одній із тодішніх писаних пам'яток, разом із козацькими літописами, немає такої багатої інформації про життя українського народу за тієї доби. У загальній сукупності ці твори Климентія Зиновієва дають яскраві й правдиві образи тодішнього побуту, звичаїв, суспільних відносин, релігійного життя, з авторовим освітленням усього, про що він пише. Як священик та ієромонах, він формально покликається на церковні приписи й звичаї, але як своєрідний філософ він усе оцінює з погляду здорового життьового глузду, критично оцінюючи життя та поведінку і світських, і духовних, і селян, і козаків, і бідних, і багатих. За основний критерій його поцінувань править у нього почуття справедливости й правди. У цьому останньому розумінні він не робить винятку навіть для себе самого. От він щиро признається, що хоч і священик, але на «партесному» мистецтві не розуміється:

І писець сей немного з ірмолоя вміет,
А партесів не співав, то й не розуміет.

Пишучи про «крилошан», що «трунок горілчаний заживають», він пише:

Бо трунковим людям трудно і не випивати.
Жеби на голос і на веселость здобувати.
І прибудет охоти до всего, писець сей сам знает.
Їж то таковий обичай і собі мает.

С. Єфремова особливо обурює вірш «Про катів», що в ньому автор пише:

А й ката потреба всюда своего часу.
Жеб давав тим злодіям і забойцам прасу.

А тим часом це те, що його й тепер можна почути в Америці в зв'язку із скасуванням кари на горло навіть убивникам-садистам, мовляв, «як можна це скасування такої кари, — робити коли злочинство так розпаношилося в країні!» Зрештою, в Климентія це тільки одна із тем, що потрібна, мабуть, була йому для повного охоплення проблем тодішнього життя. А в розумінні повноти його збірка, справді, **по-енциклопедичному** вичерпна та унікально змістовна. Адже самий перелік тем, часто однотипних заголовків, як от «Про катів», «Про котів», «Про кашель» тощо у рецензованому виданні займає одинадцять сторінок петитного друку! А разом у цій збірці 272 твори. А це ж іще й не все його надбання, бо 29 сторінок цієї збірки затратилося. Є в Климентія, за звичаєм того часу, й довгі заголовки, в яких наперед розкривається зміст твору. Наведу деякі з них: «Про тих, що убиваються з церков чи якихось інших високих будинків або з дерев лісових чи теж у колодязі глибокі падають», «Про дурних мужиків, що записуються в козаки, а потім знову випосуватися хочуть», «Про чоловіків, що женяться втретє й учетверте, та про жінок, що виходять заміж у

третє і вчетверте», «Вірші похвальні тим, що люблять пиво пити»...

При всій різноманітності його тематики, чи не найбільше він пише про тодішніх ремісників, зафіксувавши в своїх текстах багату ремісничу термінологію, яка здебільшого збереглася в українській мові аж до нашого часу.

У цій тематиці, у змісті віршів вимальовується виразно й образ самого поета, що сам себе називає «Климентієм Зиновієвим», але «Зиновіїв» було його отецтво (ймення по батькові), а прізвище його залишилось невідомим. За способом життя це, справді, був типовий «мандрований дяк» (хоч чином уже й був вищий — священик), «пиворіз». Він багато мандрував, зазнав у житті чимало лиха, як про це він не раз пише в своїх віршах. Хто читав мого «Пиворіза», то може сказати, що головний персонаж цієї повісти «списаний» з Климентія Зиновієва. Я не заперечую схожности в типі цього образу (бо це ж було моє завдання — створити такий образ, образ такого своєрідного явища в нашій історії), та й наявність цитат із його віршів у моєму творі свідчить про те, що я скористувався цими творами як одним із джерел. Але, писавши «Пиворіза», я не мав ще повного уявлення про образ Климентія Зиновієва, бо не знав ще всієї його творчости, дарма що, як я вище відзначив, ця творчість ще перед революцією 1917 р. була видана. Вперше я ознайомився з усіма його віршами вже тут, в Америці, знайшовши видання В. Перетца в Нью-Йоркській публічній бібліотеці на 42-ій вулиці. Але це було для мене приємне підтвердження історичної правдивости мого Теофана Козки, виведеного з різних приступних мені тоді історичних джерел, зокрема з уривка автобіографії такого мандрівного дяка Турчиновського, з уривка, надрукованого в передмові до якогось тодішнього видання (якого саме, тепер не пригадую). Як відомо, є в мене й інший образ «пиворіза» — Кирик Бандуристий у комедії «Купідонові стріли». Зазначу між іншим, що два «пиворізи» в комедії І. Карпенка-Карого «Чумаки» не мають рис справжніх історичних «пиворізів», може, тому, що й сама п'єса не має історичного кольориту. Та й авторова зазначка, що дія відбувається «під кінець XVIII ст.», свідчить про добу, коли таких «пиворізів», як Теофан Козка, вже не могло бути. Адже року 1782 Петербург заборонив мандрівним дякам учителювати в народних школах, та й такі школи як пристановища для дяків - «пиворізів» у другій половині XVIII ст. в Україні позникали. Шкварковський і Мичковський у п'єсі І. Карпенка-Карого — це насправді сільські писарі другої половини XIX ст., що говорять російсько - українським суржиком.

А втім, я не претендую на монопольне зображування «пиворізів», я тільки інформую читачів.

Крім віршів, Климентій умістив у своїй збірці понад півтори тисячі українських народних прислів'їв, ставши історично першим українським фольклористом.

Про те, що Климентій Зиновіїв як поет був у курсі своєї справи, свідчать його віршовані звернення до читачів і до «віршописів»: «Сей віршик в число лічби зде не покладаю» (цей перший рядок твору, заголовка в ньому немає), «Вірш, прощенія просящий до всякого чина ласкавих чительников» та «Се же паки вірш, вмісто предмови, до ласкавих і благоразумних чительников, особливе до віршописов». В цьому останньому вірші він викладає теорію силябічного віршування та просить у знавців вибачення, якщо де трапляються технічні огріхи, бо, мовляв, хоч він і писав їх, ці вірші, на протязі двох років, але не мав для цього спокійного місця, навпаки, що-

дня перешкоди у своїй творчості мав.

Вищенаведені заголовки й деякі цитати, я, пишучи популярно, подав у приступнім для наших читачів вигляді, замінивши деякі не властиві українській мові церковнослов'янські форми українськими. Бо в рецензованому виданні правопис і написання т. зв. титл збережені (їх подано в дужках), а це чималою мірою могло б перешкоджати в читанні.

Як наукове видання — це дуже добре видання. У ньому відтворено всі особливості оригіналу, до кожного вірша додано примітки, до цілої книжки додано список і пояснення малозрозумілих слів, а також «основну літературу».

Цю роботу виконали І. Чепіга та В Колосова, за «відповідальною редакцією» В. Німчука.

Бажано було б, щоб якесь наше еміграційне видавництво видало хоч би вибрані твори з цієї збірки, надрукувавши тексти сучасним правописом. щоб наші люди знали, що клясицистична українська поезія XVII-XVII ст. ст. мала цікаві досягнення. *).

*) *1972 року у видавництві Київського університету вийшла праця М. Грицая «Давня українська поезія», в якій розглянуто творчість усіх українських поетів 16-18 ст. ст., але це, очевидячки, початківська праця, написано примітивно.*

НАДІСЛАНЕ

Примітка Редакції:

На цьому місці відмічуватимемо книжки, журнали, часописи і т. п., які надіслано до нашої редакції. Важливіші з них будемо, по можливості, обговоюрвати **ширше.**

***Pidmohylny, Valerian*: *A Little Touch of Drama*, translated from ukrainian by George S. N and Maria Luckyj, Introduction by Shevelov. Littleton, Colorado, Ukrainian Academic Press, pp 191**

***D. S. Struk*: *A Study of Vasyl' Stefanyk*: Pain at the Heart of Existence. Foreword by G. S N. Luckyj, Ukrainian Academic Press. 1972, pp. 200.**

Українське Академічне Видавництво видало в англійській мові перші два томи у серії перекладів українських клясиків, а саме: «Невеличка Драма» Валеріяна Підмогильного та «Студія про Василя Стефаника» Д. Струка Твір В. Підмогильного друкувався у журналі «Життя і Революція» в 1930 р. Творчість В. Підмогильного, розстріляного рядом з іншими, мабуть у 1941 р., в Україні і на Заході майже зовсім не відома. Обширну передмову до цього роману В. Підмогильного написав проф. Ю. Шевельов. редактором цієї серії перекладів українських клясиків є проф. Юрій Луцький.

Друга праця, — це студія Д. С Струка, проф. Торонтського Університету, про життя і творчість Василя Стефаника.

У зверненні Українського Академічного Видавництва читаємо:

Завданням Українського Академічного Видавництва являється видавання цінних праць з ділянки українознавства і кращих зразків української художньої літератури. З цією метою з рамені УАВ виготовлено перший каталог намічених видань та нав'язано ділові контакти з рядом відомих науковців, з інституціями та іншими видавництвами, які цікавляться питанням Східньої Европи. Приступаючи до реалізації намічених плянів, тобто інформації чужомовного читача про кращі здобутки української культури.

сподіваємося, що також і українська громада належно піддержить цей важливий почин.

Обидві праці вийшли на доброму папері, з полотняною обгорткою і в гарному графічному оформленні. Ціна першої книжки дол. 7.50, другої 8.50 дол. Купуючи книжки для себе, чи для своїх американських приятелів, піддержите це корисне діло. Замовлення слати на адресу:

Ukrainian Academic Press, P. O. Box 263, Littleton Colorado 80120.

Книш, Ірена: Відгуки часу, (вибрані нариси, статті, спогади, матеріяли). Накладом авторки, Вінніпеґ, 1972. Ст. 404, ціна дол. 10.00,

Розкішне видання, збагачене «унікальними ілюстраціями», як зазначує авторка. Книжка заслуговує на особливу увагу українського читача.

Д-р Вассиян, Юліян: Твори, том 1-ий **Степовий Сфінкс,** суспільно - філософічні нариси. В-во «Євшан Зілля», Торонто, 1972, ст. 288, Ціна 10 дол.

Люксусово виданий 1-ий том писань д-ра Ю. Вассияна звертається особливо до нашої інтелектуальної еліти. Передчасно померлий д-р Ю. Вассиян дає тут нам незрівнянні зразки глибокої аналізи нашого суспільного життя, правдиву «Філософію національного життя України». Цей твір — це значне збагачення нашої убогої літератури на соціологічні й філософічні теми. Замовляти в книгарні нашого В-ва в Шікаґо:

Ukrainian - American Publishing Co. 2315 W. Chicago Avenue Chicago, Ill. 60622.

Бойко, Юрій: Вибране, том 1-ий. Накладом автора, Мюнхен, 1971, ст. 312 (з додатком: ілюстрації).

Дуже гарно оформлене видання праць відомого науковця і літературного критика, професора філософії Максиміліянського Університету в Мюнхені і проф. УВУ,, це визначний причинок до історії московсько-большевицького комунізму в Україні. Праця проф. Ю. Бойка, не тільки очевидця, але й жертви «успіхів» побудови комунізму в т. зв. УРСР, — написана безпосереднім та приступним стилем, не втрачає при тому наукової точности та об'єктивности. Замовляти через нашу редакцію.

Широке Море України, Документи самвидаву з України, Документи VII, Перша Українська Друкарня у Франції і Українське Видавництво ім. В. Симоненка «Смолоскип», Париж — Балтимор, 1972, ст. 376 + зміст.

На зміст цієї публікації складаються статті й есеї Євгена Сверстюка, В'ячеслава Чорновола, Івана Дзюби, Ліни Костенко, Грицька Чубая, Валентина Мороза, М. Ю. Брайчевського і Миколи Холодного. Замітне в цім збірнику документів самвидаву є те, що хоч всі матеріяли могли б перейти кожну цензуру навіть найгірших диктаторсько - тоталітарних режимів, то в «країні рад», в «країні вищого типу демократії» всі ті матеріяли опинилися на «чорній листі» московської інквізиції. Тому теж видаються вони й поширюються в «українській суверенній радянській республіці» тільки підпільно, як т. зв. «захалявна література». Це теж черговий доказ, як далеко зайшла русифікаційна політика Москви в Україні.

Ця книжка, як і всі видання «Смолоскипу», повинна найтись у кожній українській хаті, бо вона представляє нам **дійсну Україну,** а не т. зв. УРСР у світлі московської пропаганди.

Всі видання «Смолоскипу» замовляти на адресу:

„Smoloskyp", P. O. Box 6066, Patterson Sta., Baltimore, Md 21231.

Veryha Vasyl: Communication Media and Soviet Nationality Policy, Status of National Language in Soviet T. V. Broadcasting, Ukrainian Congress Committee of America, New York, N. Y. 1972 pp [illegible].

Ця гарно видана та багато **удокументована** брошура буде цікавити не тільки наших «советологів», але й всіх тих, що цікавляться проблемою систематичної і плянової русифікації України. Старанно зібрані «советські» матеріяли надають брошурі переконливу силу і для критично наставлених чужинців.

GREEN'S MAGAZINE. Ми вже згадували в попередньому числі «С. У.», що в Дітройті почав появлятися літературно - мистецький квартальник під повищою назвою. Це єдиний того роду журнал, що має постійну українську сторінку. В першому числі того журналу поміщено вірш В. Симоненка, а в другому числі — уривок з автобіографічного нарису М. Осадчого «Більмо».

В третьому числі, що саме появилося, знов поміщено два вірші В. Симоненка, а то «Дід умер», та «Люди, що живуть після смерти» — в перекладі п. Леоніда Ліщини з Торонто.

Для нового числа, що появиться в літі, шукаємо **оригінального** короткого есею (1200 — 1600 рядків) або поезії, написаних на еміґрації. Автором може бути й учень середньої школи. За добру поезію чи есей можна одержати деякий гонорар. Від наших письменників чи учителів залежатиме, чи українська сторінка втримається у цьому журналі.

Писати на адресу:
Green's Magazine
c/o D. Kwitkowsky
7012 Michigan Avenue
Detroit, Michigan 48210, USA

Printed by:
UKRAINIAN - AMERICAN PUBLISHING
and PRINTING CO., INC.
2315 West Chicago Ave. Chicago, Ill. 60622 USA